

**T.C.
TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANADİLİM DALI**

**TEMETTÜAT DEFTERLERİNE GÖRE TAŞÂBAD KAZASI'NIN
SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI (1844-1845)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
Sevde AKTAŞ**

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Necati ÇAVDAR**

TOKAT-2023

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans Eğitimi ders sürecinde ve tez konumuzun belirlenmesinden sonuçlanmasına kadar olan tüm aşamalarda bilgi ve birikimleriyle destek olan, çalışmamdaki her ayrıntıyı titizlikle inceleyen, tezimi defalarca okuyarak gerekli düzeltme önerilerini paylaşan, tez çalışmasının yanı sıra akademik çalışmalara teşvik edip sempozyumlarda tebliğ sunmama ve akademik makale yayınlayabilmeme vasıta olan kıymetli danışman hocam Doç. Dr. Necati ÇAVDAR'a, emekleri ve özverisi için çok teşekkür ediyorum.

Araştırmalarım esnasında bilgisinden ve kitaplığından faydalandığım, Lisans ve Yüksek Lisans Eğitimi süresince ders aldığım Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tarih Bölümü'nün değerli hocalarına ve tezimi okuyarak değerli görüşlerini paylaşan kıymetli jüri üyeleri sayın Doç. Dr. Erol KARCI ve sayın Doç. Dr. Yunus Emre TEKİNSOY hocalarıma teşekkür ediyorum.

Lisans ve Yüksek Lisans eğitimim süresince maddi ve manevi destekçim olan ve fedakârlık yapmaktan kaçınmayan canım aileme, her konuda yanımda olan nişanlıma ve çalışmamın baştan sona tüm süreçlerinde desteğini esirgemeyen babam İsmail Aktaş'a müteşekkirim.

ÖZET

Tanzimat Devri Osmanlı Devleti'nin son asrı içerisinde özel bir yere sahiptir. Bu dönemde idari, mali, askeri vb. alanda çok sayıda yenilik denenmeye ve devlet politikası haline getirilmeye çalışılmıştır. Tanzimat'ın en önemli aşamalarından birisini mali alanda yapılacak olan düzenlemeler ihtiva edecekti. Bu alandaki düzenlemelerin odak noktasını yeni vergi düzeni ihdas ederek ülkede vergi adaletini sağlama düşüncesi oluşturmaktadır. Vergi adaletinin sağlanmasında kişisel kazancın esas alınması temel hedeflerin başında yer almıştır. Bunun için halkın nüfus, emlâk, arazi, hayvan ve hane başına düşen yıllık gelir miktarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, Tanzimat'ın ilanından kısa bir süre sonra bu konuda çalışmalara başlanmış, bu kapsamda ülkenin varidatının ve gelir kaynaklarının detaylı olarak kayda geçirilmesi hedeflenmiştir. Bu amaçla sancak ve kazalara, doğrudan merkeze bağlı olan Muhassıl-ı Emvâl adlı görevliler tayin edilmiştir. Muhassıllık teşkilatı sayesinde hem vergiler doğrudan doğruya devlet adına toplanacak hem de yöneticiler hazine gelirlerini şahsi çıkarları adına kullanamayacaklardı. Buna dayanarak 1840 yılı ortalarından itibaren ülkede temettüat sayımları yapılarak toplumun gelir kalemleri ve bu gelirden tahsil edilecek vergiler tespit edilmeye çalışılmıştır. H. 1256 (M.1840) ve H.1260-1261 (M.1844-1845) yıllarına ait olmak üzere iki farklı sayım yapılmıştır.

Taşâbad Kazası temettüat sayım ve yazımı H.1260-1261 (M. 1844-1845) tarihlidir. Bu sayımların sonuçları mahalle ve köy bazında tutulan Temettüat defterlerine kaydedilerek defterler merkeze gönderilmiştir. 19. yüzyıl Osmanlı sosyal ve ekonomik tarihinin aydınlatılması açısından çok önemli bir yere sahip olan Temettüat defterleri, ait olduğu bölgenin nüfus yapısını, yörede kullanılan aile ve şahıs isimlerini, nüfusun gelir dağılımını, mesleki yapılanmasını, hayvancılığını, arazi ve ürün çeşitliliğini, hayvan cinslerini ve daha çok sayıda bilgiyi ihtiva etmektedir. Tezimizde, Taşâbad kazasının 1844-1845 yıllarına ait Temettüat defterlerinden faydalanmak suretiyle kazanın sosyal ve ekonomik yapısını incelemeye çalıştık. Çalışmamızın Tanzimat Dönemi'nde Taşâbad kazasına dair yerel tarih araştırmalarına katkı sağlayacağını umuyoruz.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Devleti, Tanzimat, Temettüat Defterleri, Taşâbad, Sosyal ve Ekonomik Yapı.

ABSTRACT

Ottoman Empire's last century, which its effort to prevent from fall has increased, is an interesting subject for researchers. Tanzimat Period has the particular importance in this course. Many reforms in administrative, financial and military field has been attempted and has become the state policy. One of the most important steps in Tanzimat comprises reorganization of the finance system. Focal point of the reorganization; constitution of a new tax system and provide a equitableness in tax system. Individual earnings became the main target and it was essential the determination of population, estates and annual income of dwellings. In this context, a short time after the annunciation of Tanzimat, a series of surveys was carried out. Income statements and properties of the households had been written in detail. It also created a bureaucratic system of taxation with salaried tax collectors, which named Muhassıl-ı Emvâl has appointed to sanjaks and boroughs. By Muhassılık organization, taxes would have been collected directly by government and governors could not use revenue for self. Thus, in 1840s temettüat records has been taken in order to determine the taxable income of citizens. Two counting has been taken in H. 1256 (A.C. 1840) and in H. 1260-1261 (A.C. 1844-1845).

Taşâbad region's temettüat inventory was dated H. 1260 (A.C. 1844-1845). Results of the countings of districts and villages has been recorded to inventories and these inventories has been sent to the center. Temettüat registries, which are very important in understanding XIX. Century of Ottoman Empire, covers the demographic structure, income distribution, trades, ranching, family and personal names, nicknames, variety of land and products, names and species of animals and many other data. Inventories serve as a repertory for researchers. In our study; we used inventories that formerly belonged to Taşâbad town of Sivas province dates back to 1844-1845, and analyzed the socioeconomic status of the region. We foresee that study might help enlightening of demographic, social, economic organization in latest period of Ottoman Empire and helps the regional history research.

Key words: Ottoman Empire, Tanzimat, Temettüat Registries, Taşâbad, Social and Economic Structure.

İÇİNDEKİLER

Etik Sözleşme	i
Kabul ve Onay sayfası.....	ii
Teşekkür.....	iii
Özet.....	iv
Abstract.....	v
İçindekiler.....	vi
Tablolar Listesi.....	viii
Şekiller Listesi.....	x
Kısaltmalar.....	xi
GİRİŞ	1

BÖLÜM-I: TANZİMÂT DÖNEMİNDE OSMANLI MALİ YAPILANMASI VE TEMETTÜAT DEFTERLERİ

1.1. Tanzimat Döneminde Yapılan Mali Düzenlemeler.....	8
1.2. Sosyal ve İktisâdi Tarih Kaynağı Olarak Osmanlı Temettüat Defterleri.....	12
1.3. Taşâbad Temettüat Defterleri.....	17

BÖLÜM-II: XIX. YÜZYIL ORTALARINDA TAŞÂBAD KAZASINDA SOSYAL YAPI

2.1. Taşâbad Kazasında Nüfus Yapısı.....	23
2.1.1 Taşâbad Kazasında Müslim ve Gayrimüslim Nüfus.....	23
2.1.2. Kadın, Erkek ve Yetim Hane Reisleri.....	29
2.1.3. Vergi Alınmayan Haneler.....	30
2.2. Taşâbad Kazasında Kullanılan İsim, Unvan ve Lâkaplar.....	32
2.2.1. İsimler.....	32
2.2.2. Unvan ve Lakaplar (Sıfatlar).....	56
2.2.2.1. Fiziki Durum Belirten Sıfatlar.....	64
2.2.2.2. Sosyal Durum Belirten Sıfatlar.....	64
2.2.2.3. Yer Adları Belirten Sıfatlar.....	67
2.3. Taşâbad Kazasında Mesleki Yapılanma.....	67

BÖLÜM-III: XIX. YÜZYIL ORTALARINDA TAŞÂBAD KAZASINDA İKTİSÂDİ YAPI

3.1. Taşâbad'da Genel Ekonomik Yapı.....	81
3.2. Tarım ve Ticaret.....	82
3.2.1. Taşâbad Kazasında Tarımsal Arazi Miktarı	82

3.2.2. Taşâbad Kazasında Tarla Tarımı ve Zirai Gelirler.....	88
3.2.3. Taşâbad Kazasında Bağ, Bahçe Ziraati ve Gelirleri.....	89
3.2.4. Nadasa Bırakılan Topraklar (Gayri mezru Araziler).....	91
3.2.5. Boz ve Hâli Tarlalar.....	94
3.2.6. Öşür Alınan Ürünler ve Tahıl Üretimi.....	95
3.2.7. Ticaret ve İşletmecilik.....	98
3.3. Hayvancılık.....	99
3.3.1. Büyükbaş Hayvancılık.....	101
3.3.2. Küçükbaş Hayvancılık.....	104
3.3.3. Yükle ve Binek Hayvancılığı.....	105
3.3.4. İpek Üretimi.....	107
3.3.5. Arıcılık	108
3.4. Diğer Gelir Kaynakları.....	109
3.4.1. Meslekî Gelirler.....	109
3.4.2. Vakıf Gelirleri.....	112
3.4.3. Asiyab Gelirleri.....	114
3.5. Vergiler.....	114
3.5.1. Osmanlı Vergi Düzeninde Tanzimat'la Birlikte Yapılan Düzenlemeler...	114
3.5.2. Taşâbad Kazasına Ait Vergi Miktarları.....	117
3.5.3. Vergi-yi Mahsusa.....	120
3.5.4. Aşar Vergisi.....	123
3.5.5. Adet-i Ağnam Vergisi.....	128
3.5.6. Cizye Vergisi.....	130
SONUÇ	133
KAYNAKLAR.....	135
EKLER	141
ÖZGEÇMİŞ	143

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.1: Taşâbad Karyeleri ve Defter Kayıt Numaraları.....	18
Tablo 1.2: Temettüat Defterlerinde Kayıtlı Karyelerin Alfabetik Dizilişi.....	21
Tablo 1.3: Taşâbad Karyeleri; (1844-1845, 1928 ve Günümüzdeki İsimleri).....	22
Tablo 2.1: Karyelerin Hane Sayısı ve Tahminî Nüfus Miktarları	25
Tablo 2.2: Karyelerin Hane Sayısının Sayısal Yoğunluğuna Göre Dağılımı	26
Tablo 2.3: Karyelerin Etnik Durumu.....	28
Tablo 2.4: Yetim Hane Reislerinin Dağılımı.....	30
Tablo 2.5: Emlâk, Arazi ve Hayvanatı Olmayanların Geçim Kaynakları	31
Tablo 2.6: Müslüman, Gayrimüslim Şahısların İsimleri	32
Tablo 2.7: Karyelerde Kullanılan Erkek İsimleri ve Kullanım Adedi.....	54
Tablo 2.8: Karyelerdeki Kadın Hane Reislerinin İsimleri.....	55
Tablo 2.9: Karyelerde Kullanılan Kadın İsimleri	55
Tablo 2.10: Karyelerdeki gayrimüslimlere Ait İsimler ve Kullanım Adetleri.....	56
Tablo 2.11: Karyelerde Kullanılan Lakaplar	57
Tablo 2.12: Karyelerdeki Lakapların Kullanım Sayıları	62
Tablo 2.13: Yer Adları Beliren Sıfatlar ve Kullanım Adetleri	64
Tablo 2.14: Karyelerde İcra Edilen Başlıca Meslekler ve Sayıları	70
Tablo 2.15: Hane Reislerinin Baba Meslekleri.....	73
Tablo 2.16: Karyelerde İcra Edilen Başlıca Meslekler ve Geçim Kaynakları	74
Tablo 3.1: Mezru Arazi Miktarının Karyelere Dağılımı.....	85
Tablo 3.2: Karyelerdeki Ekili-Dikili Arazinin Kullanım Alanlarına Göre Dağılımı.....	86
Tablo 3.3: Karyelerdeki Toplam Arazi Miktarı.....	86
Tablo 3.4: Karyelerdeki Ekili- Dikili Arazinin Miktarı ve Hâsılatı.....	88
Tablo 3.5: Bağcılıktan Elde Edilen Hâsılat ve Karyelere Dağılımı.....	89

Tablo 3.6: Gayrimezru Arazinin Karyelere Dağılımı ve Hane Başına Düşen Miktarı...	92
Tablo 3.7: Boz ve Hâli Arazi Oranının Karyelere Dağılımı	94
Tablo 3.8: Aşâr Rûsumatının Dağılımı	96
Tablo 3.9: Tahıl Üretiminin Karyelere Göre Dağılımı (kile).....	97
Tablo 3.10: Büyükbaş Hayvanların Köylere Göre Dağılımı	102
Tablo 3.11: Karyelerde Bulunan Küçükbaş Hayvan Sayıları.....	104
Tablo 3.12: Yük ve Binek Hayvanlarının Köylere Göre Dağılımı	106
Tablo 3.13: Arıcılık Yapılan Köylerin Toplam Geliri ve Hane Başına Düşen Gelir.....	108
Tablo 3.14: Mesleklerin Toplam Hâsılatı ve Karyelere Dağılımı- I.....	110
Tablo 3.15: Mesleklerin Toplam Hâsılatı ve Karyelere Dağılımı- II.....	111
Tablo 3.16: Karyelerin Toplam Temettüat Miktarların Dağılımı	118
Tablo 3.17: Vergi-yi Mahsusa'nın Oranları ve Dağılımı.....	121
Tablo 3.18: Öşür Alınan Zirai Ürünler ve Öşür Miktarlarının Karyelere Dağılımı	124
Tablo 3.19: Öşre Tâbi Ürünler.....	125
Tablo 3.20: Tahıl Öşrünün Karyelere Dağılımı	126
Tablo 3.21: Hane Başına Düşen Öşür Dağılımı	127
Tablo 3.22: Adet-i Ağnam Rûsumunun Karyelere Dağılımı	129
Tablo 3.23: Karyelerde Cizye Vergisi Ödeyenlerin Vergi Miktarları	130
Tablo 3.24: Gelirin Kaynaklara Dağılımı	131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1: Nüfusun Etnik Dağılımı	27
Şekil 2.2: Sosyal Durum Belirten Sıfatların Çeşitleri ve Oranı.....	65
Şekil 2.3: Sosyal Durumla İlgili Sıfatların Genel Dağılımı.....	66
Şekil 2.4: Yer Adları Belirten Sıfatlar ve Kullanım Adedi.....	67
Şekil 2.5: Çalışan Hane Nüfusunun Ekonomik Sektörlere Dağılımı	73
Şekil 3.1: Mezru Arazi Miktarının Karyelere Dağılımı- I	85
Şekil 3.2: Mezru Arazi Miktarının Karyelere Dağılımı – II	85
Şekil 3.3: Toprağın Kullanım Alanlarına Göre Dağılımı.....	87
Şekil 3.4: Mezru ve gayrimezru ve Arazi Miktarı	92
Şekil 3.5: Gayrimezru Arazi Miktarının Karyelere Dağılımı- I	93
Şekil 3.6: Gayrimezru Arazi Miktarının Karyelere Dağılımı- II	93
Şekil 3.7: Öşür Alınan Ürünlerin Miktarlarına Göre Dağılımı.....	97
Şekil 3.8: Hayvancılıktan Elde Edilen Gelirin Hayvan Türlerine Göre Dağılımı	100
Şekil 3.9: Hayvan Türlerinin Yüzdelik Oran Dağılımı.....	101
Şekil 3.10: Büyükbaş Hayvan Cinsleri ve Dağılımı	103
Şekil 3.11: Küçükbaş Hayvan Cinsleri ve Dağılımı	105
Şekil 3.12: Toplam Temettüat Miktarlarının Karyelere Dağılımı.....	119
Şekil 3.13: 1844- 45 Temettüat'larına Göre Taşâbad Kazasında Vergi Çeşitlerinin Dağılımı	120
Şekil 3.14: Öşür Alınan Ürünler ve Dağılımı	125
Şekil 3.15: Gelirin Kaynaklara Göre Dağılımı	132

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.s.	: Adı Geçen Sözlük
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
ATASE:	Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etütler Başkanlığı Arşivi
Bkz.	: Bakınız
BOA	: Başbakanlık Osmanlı Arşivi
COA	: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
H.	: Hicri
Haz.	: Hazırlayan
M.	: Miladi
MEB.	: Milli Eğitim Bakanlığı
Nr.	: Numara
R.	: Rumi
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Aralığı
S.	: Sayı
TDVİA.	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
Yay.	: Yayınları
Yay. Haz.	: Yayına Hazırlayan

GİRİŞ

Tezimize kaynaklık eden arşiv kayıtları, XIX. yüzyıl Osmanlı Devleti'nde kentlerin ve köylerin sosyal ve iktisâdi yapısını ortaya koymada önemli bir kaynak olan, Sivas Vilayeti'ne bağlı Taşâbad Kazasına ait H.1260-1261 (M.1844-1845) tarihli Temettüat tahrir defterleridir. Bu defterlerin tam transkripsiyonu yapıldıktan sonra Taşâbad kazasının sosyal ve iktisâdi yapısıyla ilgili bilgiler istatistiksel veriler ışığında tasniflenmiştir. Çalışmamız tablolar ve görsel kaynaklarla desteklenmiştir. Defterlerin tam transkripsiyonu çalışmanın hacmini çok artıracığından tezde yer verilmemiştir.

Temettüat defterlerinden faydalanmak suretiyle son dönemde çok sayıda akademik ve popüler çalışma yapılmaktadır. Biz de Taşâbad'a ait olan Temettüat defterlerinin yanı sıra daha önce yapılmış olan benzer tezlerin kurgusundan ve diğer tetkik eserlerden sıkça faydalandık. Bu konuda çalışmamıza örnek olan ve yine aynı arşiv kayıtlarından faydalanılarak hazırlanmış olan Necati Çavdar'ın *“1844-1845 Yıllarında Taşâbad Kazası Köylerinin İctimai ve İktisadi Şartlarına Dair Tespitler”* adlı makalesinden de sıkça yararlandık.

Çalışmamız giriş ve üç bölümden müteşekkildir. Giriş bölümünde, çalışmamıza zemin oluşturması bakımından Tokat ve Taşâbad tarihi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Birinci Bölüm'de Tanzimat Dönemi'nde yapılan mali düzenlemeler, muhassıllık kurumu, Osmanlı Temettüat defterlerinin kapsamı, sosyal ve iktisadi tarih kaynağı olarak temettüat defterlerinin önemi hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci Bölüm'de XIX. yüzyıl ortalarında Taşâbad kazası köylerinin sosyal ve idari yapısı ele alınmıştır. Kazanın nüfus yapısı, mesleki yapılanması, kullanılan isim, lakap ve unvanları incelenmiştir. Üçüncü Bölüm'de ise iktisadi yapı incelenirken Taşâbad kazasının temel ekonomik faaliyetlerini oluşturan tarım, ticaret ve hayvancılığa dair verilerin yanı sıra diğer gelir kaynaklarını teşkil eden meslekler ve gelir kaynakları ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca Taşâbad kazası köylerinin vergi dağılımı, vergi-yi mahsusa, öşür, adet-i ağnam ve cizye vergileri incelenmiştir. Oluşturulan tablo ve grafiklerden elde edilen veriler ışığında Taşâbad kazasının XIX. yüzyıl ortalarında sosyo-ekonomik durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Asıl konumuza geçmeden evvel, Tokat tarihi ve ardından da Taşâbad tarihi ve Tanzimat dönemindeki idari yapılanması hakkında genel bilgiler vermek yerinde olacaktır. Maşat höyükte yapılan bilimsel çalışmalardan anlaşıldığı üzere Tokat yöresi Hitit-Frig uygarlıklarına

ev sahipliği yapmıştır.¹ M.Ö. 1750-1500 yıllarında Anadolu’da durum bir hayli karmaşıktı zira Yeşilirmak kollarına bağlı çok sayıda vadilerde derebeylik düzeni kurulmaktaydı. Derebeylik düzeni Pers ve Pontus döneminde zirveye ulaşırken Tokat ve çevresinde en güçlü halini almıştı. Anadolu’da da Hitit yönetimi giderek zayıflamaktaydı.²

Med Krallığı M.Ö. 616 yılında Anadolu’da istila hareketlerinde bulunurken Tokat çevresinde de bir süre egemenlik kurmuştur. Romalılar bölgeye hâkim olmadan evvel İranlılar da Tokat bölgesinde hâkimiyet kurmuştur.³ Bundan sonraki süreçlerde Tokat ve çevresi büyük valilikler şeklinde yönetilmiştir. Tarihi serüveninin içerisinde Romalı komutan Sezar’ın Tokat Zile çevresinde bulunması burada Pontus hükümdarını yenilgiye uğratması önemli bir gelişmedir.⁴ Tokat ve civarı 300 yılı aşkın süre de Roma hâkimiyetinde kalmıştır ta ki Roma İmparatorluğu ikiye ayrılıp Doğu Roma’nın (Bizans) sınırları içerisinde kalana kadar.

Türklerin Malazgirt zaferi ile Tokat artık Türk hâkimiyeti altına girmiştir. Danişmend Gazi Melik Ahmet’in kuzeyden gelen haçlı ordusuna karşı gösterdiği direnç sayesinde Tokat/Niksar bölgesi Danişmend egemenliğine girmiştir.⁵ Nitekim 80 yıl boyunca Niksar merkezli Danişmentliler yönetiminde kalmıştır ancak II. Kılıçarslan’ın Danişmentliler’e son vermesi ile Tokat bölgesi Selçuklu Devleti’nin idaresine geçmiştir.⁶

XIV. yüzyıldan itibaren İlhanlı Devleti’ne tâbi olan bölge Anadolu’da meydana gelen ayaklanmalardan etkilenmekteydi. Bunun yanı sıra bu arada Anadolu’da Moğol istilası ile mücadele etmekteydi. Tokat da istila bölgesi içinde kalmıştır.⁷ Zayıflayan Selçuklu Devleti’nin yıkılmasından sonra Anadolu’da birçok beylik kurulmuştur. Tokat 1335’ten 1381 yılına kadar Eretna Devleti’nin hâkimiyeti altında kalmıştır.⁸

¹ Sedat Alp, *Maşat Höyük’te Keşfedilen Çivi Yazılı Tabletler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1979, s.195.

² Fikri Karaman, *Sivas-Tokat ve Tozanlı Kazası*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, İstanbul 2003, s.24.

³ Ersal Yavi, “*Tokat*”, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1986, s.16-17.

⁴ 1973 *Tokat İl Yıllığı*, Doğu Matbaası, Ankara, 1973, s. 19.

⁵ Merdin Yılmaz Melikoğlu, “Melik Ahmet Danişment Gazi Tarihinde Tokat”, *TürkTarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu*, Tokat Valiliği Şeyhülislam Araştırma Merkezi Yayınları, Tokat 1986, s. 25.

⁶ Mikail Bayram, “Selçuklular Zamanında Tokat Yöresinde İlmi ve Fikri Faaliyetler”, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu*, Tokat Valiliği Şeyhülislam Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara,1986, s. 33.

⁷ Faruk Sumer, *Anadolu’da Moğollar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1970, s. 116.

⁸ Kemal Göde, *XIV. Yüzyılda Eratnalılar Hâkimiyetinde Tokat*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987, s. 18.

Osmanlı Devleti'nin doğuya doğru sınırlarını genişletmesi ile Tokat bölgesi 1398 yılında Osmanlı idaresi altına girmiştir.⁹ Tokat konumu itibarı ile stratejik öneme sahiptir. Bu öneminden dolayı orduların geçiş alanı ve kışladığı bir merkez olmuştur. 1455 tarihli tahrir defterlerinde Vilayet olarak kayda geçen Tokat'ın 1485 tahrir kayıtlarında “Cincife, Taşâbad, Ezinepazarı, Meşhedâbâd, Kafirni, Gelmutat, Tozanlı ve Yıldız” adlı sekiz nahiyesi bulunmaktaydı. Adı geçen bölgenin taşra taksimatı yani Sancak-Kaza-Nahiye şeklinde yönetildiğini görmekteyiz.¹⁰

XV. yüzyıl başlarında idari birim olarak Tokat “Rum Vilayeti” içerisinde yer almıştır. Bölge “Rumiye-i Suğrâ Eyaleti” olarak da isimlendirilmekteydi.¹¹ Bu dönemde Tokat, Rum eyaletinin Sivas sancağının önemli bir kazası olmuştur. 1580’de Tokat sekiz nahiyeden oluşmakta iken Taşâbad ve Gelmutat’ın kaza statüsüne geçmesi ile nahiye sayısı altıya düşmüştür. Diğer nahiyelerinden birkaçının birleşmesi ve Tozanlı nahiyesinin de kaza statüsüne ulaşması ile Tokat küçük bir kaza haline gelmiştir. XVIII. yüzyıl sonlarına gelindiğinde Tokat *Voyvodalık* şeklinde yönetilmiştir.¹² Voyvodalık idaresini Mehmet Zeki Pakalın’ın şöyle ifade etmiştir:

“Eyalet Valileri ve Sancak Mutasarrıfları uhdelere tevcih olunan eyalet ve sancakların mülhak kazalarına daireleri gediklerinden veyahut halkın isteğiyle yerlilerin ileri gelenlerinden birini Voyvoda tayin ederlerdi”, “...vazife gittikçe tevessü ve taammüm ederek sonraları bunlar kaza kaymakamlığı vazifesiyle de muvazzaf olmuşlardır”. “...timar ve zeamet usulü câri olan yerlerde Voyvodalar yalnız mukataat ve havas kısmının varidatını cibayet ve Tanzimat’a kadar devam etmişlerdir. Bu itibarla Voyvoda tahsil memuru demektir”.¹³

Tanzimat’ın ilanı ile Osmanlı devlet yapısında, bilhassa taşra mülki taksimat ve idari teşkilatlanmasında önemli değişiklikler yaşanmıştır.¹⁴ Tokat’ın da içerisinde bulunduğu Sivas

⁹ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. 1, TTK. Yayınları, Ankara 1988, s. 303-348.

¹⁰ Ali Açıkel, “Tokat”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 41, s. 222.

¹¹ Tayyib Gökbilgin, “15 ve 16. Asırlarda Eyalet-i Rûm”, *Vakıflar Dergisi*, S. 6, İstanbul 1965, s. 51-52.

¹² Saim Savaş, *XVIII. Asrın Son Çeyreğinde Sivas’ın idari, Sosyal ve Ekonomik Durumu; Şer’iyye Sicillerine Göre*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1986, s. 20.

¹³ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. 3, MEB. Yay., İstanbul 2004, s. 598.

¹⁴ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. 5, TTK. Basımevi, Ankara 1983, s. 55-73.

vilayeti bu değişimlerin yaşandığı bölgelerden birisi olmuştur.¹⁵ Tokat Voyvodalığı idari statülerde yapılan değişikliklerle “Muhassılık” sistemine geçirilmiştir.¹⁶ Tokat kazası 1840’ta merkezle beraber 6 nahiyeden oluşmaktaydı. Tokat’ın bu dönemdeki idari taksimatı aşağıdaki gibidir:

Tablo 1. 1840-1860 Yılları Arasında Tokat’ın İdari Taksimatı¹⁷

	1840	1841	1844	1850	1860	
Nahiye	Mahalle Köy sayısı	Nahiye	Mahalle Köy sayısı	Mahalle Köy sayısı	Mahalle Köy sayısı	Nahiye
Merkez	80	Merkez	?	?	73	Merkez
Kafirni	40	Kafirni	20	22		Kafirni
Komanat	44	Komanat	47	46		Komanat
Tozanlı	43					
Yıldız	12					
Dönekseabad	9					
Toplam	228		67	68	73	

1864 yılından sonra kazaların idari görevleri kaymakamlara devredilmiştir. Tokat kazasında kaymakam idaresine verilmiştir.¹⁸ 12 Ocak 1880 tarihinde Tokat kazası sancak (liva) konumuna getirilmiştir.¹⁹ 1920 yılına kadar devam eden bu düzen 31 Mayıs 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclis’nin aldığı karar ile Sivas’a bağlı bir sancak olmaktan çıkıp bağımsız bir Vilayet konumuna yükselmiştir.²⁰

Asıl konumuzu teşkil eden Taşâbad, günümüzde Amasya ilinin bir ilçesi olup Karadeniz Bölgesi’nin Orta Karadeniz bölümünde yer almaktadır. Kuzeyinde Samsun ili, güneyinde

¹⁵ Ali Açık, “Tanzimat Döneminde Tokat Kazasının İdari ve Nüfus Yapısındaki Değişiklikler (1839-1880)”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 27, Sivas 2003, s. 301-302.

¹⁶ Mehmet Beşirli, *Orta Karadeniz Kentleri Tarihi I- Tokat (1771-1853)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Yayınları, Tokat 2005, s. 24; Ali Açık, “Tanzimat Döneminde Tokat Kazasının İdari ve Nüfus Yapısı (1880-1907)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 14, S. 2, Elâzığ 2004, s. 256. Tokat Muhassıllığı hakkında geniş bilgi için bkz.: Necati Çaydar, “Tanzimat Dönemi Muhassıllık Meclislerinin Osmanlı Demokrasi Tecrübesindeki Yeri ve Tokat Muhassıllığı Örneği”, *TBMM. ’nin Açılışının 101. Yıl Dönümünde Türk Demokrasi Tarihi Yazıları*, Ed. İsmet Türkmen, Y. Emre Tekinsoy vd., Berikan Yayınevi, Ankara 2021, s. 145-180.

¹⁷ Harun Çiçek, *Tokat Merkez Sancağı’nın Sosyo-Ekonomik Durumu*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun, 2006, s. 10.

¹⁸ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, TTK. Yay., Ankara 2000, s. 80-81.

¹⁹ Esat Aktaş, *XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2009, s. 2.

²⁰ Açık, “Tokat Sancağı’nın İdari Durumu ve Nüfus Yapısı (1880-1907)”, s. 334.

Tokat'ın Turhal ilçesi bulunmakta olup rakımı 230 m'dir²¹. Taşova akarsu boylarında bulunduğundan ziraat için, bilhassa sulu tarım için ideal bir yöredir.²²

Abdî-zâde Hüseyin Hüsâmeddin Efendi Amasya'nın kazaları ve Taşâbad hakkında şu sözleri söylemiştir:

“Amasya vilâyet iken şu kazâları şâmildi: Tâş-âbâd, Lâdik, Havza, Gümüş, Merzifon, Gelgiras, Mecid-özü, Tânûn, Zünnûn-abâd, Varay, Turhal, Geldiklân... Amasya olduğu bir günden beri şu kazalar ve nahiyeler kendisinin bir uzvu, kendisinden infikakı mümkün olmayan bir cüz-i hassı idi. Bu kazalarla Amasya'nın imtiyazı, bu kazaların da Amasya ile şeref ve itibarı vardı... Yüzlerce yıllardan beri bu kazalar Amasya ile iftihar iderdi ...”.²³

Yeşilırmak'ın alüvyonlarla getirdiği ova Taşova merkezini oluşturmaktadır. Ova Heriz dağı ile Erbaa ovasından ayrılır.²⁴ Ova, düz arazinin, verimli topraklar ve sulama imkânı veren akarsu ve derelerin varlığı ile tarım alanları olarak kullanılmaktadır. İklimi, Karadeniz bölgesinin orta kısmında bulunduğundan Karadeniz iklimi etkisi görülmektedir. Deniz etkisinden uzak olmasına neden olan Canik Dağları nedeniyle iklimde değişiklikler yaşanmaktadır. Böylece Karadeniz, İç Anadolu'nun karasal iklimi ve ılıman iklime sahip olmaktadır. Yıllık ortalama sıcaklık 14 derecedir.²⁵ Yükseltilerin yer yer değişmesi çeşitlenen iklim özellikleri ve bakı farklılıkları sebebi ile bitki örtüsünde de çok çeşitlilik mevcuttur. Akdeniz ikliminin hissedilen alanlarında zeytine, Karadeniz ikliminin var olduğu alanlarda yaygın olarak kayın ve sarıçama rastlanmaktadır. Akarsu kenarlarında çayır, yüksek rakımlarda ormanlar yer almaktadır.²⁶ Sonuç itibarı ile genellikle kayın, meşe, karaağaç ve çamların bulunduğu ormanlara sahiptir. Esasen Taşova da ismini “Destek, Uluköy, Esençay, Tekke ve Yeşilırmak” vadilerinin oluşturduğu verimli arazilerden almıştır²⁷.

Taşâbad, eski tarihi belgelerde “Fanarova” ismi ile bilinmektedir. Taşova'nın MÖ. 3000 yılına dayanan bir geçmişi bulunmaktadır. Araştırmalara göre Taşâbad yöresi Hititler, Frigler,

²¹ *Taşova.bel.gov.tr* (Erişim: 10.09.2022).

²² İlhan Şahin- Feridun Emecen, “Amasya”, *TDVİA*, C. 3, İstanbul 1991, s. 1-4.

²³ Abdî-zâde Hüseyin Hüsâmeddin Yaşar, *Amasya Tarihi*, Yay. Haz. Mesut Aydın-Güler Aydın, C. 3, Amasya Belediyesi Kültür ve Yayınları, Amasya 2007, s. 220.

²⁴ İsmail Kıvrım, *Taşova- Erbaa Yerleşme- Nüfus ve Ekonomi (15-16. Yüzyıl)*, Kitabevi, İstanbul 2014, s.14.

²⁵ Kıvrım, *a.g.e.*, s. 16.

²⁶ Kıvrım, *a.g.e.* s. 20-21.

²⁷ *Taşova.bel.gov.tr* (Erişim: 10.09.2022).

Kimmerler, Lidyalılar, Pers Krallığı, Pontus Krallığı, Roma İmparatorluğu, Hellenistik ve Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altında kalmıştır.²⁸ Nitekim Pontus Krallığı zamanında Taşâbad nahiyesinin içinde bulunduğu Sonisa kazası Pont vilayetinin en seçkin kentlerinden biri olmuştur. Romalıların Pontus Krallığına son vermesinde Türkler etkili bir güç olmuştur. Türk hâkimiyetine ilk olarak Danişmentliler ile giren Taşâbad ve çevresi Selçuklu sultanı II. Kılıçarslan'ın 1171'de Tokat ve çevresini fethetmesi üzerine Anadolu Selçuklu yönetimine geçmiştir.²⁹

Taşova ve çevresi Osmanlı hâkimiyetine girmeden evvel Taceddinoğulları beyliğinin idaresinde kalmıştır. Osmanlı hâkimiyetine geçmeden önce beylik bölgesindeki Osmanlı yanlısı Türkmenlerin isteği üzerine bir dönem Osmanlı devletine bağlı kalmıştır. II. Murat zamanında kesin olarak Osmanlı hâkimiyetine alınmıştır. Osmanlı idari yapılanması temel olarak merkez ve taşra olmak üzere iki yapıdan oluşmaktaydı. Taşra eyaletlere ayrılmıştı, eyaletlerin alt birimlerini sancaklar, sancakların bünyesinde kaza ve nahiyeler gibi idari yapılar teşkil ediyordu. İdari teşkilatlanma da daha sonra Anadolu, Rumeli ve Rum Beylerbeyliği şeklinde sınıflandırılmıştı. Rum Beylerbeyliği Amasya, Tokat, Sivas'ı içine almaktaydı ancak ismi "Eyalet-i Rûmiye-Sugrâ" olarak da adlandırılmıştı.³⁰

Tokat'ın idari yapılanmasına da değinecek olursak; Tokat, 15. yüzyıldan 1864'e kadar Sivas eyaletinin bir kazası konumunda idi. Osmanlı döneminde Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesi ile taşra-mülki idari teşkilatı ve taksimatında aşamalı olarak değişiklikler yapılmıştır. İçlerinde Tokat'ın da bulunduğu Sivas vilayeti de bu değişimlerden etkilenmiştir. 1840-1867 yıllarında üç nahiyeden müteşekkil olan Tokat, 1870'te altı nahiyeye ulaşmıştır. Taşâbad da bu nahiyelerden birisidir. Tokat, 1840-1842'de 2 yıl "Muhassıllık" merkezi şeklinde yönetilirken, 1842'den 1864'e kadar "Müdür" denetiminde aynı zamanda nahiyelerde müdür başkanlığında yönetilmiş, 1864-1880'de "Kaymakam" tarafında idare edilmiştir. 1870 tarihinde de belediye teşkilatına geçmiştir.³¹

Taşova 1490-1562 yılları arasında Rum eyaletinin Sonisa kazasının bir nahiyesidir. 1855-1865 yıllarında Sivas vilayetinin Erbaa kazasının nahiyesi, 1924-1943'te Tokat vilayetinin

²⁸ Necati Çavdar, "1844-1845 Yıllarında Taşâbad Kazası Köylerinin İctimai ve İktisadi Şartlarına Dair Tespitler" *III. Uluslararası Geçmişten Günümüze Merzifon ve Amasya Yöresi Sempozyumu*, 2015, s. 209.

²⁹ Kıvrım, *a.g.e.*, s. 22-23.

³⁰ Kıvrım, *a.g.e.*, s. 31.

³¹ Açıkel, "Tokat Sancağı'nın İdari Durumu ve Nüfus Yapısı (1880-1907)", s. 258.

Erbaa kazasının nahiyesidir. 1944 yılında 70 haneli, 360 nüfusa sahip Tokat ili Erbaa ilçesine bağlı bir köy olup Yemişenbükü ismi ile bilinir³². 1944-1952’de Bakanlar Kurulunun 04.08.1944 gün ve 4448 sayılı kararı ile Tokat Vilayetinin bağımsız Taşova kazası konumuna getirilmiştir³³. 1953’te idari birim olarak Amasya Vilayetinin kazası olmuştur³⁴

³² Çavdar, “Taşâbad Kazası Köylerinin İctimai ve İktisadi Şartlarına Dair Tespitler”, s. 210.

³³ *Taşova.bel.gov.tr*, (Erişim: 10.09.2022).

³⁴ Tahir Sezen, *Osmanlı Yer Adları*, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayını, Ankara 2016, s. 741.

BÖLÜM-I

TANZİMÂT DÖNEMİNDE OSMANLI MALİ YAPILANMASI VE TEMETTÜAT DEFTERLERİ

1.1. Tanzimat Döneminde Yapılan Mali Düzenlemeler

XIX. yüzyılın başlarında Osmanlı Devleti sahip olduğu toprak ve nüfus bakımından dünyada önemli bir konuma sahipti. Ancak zaman içerisinde teşkilât, kurum ve kuruluşları endüstri çağının gerisinde kalarak imparatorluğun büyüklüğünü taşıyamayacak duruma düşmüştür.³⁵

Osmanlı Devleti'nde uzun yıllar ekonominin temel dinamiklerinden biri olan *Tımar sisteminin* bozulması, yeni ticaret yollarının keşfedilmesi, Osmanlı Devleti'nin ticaret yollarındaki denetiminin zayıflaması, savaşlar ve devlete vergi veren önemli toprak parçalarının kaybedilmesi gibi çeşitli sebeplerle, devletin şer'i ve örfi vergilere dayanan kamu gelirleri sistemi artık çalışmaz hale gelmiştir.³⁶ Bu durumda Osmanlı Devleti'nin idari yapısında birtakım değişikliklere gidilmesi kaçınılmaz olmuştur. Özellikle de mali sıkıntının ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu dönemde devletin gelir giderlerinin kontrol altına alınması için maliyenin merkezileştirilmesine yönelik uygulamalar yapılmıştır. Merkezi bir hazine oluşturulması her türlü gelirin hazineye toplanması ve her türlü harcamaların hazineden karşılanması kararlaştırılmıştır.³⁷

Tanzimat'ın ilanı, Osmanlı Devleti için yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Osmanlı vergi usulünde öncelikli olarak çeşitli çalışmalar yapılmış ve Tanzimat dönemiyle birlikte vergi zihniyetinde, sisteminde ve uygulamasında önemli değişiklikler yaşanmıştır. Mali alanda sistemin sade ve modern bir şekilde yeniden yapılandırılması için birtakım düzenlemeler yapılmıştır. Abdurrahman Vefik ünlü eseri *Tekâlif kavaidi*'nde Tanzimat'ın Maliye ile ilgili ortaya koyduğu esasları kendi yorumuyla birlikte şu başlıklar altında toplamıştır:

1- Tüm gelirler devletin kasasına girecek, her türlü harcamada buradan yapılacaktır. 2- Herkesin can ve mal güvenliği garanti edilecek, müsadere olmayacak. 3- Örfi ve ihtisap vergileri

³⁵ Musa Çadırcı, “Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin Sosyal ve Ekonomik Yapıları”, TTK Basımevi, Ankara 1991, s. 3.

³⁶ Ahmet Burçin Yereli, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye'sinde Maliye Biliminde Yaşanan Gelişmeler”, *Atatürk'ün Ölümünün 62. Yılında Cumhuriyet Türkiye'sinde Bilimsel Gelişmeler Sempozyumu*, Ankara 2001, s. 298.

³⁷ Abdüllatif Şener, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İşaret Yayınları, İstanbul 1990, s. 70.

kaldırılacak, yerine herkesin gelirine göre belirlenen vergi alınacaktır. 4- Araziden alınan vergiler her yerde eşit olarak onda bir oranında alınacak. 5- Mukataa gibi uygulamalarda arazinin üç yıllık hâsılatı üçe ayrılarak bedel belirlenip bu bedel her yıl hazineden karşılanacaktır. 6- Memur maaşı amacı ile toplanan avarız, nüzul gibi vergiler kaldırılacaktır. 7- Bazı yerlerde vergi mükelleflerinin vergilerini aynı olarak (Kereste, Kendir, Kömür vb.) ödemesi usulü kaldırılacak, mükellefleri de herkes gibi vergi ödeyecektir. 8- Bazı bölgelerde vergi mükelleflerinin vergilerini bedenen ödemesi kaldırılacak onlar da herkes gibi vergi ödeyecektir. 9- Zahire Nezareti kaldırılacak, devlet levazımını, esnaf da zahiresini kendisi satın alacaktır. 10- Cizye yeniden düzenlenip, baş üzerinden alınması kaldırılacak ve patrikhaneler aracılığıyla “an cemaatin” vergisi alınacaktır. 11- Ağnam üzerinden alınan tüm vergiler tek çatı altında toplanacaktır.³⁸

Bu maddelerin esası vergi ağırlıklı bir içeriğe sahiptir. Tanzimat ile belirlenen kararlar daha çok vergi politikasıyla alakalı olduğu görülür. Tanzimat'ın ilanını takip eden süreçte aşar vergisinin oranı orijinal şekli olan onda bir oranına sabitlenmeye çalışılmıştır. Tanzimat hakkında Divan-ı Hümayun'dan hazineye teslim edilmiş haberlerin yedinci maddesinde “öşürün her yerde farklı nam ve miktarlarda ve muhtelif usullerde alındığı” beyan edilince, “aşarın Tanzimat-ı Hayriye tatbik edilen yerlerde alelumum lafzına ve manasına muvâfık olarak musavaten onda bir olmasına karar verildiği” ifadeleri yer almıştır. Böylece Tanzimat'ın uygulandığı tüm bölgede onda bir oranda uygulanması istenmiştir. Fakat adı geçen verginin haricinde zaman zaman başka adlar altında toprak ürünlerinden de ek vergiler alınmıştır.³⁹

Tanzimat ile toprak mülkiyetinde belli bir bedel karşılığında özel mülkiyet tesis edilmeye başlanmış ve bu süreçle beraber 1858'de Arazi Kanunnamesi yapılmıştır. Vergilemede sadeleştirmenin bir sonucu olarak bütçede gelir bölümleri düzenlenmiştir.⁴⁰ Bunlar: Vasıtasız Vergiler, Vasıtalı Vergiler İnhisarlar, Devlete ait ticari ve sınai kurumların gelirleri, Maktu vergiler ve diğer gelirlerdir. Vasıtasız vergiler: emlâk, arazi, patent, temettü ve

³⁸ Coşkun Çakır, “Tanzimat Devri Vergi Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler ve Vergi İhtilalleri”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 52, S. 1, İstanbul 2001, s. 73-74. Ayrıca bkz. Abdurrahman Vefik, *Tekâlif Kavaidi*, nşr., F. Hakan Özkan, Ankara 1999, s. 48-50.

³⁹ Ziya Karamursal, *Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tedkikler*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 1989, s. 165-166.

⁴⁰ Nuran Ay, “Tanzimat'tan Sonra Mali Hukukumuzda Meydana Gelen Gelişme ve Değişmeler”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 3-4, 2001, s. 179-192.

eşhas vergileriyle asker bedeli olurken; Vasıtalı vergiler ise resm adıyla anılan mevrûât, hayvanât, gümrük, damga, müskirât ve saydiye vergileri şeklindedir⁴¹.

Öncesinde *tekâlif-i şer'iyye* adı altında ve çok çeşitli miktarlarda alınan tüm vergiler kaldırılarak yerine zirai ürünlerden onda bir oranında öşür, koyunlardan *ağnam resmi* ve gayrimüslimlerden *cizye-i şer'iyye* alınması kararlaştırılmıştır. Benzer şekilde *tekâlif-i örfiye* gibi muhtelif vergiler de birleştirilerek bir bütün halinde toplanmıştır.⁴² Bu yeni düzen öncelikle nüfus miktarının ve ödeme gücünün bilinmesini zorunlu kılıyordu. Bu sebeple Tanzimat dönemi başlarında Muhassıllık sistemi uygulamaya konularak ülkede emlak, arazi, hayvanat sayımı yapılmaya başlanmıştır⁴³ Yapılan tahrirlerde verginin hem bölgeler hem de kişiler arası dağılımının eşitlik usulüne dayanmadığını ortaya koymuştur.⁴⁴

Mali ve sosyal yapıdaki dengeyi bozduğu düşünülen iltizam sistemi 1840 yılı başında kaldırılmış ve yerine Muhassıllık sistemi teşkil edilmiştir. Yeni vergi düzenini hayata geçirmek için merkeze yakın eyaletlerden başlayarak doğrudan hükümetin atadığı *Muhassıl-ı Emval* adlı memurlar ve yardımcılar sancak ve kazalara gönderilmişlerdir.⁴⁵ Kaza ve köylerin çok olması ve bu bölgelerde yapılması öngörülen tahrirlerin tamamını muhassılın tek başına yapamayacak olması sebebi ile yanlarında mal, nüfus ve emlak kâtipleri görevlendirilmiştir.⁴⁶ Muhassıl-ı Emval, taşraya gönderilen ve genel bir ifadeyle *tahsil edici* konumundaki mali ve idari yetkili memurudur.⁴⁷ Yapılacak bu yeni düzenlemenin ve vergilerin adil bir şekilde tespit edilmesi için sancak ve kazalarda Muhassıllık Meclisi adı verilen meclisler teşkil edilmiştir. Bu meclisin görevi, muhassılların emrinde çalışmak ve vazifeli oldukları bölgelerde tahrir işlemlerini en hızlı şekilde başlatmaktır.⁴⁸

⁴¹ Zübeyde Mat, *Temettuat Defterlerine Göre Kazâbad Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Yapısı (1844-1845)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2016, s. 17.

⁴² Tevfik Güran, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841- 1861)*, TTK. Yayınları, Ankara 1989, s. 7-9.

⁴³ Şener, *a.g.e.*, s. 94- 96.

⁴⁴ Güran, *a.g.e.*, s. 13.

⁴⁵ Halil İnalçık, "Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri", *TTK. Belleten*, C. XVIII, S. 112, Ankara 1964, s. 624.

⁴⁶ Said Öztürk, *Temettuat Tahrirleri Akademik Araştırmalar Dergisi*, S. 4-5, İstanbul 2000, s. 548.

⁴⁷ Ayla Efe, *Muhassıllık Teşkilatı*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Eskişehir 2002, s. 8.

⁴⁸ Çadırcı, *a.g.e.*, s. 209.

23 Ocak 1840 tarihli *Muhassılân Yedlerine itâ Olunan Tâlimât-ı Seniyye*⁴⁹ yayınlanmış ve muhassıllara dağıtılmıştır. Buna göre, tahrir sırasında haksızlık yapan veya rüşvet alan kimselerin kanunlardaki hükümler mucibince cezalandırılacaklardı.⁵⁰ Muhassıllar ve Muhassıllık Meclisi üyeleri bölgenin durumuna uygun düşen vergilerin tespiti ve tahsiline başlayacaktı. Gerekli masraflar bu fondan karşılandıktan sonra geri kalan miktar merkezî hazineye gönderilecekti.⁵¹ Fakat muhassıllar merkezin arzu ettiği disiplinli çalışmayı yapamamış ve 1842 yılı ortalarında görevlerine son verilmiştir. Bu dönemde geniş yetkili tahsildarlar görevlendirilerek herkesin gelir ve emlakına göre vergi alınması hedeflenmiştir. Vergiyle ilgili yükümlülüklerin kanuna uygun biçimde yerine getirilmesi için birtakım hukukî düzenlemeler yapılmıştır.⁵²

1840 yılında Tanzimat'ın önemli bir başka yeniliği de toplam vergi miktarının yerel meclislerce halkın malî durumuna göre hane başına tevzii şeklinde (an-cemaatin) birleştirilerek bir tek vergi şekline dönüştürülmesi olmuştur. Tanzimat böylelikle sayıları ve uygulama şekilleri çeşitli olan örfi vergileri bir kalemde toplamış topluca “an-cematin vergi” haline dönüştürmüştür. Buradaki amaç gelir gücüne göre vergi toplanmasıdır. Anlaşıyor ki an-cemaatin vergi gelir ve servet unsurlarını birlikte vergilendiren bir vergidir.⁵³

Devlet gelirlerinin kontrol edilmesi, vergi husundaki aksaklıkların giderilmesi, vergi mükelleflerinin belirlenmesi ve bütçenin dengede olması için ülke kapsamında sayımlar yapılmıştır. 12 Ocak 1840 tarihinde Muhassıllara bir talimatname gönderilmiş, her yerde halkın ismi, şöhreti, arazileri, hayvanları, tüccar ve esnafın ise yıllık gelirleri vs. bilgilerinin kaydedildiği defterler tutulması emredilmiştir.⁵⁴ 1847’de yayınlanmaya başlanan Devlet Salnameleri ve ilki 1866’da yayımlanan vilayet salnameleri ile Temettuat Defterleri de ortaya çıkmıştır. Temettuat Defterleri, kaza ve köy gibi iskân merkezlerinin hane bazında şahsî mal varlıklarının emlak, arazi, hayvanat ve ürün gibi bilgilerinin kayda geçtiği defterlerdir.⁵⁵

⁴⁹ Bu Talimatnâme'nin transkripsiyonlu metni için bk. Çakır, *a.g.e.*, s. 285-300.

⁵⁰ Abdurrahman Vefik, *Tekâlif Kavâidi*, İstanbul 1330, II, s. 10-15.

⁵¹ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdareleri (1840-1880)*, TTK. Basımevi, Ankara 2000, s. 33.

⁵² Berna Çağan, “Osmanlı Devleti’nde Vergi Sistemi ve Bir Çeşit Vergi Toplama Usulü Sistemi: Temettuat Defterleri”, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, İstanbul 2015, s. 12.

⁵³ Murat Özyüksel, “İmparatorluk ve Cumhuriyet Dönemlerinde Gelir, Gider, Servet Vergileri”, *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. 7, Nisan 1985, s. 54.

⁵⁴ Mustafa Serin, “Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuat Defterleri”, *Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası*, 20-21 Nisan 1998, Ankara 1998, s. 718.

⁵⁵ Kemal Karpat, *Osmanlı Nüfusu 1830- 1914*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 37.

Osmanlı kanunlarında birçok verginin tahsil zamanları belirtilmiştir. Tanzimat'la birlikte hazine hesaplarının tutuluş düzenindeki esasının düzenlemesidir. Böylece hazine hesaplarının Rumi takvimi esas alan mali yıla göre düzenlenmesi kabul edilmiştir. Bu yeni uygulamada mali yılbaşı mart ayı iken mali yılsonu ise şubat ayı şeklinde olmuştur. Bir diğer gelişme de 1261 mali yılı ile hazinenin bir yıllık gelir ve giderlerinin diğer yıllara karıştırılmayarak her sene düzenli kayda geçirilmesidir.⁵⁶

1.2. Sosyal ve İktisâdi Tarih Kaynağı Olarak Osmanlı Temettüat Defterleri

Temettü; kâr etme, kazanç, fayda; Temettüat ise kârlar, faydalar ve kazançlar anlamlarına gelmektedir.⁵⁷ “Temettü Vergisi” herkesin gelirine uygun olarak devlete verdiği vergiyi ifade etmektedir. Tanzimat fermanının ilanından önce çok farklı isim altında toplanan vergiler, bu dönemden itibaren tek bir kalemden toplanmaya çalışılmış ve bu amaçla hane reislerinin kazançlarını tespit etmek için XIX. yüzyılın ortalarında temettü sayımları yapılmıştır.⁵⁸ Temettüat vergisinin nüvesi II. Mahmut'un 1826 yılında uyguladığı ihtisab resmi olmuştur. Bu vergi, büyük yerleşim yerlerindeki pazar ve panayırlardan alınan damga, tartı, ölçü vs. gibi vergiler, hile yapan esnaftan alınan para cezası ve yiyecek-iceceklerden alınan vergilerden oluşmaktadır.⁵⁹ Osmanlı Devleti'nde uygulandığı şekliyle, tüccar ve esnafın yıllık gelirlerinin miktarını tahmini olarak belirleyip, bundan binde ve yüzde hesabıyla alınan vergi diyebiliriz.⁶⁰

XIX. yüzyıla kadar Osmanlı Devleti'nde merkezi bir vergi sistemi kurulamamıştır. Yani Osmanlı Devleti gelirleri düzenli ödenen bir vergi sistemine sahip olamamıştır. Bunun temel nedeni Osmanlı Devleti'nin toprak düzeni ve askeri düzeninin birbirine bağlı olmasıdır. İltizam sistemi ile tahsil edilecek vergide, belli bölgelerin vergi toplama yetkisi açık artırma yolu ile mültezimlere verilirdi. XVII. yüzyıla beraber mültezimlerin yetkileri daha da genişletilmiştir. Mültezimler de bu yetkiyi fırsat bilip halktan daha fazla vergi almaya başlamıştır. Adil olmayan

⁵⁶ Güran, *a.g.e.*, s. 7-9.

⁵⁷ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 1988. s. 1073.

⁵⁸ Mübahat Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisâdi Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, *TTK. Belleten* LIX/ 225, Ankara 1995, s. 395.

⁵⁹ Serin, *a.g.e.*, s. 717.

⁶⁰ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB. Yay. İstanbul 2004, s. 453.

bu durumu önlemek için Âyan adı verilen kişiler vazifelendirilmiş ancak istenilen görevi ifa edememişlerdir.⁶¹ Devletin gücünün zayıflaması ile ayanların da gücü ve etkileri de artmıştır.⁶²

Bilhassa XIX. yüzyıldan itibaren merkezi otoritenin güç kaybetmesi ve askerî harekâtın durmasıyla vergi gelirlerinde bir azalma yaşanmıştır. Osmanlı Devleti'nin zayıflaması ile ödeme yapması gereken borçlu devletler bunu fırsat bilmişlerdir. Tüm bu nedenlerden ötürü yeni bir vergi sistemi gerekli görülmüştür. Tanzimat ile ilk olarak iltizam usulü kaldırılmış ve merkezi bir vergi sistemi getirilmiştir.⁶³ Böylece ödemede herkesin ticaret ve geliri dikkate alınarak ödenen genel bir vergilendirme sistemine geçilmiştir. Bununla devletin gelirleri denetim altında olacak, vergi konusunda halk adil bir şekilde ödeme yapacak, vergi verecek kişiler belirlenecek böylece ağır vergi yükünün hafifleyen halk refaha kavuşmuş ve devlette gelir-gider dengesini yeniden inşa etmiş olacaktı. 23 Ocak 1840 tarihinde Muhassıllara gönderilen talimatnameye göre, ahalinin ismi, vasfı, arazileri, hayvanları; tüccar ve esnafın ise yıllık gelirleri vs. bilgilerinin kayda geçirileceği *Temettüat defterleri* adı verilen defterlerin tutulması emredilmiştir.⁶⁴

Temettüat sayımındaki temel amaç halkın sosyal ve ekonomik vaziyetini tahlil etmek ve çıkan sonuçlara göre en adil şekilde vergi tahsil etmek ve bu vergilerle devlet gelirlerini arttırıp harcamaları karşılamaktır.⁶⁵ 15. ve 16. yüzyıl tahrir defterlerine kıyasla temettüat defterlerde daha detaylı bilgilere ulaşmak mümkündür. Tanzimatla birlikte, vergileri tek bir kalemde toplayan bu yeni temettû sayımları 19. yüzyıl ortaları Osmanlı sosyal-iktisadi tarihi için önemli bilgiler ihtiva etmektedir.⁶⁶

Temettüat defterleri hem iktisadi tarih hem de sosyal tarihin aydınlatılmasında öneme sahiptir. Defterlerdeki kayıtlarda; şehir, kaza, kasaba, nahiye, köy, çiftlik gibi bütün yerleşim yerinde yaşayan tebaanın emlâk, arazi ve hayvanları, hane reislerinin isim ve unvanları, vasıfları, namları, lakapları, meslekleri, resmi görevleri ve etnik yapıları gibi tüm ayrıntılara yer

⁶¹ Pakalın, *a.g.e.*, C. 1, s.120. "Ayan" Osmanlı Devleti'nde halk ile devlet arasında bir nevi muhtar vazifesi gören nüfuzlu kimselerdir.

⁶² Mualla Öncel, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan, *Vergi Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara 2005, s. 8-9.

⁶³ Ayşe Özdemir Kızılkın, "Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuat Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Dumlupınar Üniversitesi SBE. Dergisi*, S. 20, 2008, s. 59.

⁶⁴ Serin, *a.g.e.*, s. 717.

⁶⁵ Ahmet Akgündüz- Said Öztürk, *Yozgat Temettuat Defteri*, C. 1, Yimpaş Yayınları, İstanbul 2000, s. 27.

⁶⁶ Mübahat S. Kütükoğlu, "Osmanlı Sosyal ve İktisadi Kaynaklarından Temettüat Defterleri", 12. Türk Tarih Kongresi, Ankara 1994, s. 395.

verilmiş olması defterleri sosyal tarih açısından başucu kaynağı olabilecek konuma getirmiştir.⁶⁷

Temettüat Defterlerinde hane sakinlerinin ismi yazılırken “Bakırcı oğlu Mustafa” örneğinde olduğu gibi “oğlu” kelimesi kayda geçerken yaygın olarak kullanılmıştır. Defterler içerisinde “karındaşı, damadı, torunu, kızı, zevcesi, halilesi, yetimi, mahdumu” şeklinde akrabalık durumlarını belirten ifadeler görülmüştür. Böylece hane sakinlerinin mahalle veya köydeki akrabalarının tespitini mümkün kılmak kolaylaşmıştır. Ayrıca bu durum köyler arasında göç hareketlerinin de yaşandığını göstermektedir, göç hareketleri hem ekonomik sebeplerle hem de evlilik yolu ile de olabilmektedir. Kişilerin meslekleriyle birlikte mensup oldukları milliyeti ve memleketlerini de isimlerinden öğrenmekteyiz. Bakırcı, Derici, İmam, Duhancı, ırgat, vb. gibi.⁶⁸ Hane reislerinin isimlerinin yanında tanımlanan ifadeler şahsın dış görünüşü, fiziksel özellikleri ve karakteri ile ilgili bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır.⁶⁹ Bununla beraber toruna dedenin ismi verilmesi günümüzde olduğu gibi eski dönemlerde de yaygındır, aynı zamanda baba-oğul isimlerinin de aynı olduğu görülmüştür.

Temettüat defterlerinin sosyal tarih açısından önemli hususlarından biri de hane reislerinin meslek bilgilerinin kaydedilmiş olmasıdır. Defterlerdeki kişilerin meslek bilgilerine baktığımızda görüyoruz ki; küçük yerleşim birimlerinde ziraat ve hayvancılık yaygınken daha büyük yerleşim yerlerinde küçük sanayi kolları ve esnafılık yaygındır. Meslek bilgileri sayesinde köylerde zanaatın ne ölçüde geliştiğini tespit etmemiz mümkündür aynı zamanda meslekler arası dağılımını da tespit edebiliriz.⁷⁰ Bununla beraber vergiden muaf ve sağlık durumları nedeniyle çalışamaz durumda olanları da kayıtlardan anlamak mümkündür. Sosyal tarih diğer bir önemli husus yer adlarıdır. Yer adları, zirai faaliyetler ya da coğrafi özellikleri ile ilgili bilgi vermesi açısından önemlidir; bu yönüyle Temettüat defterleri coğrafya özellikle de beşerî coğrafya ile ilgili önemli bilgiler ihtiva etmektedir.

⁶⁷ Gülden Songun, *10120 Numaralı Temettuat Defterine Göre Atabey Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu (1844-1845)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2006, s.16.

⁶⁸ BOA. ML. VRT. d.13900-13901.

⁶⁹ Sefa Kendirli, *Temettuat Defterlerine Göre Nevâhi-i Barçın Kazasının Sosyo-Ekonomik Yapısı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar, 2008, s. 17.

⁷⁰ Mübahat S. Kütükoğlu, “Osmanlı Sosyal ve İktisadi Tarihi Kaynaklarından Temettüat Defterleri”, s. 400-403.

Gelir ve servet sahibi olanların kaydedildiği Temettüat defterlerinde nüfusun tamamının değil belirli bir kısmının kaydedilmiş olması nedeniyle Temettüat defterlerinden faydalanılarak defterin ait olduğu yerin nüfus verilerine dair bilgileri net olarak tespit etmek mümkün değildir. Temettüat defterlerinin sunduğu bilgiler ile birtakım varsayımlar yaparak nüfusla ilgili tahmini sonuçlara ulaşmak mümkün olabilmektedir. Bu varsayımlar defterlerdeki hane sayılarının beş katsayısı ile çarpılarak elde edilebilmektedir. Yapılan çalışmalarda nüfusun belirlenmesi hususunda Ömer Lütfi Barkan'ın ortaya koyduğu hane başına "5" katsayı alınarak hane sayısı ile çarpılması usulü yaygın olarak kullanılmaktadır. Burada da hane başına 5 nüfus olduğu farz edilerek bu çarpım yapılmakta ve nüfus miktarı yaklaşık olarak ortaya çıkmaktadır.⁷¹

Temettüat defterleri Osmanlı iktisat tarihi açısından da önemli bir yere sahiptir. Defterdeki bilgiler sayesinde hane bazında elde edilen gelir, faaliyette olan meslekler ve iş kolları, gayrimenkuller, işletmelerin büyüklükleri, toprakların kullanılabilirlik oranı, tarım ürünleri ve hayvancılık türleri gibi çok sayıda ekonomik veriye ulaşabilmekteyiz. Bölgenin ekonomik durumu ve planlamasının tam manası ile krokisini çıkarmak mümkündür.

Temettüat Defterlerinde; toprağa dair bütün konular yani miktarı, türü, ürün çeşidi, üründen elde edilen gelir ve dönüm başı verimliliğe kadar her biri kayda geçmiştir. Hayvancılığın ekonomideki yeri, köy ve kent ekonomisinin ticari ve hizmet iş kolları hususunda önemli bilgilere yer verilmiştir. Kayıtlarda hane sahibinin tüm gelirleri kayda geçtiği için şahısların gelirleri, servetleri ve sosyal statüleri hakkında yapılacak araştırmaların temel malzemesini oluşturmaktadır.⁷²

Defterlerde vergi yükümlüsünün ve vergiden muaf olan kimselerin isimleri de yazılmıştır. Meslek gelirleri kısmında ise, hane reislerinin icra ettiği meslekler ve bunun dışında diğer ek gelir elde ettiği işlere de yer verilmiştir. Tüm bu bilgiler ışığında incelenen bölgenin ticari, iktisadi ve sosyal yönleri hakkında bilgi sahibi olmaktayız.⁷³ Temettüat Defterlerinde arazi bilgisi içerisinde hane reislerinin tarla, bağ, bahçe, bostan, arsa, harman gibi gayr-i

⁷¹ Ömer Lütfi Barkan, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", *Türkiyat Mecmuası*, C. 10, İstanbul 1953, s. 12.

⁷² Songun, *a.g.t.*, s. 19.

⁷³ M. Abdullah Kündeyi, *Temettuat Defterlerine Göre Karamık'ın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar 2009, s. 9.

menkulleri detaylı olarak kayda geçmiştir.⁷⁴ Defterlerde ekili tarlalar “mezru tarla” olarak yazılırken boş bırakılıp dinlendirilmek üzere nadasa bırakılmış tarım alanları “gayr-ı mezru tarla” olarak kayda geçmiştir. Kiraya verilen tarlalar ise “ıcara verilen” ya da “ıcar ile ektiği” şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca ekilip biçilemeyen, ürün vermeyen, boş duran tarla, “boz ve hâli tarla” şeklinde belirtilmiştir⁷⁵.

Ekili tarlalar kiraya verilenlere ve boş bırakılanlara göre daha yoğunluktadır, yoğunlukta olan bu tarlalar “mezru tarla” adıyla ifade edilen hububat ekili tarlalardır. Ekim yapılan diğer mahsullere ait tarlalar ayrıca yazılmış, kiraya verilen tarlalar için de ne kadar kira bedeli alınacağı ifade edilmiştir. Her şahsın hangi ürünleri ektiği, bu ürünlerden ne kadar ürün aldığı ve vereceği öşür miktarı, bu kısımdaki rakamların ve ağırlık bedeli dengelenerek hesaplanmasıyla ürün fiyatı elde edilmektedir. Arazi hususunda bağ, bahçe ve bostanlara da yer verilmiştir. Tüm bu verilerin katkısı ile 19. yüzyıl tarım arazilerinin tasarruf biçimleri konusu da aydınlatılabilir.⁷⁶ Diğer taraftan hane sahibinin gayrimenkulleri de Temettüat kayıtlarında zikredilmiştir. Ancak sayımlarda şahsın oturduğu ev, işlettiği dükkân (Taşâbad Temettüat defterlerinde dükkânlar geliriyle birlikte kayıtlıdır), nakit parası, ev eşyaları, vb. bunun dışında bırakılmıştır. Hiçbir malı mülkü olmayanlar ise “emlakı yok”, sadece evi olanlar için ise “evinden başka emlakı yok” ya da hiçbir malı mülkü olmayanlarsa “şunun bunun ianesiyle geçinmekte olduğu” şeklinde ifadelendirilmiştir. Hane sahibinin dükkân, kahvehane, değirmen gibi diğer gayrimenkulleri detaylı olarak kayda geçerken bu sahip olduğu emlakının hisseli olması halinde kiminle müşterek olduğu da sayımlarda kaydedilmiştir.⁷⁷

Temmetüat defterlerinde kayda geçen bir diğer konu hayvanların kayıtlarıdır. Bu bilgiler sayesinde bir köy yahut kasabada daha çok ne tür hayvanların beslenip yetiştirildiği ve bu hayvanlardan ne ölçüde gelir sağlandığının tespiti yapılabilmektedir. Çoğu hanede bulunan koyun, keçi, inek defterlere yazılan hayvanların başında gelmektedir. Hayvanlar; sağmal inek, kısır inek, koşu öküzü, sağmal manda, sağmal keçi, sağmal koyun vb. şeklinde yazılmıştır. Bundan başka ziraatla uğraşan ahalinin toprağını işleyebilmesi için besledikleri öküz, camız yük taşımak için kullanılan merkep, beygir, katır, döllü beygir, döllü merkep ve at defterlere

⁷⁴ Kendirli, *a.g.t.*, s. 19.

⁷⁵ BOA. ML.VRT. d.

⁷⁶ Akgündüz- Öztürk, *Darende Temettüat Defterleri*, s. 31-33.

⁷⁷ Kütükoğlu, *a.g.m.*, s. 409-411.

yazılan hayvanlarındandır. Bu hayvanların yetiştirildiği bölgelerde hayvan sahiplerinin büyük çoğunlukla ziraatla uğraştıklarını, topraklarının diğer hane reislerine göre büyük olduğunu ve gelirlerinin iyi olduğunu görmekteyiz. Kayıtlarda hayvanlar genel olarak ekili-dikili arazilerden daha sonra yazılmıştır. Eğer şahsın arazisi bulunmuyorsa hayvanlar ilk sırada yazılmıştır.

Temettü vergisinin oranı ilk zamanlar %3 iken 1878 ve sonrası %4'e yükselmiştir. 1864'ten itibaren sanat ve ticarete tekellik yasaklanmış, bu alanda çalışanlara *Ruhsatiye Defteri* verilerek yıllık gelirleri tahmini olarak deftere yazılmıştır. Temettü vergisi adına esnafa verilen tezkirelerde *Ruhsatiye Tezkiresi* adı verilmiş, böylece vergi komisyonlarca düzenlenip esnaf kethüdaları vasıtası ile ilgiliye teslim edilmiştir. Bu sayede esnaf, ödeyeceği vergi tutarını önceden bilmesi sağlanmıştır.⁷⁸

Sonuç itibarı ile Temettüat defterleri; kayda geçtiği ilk zamandan beri dönemin nüfusu, ahalinin gelir durumu, yöreye ait isimler ve lakaplar, bölgede icra edilen meslekler, yetiştirilen mahsuller, hayvanlar, arazi verimliliği ve toplam ekili-dikili arazilerin durumu, iktisadî, sosyal, demografik vs. çok sayıda konu hakkında detaylı bilgileri araştırmacılara sunmaktadır.⁷⁹

1.3. Taşâbad Temettüat Defterleri

İncelemiş olduğumuz defterler Taşâbad kazasına ait olup Cumhurbaşkanlığı/Başbakanlık Osmanlı Arşivi Maliye Nezareti Vâridat Temettüat (COA/BOA. ML. VRD. TMT. d.) katalogları içerisinde yer almaktadır. Kazanın temettüat tahriri H. 1260-1261(1844-1845) yılında yapılmıştır. Defterler numaralandırılmıştır. Taşâbad Kazası'na ait 13418- 13425- 13426- 13432- 13433- 13454- 13458- 13460- 14626- 14627- 14628- 14629- 14630- 14631- 14632- 14633- 14634- 14635- 14636- 14637- 14638- 14639- 14640- 14641- 14642- 14643- 14651 ve 16076 numaralı olmak üzere 28 adet defter bulunmaktadır. Bazı defterler arasında sıra atlamaları görülmektedir. Numara sırası takip edildiğinde 13418- 13425, 13426- 13432, 13433- 13454, 13454- 13458, 13458- 13460, 13460- 14626 numaralı defterlerin aralığındaki sayılar yoktur yani bir başka tabirle çok sayıda defter numaraları sırası ile birbirini takip edememiştir. En son 16076 no'lu defter kayıtlı olup bazı köyler aynı defterin içerisinde kaydedilmiştir. Hane sayısı az olan bazı küçük köylere tek bir defter ayrılmıştır (Hacıbey, Heriz, Kız Öldüren, Gelmuç, Dazı, Örgün, Kurak Örgün gibi).

⁷⁸ Çadırcı, a.g.e., s. 341.

⁷⁹ Serin, a.g.e., s. 728; Öztürk, *Temettuat Tahrirleri*, s. 540.

Diğerlerinden 14627 numaralı defterde üç köyün aynı defterde yazılmış olduğu görülmektedir (Yenidere, Koramo, Kadim). Taşâbad Temettüat defterleri çift sütun olarak düzenlenmiştir. Toplam 28 adet defterde 36 adet köyün temettüat verileri kaydedilmiştir. Taşâbad temettüat defterleri toplamda 177 sayfadan ibarettir.

Müslim ve gayrimüslimlerin birlikte yaşadığı karyelerde önce Müslüman hane sahipleri verilmiş sonra da gayrimüslimlerin yaşadığı hane sayısı ve gelirleri ayrıca verilerek “reayadan” kelimesi kullanılmıştır. *Tablo 2. 1.*'de Taşâbad Temettüat defterlerinin numaraları ve ait oldukları karyeler yer almaktadır.

Tablo 1. 1. Taşâbad Karyeleri ve Defter Kayıt Numaraları

Sıra No	Defter No	Sayfa Adedi	Karye Adı
1	13418	9	Bidevi
2	13425	5	Hacıbazar
3	13426	2	Devre
4	13432	2	Ahur
5	13433	8	Tasna
6	13454	7	Tekye
7	13458	4	Çalkara
8	13460	7	Dereli
9	14626	9	Fidi
10	14627	2	Yenidere
11	14627	2	Koramo
12	14627	1	Kadim
13	14628	4	Kiranpa
14	14629	8	Evyaba
15	14630	5	Ka'l Kal'a
16	14631	3	Tonu
17	14632	2	Yolaçan
18	14633	11	Belgü
19	14634	10	Yerkozlu
20	14635	4	Yukarı Baraklı
21	14636	20	Değirmenli
22	14637	4	Yornis
23	14638	5	Aşağı Baraklı
24	14639	7	Geydoğan
25	14640	11	Tanoba
26	14641	9	Kuşeyh
27	14642	7	Darma
28	14643	5	Hacıbey
29	14643	1	Heriz
30	14643	2	Kız Öldüren
31	14643	1	Gelmuç
32	14643	1	Dazı
33	14643	1	Örgün
34	14643	1	Kurak Örgün
35	14651	7	Karaağaç
36	16076	5	Boladan

Taşâbad Temettüat defterlerinin ilk sayfasında “Sivas sancağında kazayı Erbaa’ya merbut Taşâbad kazasına tâbi Bidevi karyesi âhalisinin emlâk, arazi ve hayvanatı temettüatlarını miktarını mübeyyin defterleridir” şeklinde giriş yapılmıştır. Bazı karyelerde “ahali-i millet-i rumiyanın” şeklinde bilgi notu düşülmüş, karyenin gayrimüslim tebaadan hâsıl olduğu belirtilmiştir. Örneğin “Sivas sancağında kazayı Erbaa’ya merbut Taşâbad kazasına tâbi Kız Öldüren karyesi ahal-i millet-i rûmiyanın” gibi. Hacıbey, Heriz, Kız Öldüren, Gelmuç, Dazı, Örgün, Kurak Örgün karyeleri bu şekildedir. Defterlerde haneye ait bilgiler; hane numaraları, hane reislerinin isimleri, mal varlıkları ve temettüat gelirleri olmak üzere bir plan ve şablon dâhilinde kaydedilmiştir. Hane numarası sağ üst köşede belirtilmiştir. Onun altında hane reisinin ismi; “Karye-i mezbur sakinlerinden Kızıl Ali oğlu Ömer’in Emlak ve Arazi ve Hayvanatı Temettü’atı” vb. gibi sıfat ve unvanlarıyla beraber yazılmıştır.

Şahsın arazisi; mezru tarla, gayri mezru tarla, bağ, bahçe, bostan, mahlep, duhan, penbe ve meyve olarak dönümleriyle birlikte yazıldıktan sonra alt alta H. 1260 gerçek geliri ile H. 1261 tahmini geliri hesaplanarak toplanmıştır. Kiraya verilen ve icar ile ekilen tarlalar ile ortaklaşa ekilen tarlaların gelirleri de “şerikinden hissesi” denilerek kaydedilmiştir. Verilere göre tüm karyelerde genel olarak geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olduğu görülmektedir. Hane reislerinden hiç malı-mülkü ya da hiçbir cihette kazancı olmayanların durumu, “şunun bunun ianesi ile geçinmekte olduğu” şeklinde not düşülerek kayda geçmiştir. Arazisi olmayanların ya da az toprağı olanların ek kazanç olarak büyük toprak sahibi olanların yanında sürekli olarak hizmetkârlık ya da ürün hasadı veya ihtiyaç duyulan zamanlarda ırgatlık ve amelelik yaparak çalışmış oldukları da görülmektedir.

Hane numaralarından önce “sene-i sabıkada vergi-yi mahsusadan bir senede vermiş olduğu”, “aşar rüsumu olarak sene-i sabıkada verdiği” şeklinde karyenin geçmiş yıla ait “vergi-yi mahsusa” ve “öşür vergisi” geliri dikey olarak kayda geçmiştir. Hayvanı bulunan hanelerde adet-i ağnam vergisi de mevcuttur. “Sene-i sâbika” geçmiş yılı ifade eder, temettüat sayımlarının yapıldığı Hicri 1261 (M. 1845)’ten önceki, Hicri 1260 (1844) senesine ait vergi kayıtlarına dair bilgileri temsil eder. Hane numarası ile isimler yazılırken ismi ile baba adı, mesleği, fiziki özellikleri, sosyal durumu vs. nitelikleri ve isimlerin altına şahsın sahip olduğu tüm mal varlıkları ayrıntılı şekilde geliriyle beraber yazılmıştır. En sona da “bir senede tahmini temettüâtı” şeklinde belirterek tahmini toplam geliri hesaplanmıştır. Karyedeki tüm hanelerin sayımı bittikten sonra “icmalen temettüâtı, yekûn temettüâtı, mecmuu temettüâtı” şeklinde

karyenin toplam geliri verilmiştir. Karyelerin hane sayısı az olanlarında tek mühür ile defter kapatılırken hane sayısı fazla olan karyelerde 2 ya da 3 mühürle defter kaydı sonlandırılmıştır. Bu mühürlerin muhtarı evvel, muhtarı sâni ve imama ait olduğunu söyleyebiliriz. Vakıflar ve gelirleri de Temettüat defterlerinde bulunmaktadır. Vakfa ait tüm gelirler kaydedilirken sadece büyük karyelerde karşımıza çıkan kahvehane, duhan dükkânı, nalbant dükkânı gibi yerler gelirleriyle birlikte kayda geçmiştir.

Karyenin arazi bilgilerinden sonra hayvanlar türleri, cinsleri adetleri ve gelirleriyle birlikte yazılmıştır. Bununla birlikte hane reislerinin sahip oldukları arı kovanları, su değirmenleri hisseleri ile gelirleri yazılmıştır. Tüm bu gayrimenkul ve diğer malların altına hane reisinin yıllık kazancı yazılırken, eğer başka bir işten ek geliri mevcutsa bu da kaydedilerek, bu gelirin ne olduğu “kömürcülüğünden, bir re’s bargir ile çerçicilik, değirmenciliğinden” şeklinde belirtilmiştir.

Taşâbad temettüat defterlerine göre bölgede 36 köy tespit edilmiştir. Bu köylerden en büyükleri Değirmenli (90 hane), Belgü (62 hane), Tanoba (56 hane), Kuşeyh (45 hane)'dir. En küçükleri ise Dazı (3 hane), Kız Öldüren (2 hane), Gelmuç (1 hane), Örgün (1 hane), Kurak Örgün (1 hane)'dir⁸⁰. Karyelerin alfabetik olarak isimleri aşağıda gösterilmiştir.

⁸⁰ Çavdar, “Taşâbad Kazası Köylerinin İctimai ve İktisadi Şartlarına Dair Tespitler”, s. 212-213.

Tablo 1. 2. Karyelerin Alfabetik DiziliŖi

Sıra	Karye	Hane Sayısı
1	Ahur	5
2	AŖađı Baraklı	18
3	Belgü	62
4	Bidevi	42
5	Boladan	23
6	Çalkara	22
7	Darma	35
8	Dazı	3
9	Değirmenli	90
10	Dereli	31
11	Devre	7
12	Evyaba	31
13	Fidi	41
14	Gelmuç	1
15	Geydoğan	32
16	Hacıbazar	18
17	Hacıbey	10
18	Heriz	
19	Kadim	5
20	Kal’a kal’a	24
21	Karaağaç	32
22	Kiranpa	20
23	Koramo	10
24	Kız Öldüren	2
25	Kurak Örgün	1
26	KuŖeyh	45
27	Örgün	1
28	Tanoba	56
29	Tasna	40
30	Tekye	40
31	Tonu	10
32	Yerkozlu	42
33	Yenidere	4
34	Yolaçan	8
35	Yornis	17
36	Yukarı Baraklı	17
		845

1844-1845 tarihli Temettüat Defterlerinde TaŖâbad’a bağlı köy adları, Cumhuriyet devrinde 1928’de Dâhiliye Vekâleti Nüfus Müdürlüğünün yayınladığı *Son TeŖkilat-ı Mülkiyede Köylerimiz Adları* adlı eserde TaŖova ilçesine bağlı köy isimleri ile köylerin günümüzdeki isimleri aŖađıdaki tabloda gösterilmiŖtir. Temettüat defterlerinde geçen köy adları ile günümüzdeki adları incelendiğinde isimlerinin çok farklılığa uğradığı görölmektedir.

Tablo 1. 3. Taşâbad Karyelerinin 1844-1845, 1928 ve Günümüzdeki İsimleri

1844-1845'teki Adı ⁸¹	1928'deki Adı ⁸²	Günümüzdeki Adı
Ahur	Ahur	Tosunlar
Aşağı Baraklı	Aşağı Baraklı	Özbaraklı
Belgü	Belgü	
Bidevi	Bidevi	Esençay
Boladan	Boladan	Kumluca
Çalkara	Çalkara	Çalkara
Darma	Darma	Balıca
Dazı	Tazı	Dazlı
Değirmenli	Değirmenli	Değirmenli
Dereli	Dereli	Dereköy
Devre	Devre	Devre
Evyaba	Evyaba	Evyaba
Fidi	Fidi	Akça
Gelmuç		
Geydoğan	Geydoğan	Geydoğan
Hacıbazar	Hacı Pazar	Hacıbazar
Hacıbey	Hacı Bey	Hacı Bey
Heriz	Heriz Dağı	Güvendik
Kadim	Kadim	Güngörmüş
Kal'a kal'a	Kale Kale	Dört Yol
Karaağaç	Karaağaç	Karaağaç
Kiranpa	Kiranpa	Elmakırı
Koramo	Koramo	
Kız Öldüren	Kız Öldüren	Kızgüldüren
Kurak Örgün		
Kuşeyh	Kuşeyh	Şahinler
Örgün		
Tanoba	Tanoba	Tanoba
Tasna	Tasna	Yaylasaray
Tekye	Tekke	Akinoğlu
Tonu	Tonu	Akkoç
Yerkozlu	Yerkozlu	Yerkozlu Mah.
Yenidere	Yenidere	Yenidere
Yolaçan	Yolaçan	Yolaçan
Yornis	Yornus	Çakırsu
Yukarı Baraklı	Yukarı Baraklı	Özbaraklı

Defterlerde bazı yazım ve hesaplama yanlışları da yapılmıştır. Çalışmamızda sadece toplama işlemlerinde yapılan hatalar belirtilerek düzeltme yapılmıştır. Hesaplamalar dışında bazı karyelerde isimler tekrar edilmiş, bazı hane numaraları yanlış yazılmış, bazı hanelerde mükelleflerin sahip olduğu arazi, hayvan veya emlak yazılırken dönüm, adet ve gelirinin belirtilmediği de tespit edilmiştir.

⁸¹ Taşâbad Temettüat Defterleri.

⁸² Türkiye Hükümeti Dâhiliye Vekâleti, “Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları”, Hilal Matbaası, İstanbul 1928, s. 505-506.

BÖLÜM-II

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA TAŞÂBAD KAZASINDA SOSYAL YAPI

2.1. Taşâbad Kazasında Nüfus Yapısı

2.1.1 Taşâbad Kazasında Müslim ve Gayrimüslim Nüfus

Sosyal yapıyı oluşturan en temel unsur nüfustur. Toplumu meydana getiren fertlerin sayısı, yaş, cinsiyet, dil, din, öğrenim durumu, meslek gibi nitelikleri kapsamında yapılacak çalışmalara veri oluşturabilmek ancak nüfus sayımları sayesinde mümkün olabilir. Osmanlı Devleti'nde belirli aralıklarla nüfus ile ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır. Fakat bu sayımlar daha çok askeri ve ekonomik amaçlı çalışmalar olup birey esas alınmadığından ve o günden sonra idari taksimatta büyük değişimler yaşandığından sıkıntılar ortaya çıkmakta ve kesin sonuçlara ulaşılamamaktadır.⁸³

1831'den önceki Osmanlı Devleti'nde nüfusla ilgili verilere 15, 16 ve 17. yüzyıl tapu tahrir defterlerinden ulaşılmaktadır. Yalnız 17. ve 18. yüzyıl kayıtlarında eksiklikler bulunmaktadır. Osmanlı ülkesindeki nüfus miktarı ve nüfusun niteliği hakkında en sağlam bilgilere, tapu tahrir, avâız ve temettüat tahrirlerinden ulaşılabilmektedir. Tanzimat'la nüfusun sosyal ve ekonomik nitelikleriyle ilgili daha kapsayıcı, günümüzle mukayesesini daha gerçekçi yapabileceğimiz verilere ulaşmak mümkün olabilmiştir.

Taşâbad Kazası köylerine ait H. 1260-1261 (M.1844-1845) tarihli toplam 28 adet temettüat defterindeki 36 köyün hane sayısı verilerine bakılarak kazada 845 hane bulunduğunu ve yaklaşık olarak da tahminî nüfusunun 4225 olduğunu söylemek mümkündür. Ömer Lütfi Barkan'a göre her hanede 5 kişinin yaşadığı farz edilirse Taşâbad Kazasının toplam nüfusunun 4225 kişi olduğu tespit edilmektedir.⁸⁴ En fazla nüfus, Değirmenli, Belgü, Tanoba karyelerine aittir. En az nüfus ise Gelmuç, Örgün, Kurak Örgün karyelerininindir. Bu karyelerdeki hane sayısı sadece bir adettir. Tek haneye sahip bir yerleşim birimi olmaları hasebiyle bölgeden çeşitli nedenlerle göçlerin yaşanmış olmasına yahut civar köylere ekim dikim faaliyeti amaçlı

⁸³ Zakir Avşar, Ferruh Solak, "İmparatorluk Türkiye'sinde Yapılan Nüfus Sayımları", *Yeni Türkiye Dergisi*, *Osmanlı Özel Sayısı*, C. 32, Ankara 2000, s. 615-617.

⁸⁴ Ömer Lütfi Barkan, "Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi", *Türkiyat Mecmuası*, C. 10, İstanbul, 1953, s. 12.

geçişlerin yaşanmış olabileceğine kanıt gösterilebilir. Doğal âfetler, sürgünler, toprakların verimsizliği gibi çok sayıda nedenlerle zaman zaman bazı köylerin dağıldığını ve halkının da başka yer ve köylere göç ettikleri tahmin edilmektedir. Bu ifadeye örnek verecek olursak, defter kayıtlarında bulunan 62 hanelik Belgü karyesinin günümüze ulaşan herhangi bir bilgisine rastlanamamıştır.⁸⁵ Bununla birlikte bazı köylerin dağılıp kaybolmasına karşın köylerin büyük bir bölümünün günümüze kadar kalıcı birer yerleşim merkezi olarak varlığını devam ettirdiği görülmektedir. Sonuç itibari ile XIX. yüzyıl kayıtlarındaki köy yerleşimleri ve günümüzdeki köy yerleşimleri arasında pek büyük bir farklılık görülmemektedir.

⁸⁵ Çavdar, “Taşâbad Kazası Köylerinin İctimai ve İktisadi Şartlarına Dair Tespitler”, s. 212.

Tablo 2. 1. Karyelerin Hane Sayısı ve Tahminî Nüfus Miktarları

Sıra No	Karye Adı	Hane Sayısı	Tahminî Nüfus
1	Ahur	5	25
2	Aşağı Baraklı	18	90
3	Belgü	62	310
4	Bidevi	42	210
5	Boladan	23	115
6	Çalkara	22	110
7	Darma	35	175
8	Dazı	3	15
9	Değirmenli	90	450
10	Dereli	31	155
11	Devre	7	35
12	Evyaba	31	155
13	Fidi	41	205
14	Gelmuç	1	5
15	Geydoğan	32	160
16	Hacıbazar	18	90
17	Hacıbey	10	50
18	Heriz	----	----
19	Kadim	5	25
20	Kal'a Kal'a	24	120
21	Karaağaç	32	160
22	Kiranpa	20	100
23	Koramo	10	50
24	Kız Öldüren	2	10
25	Kurak Örgün	1	5
26	Kuşeyh	45	225
27	Örgün	1	5
28	Tanoba	56	280
29	Tasna	40	200
30	Tekye	40	200
31	Tonu	10	50
32	Yerkozlu	42	210
33	Yenidere	4	20
34	Yolaçan	8	40
35	Yornis	17	85
36	Yukarı Baraklı	17	85
Toplam		845	4225

Temettüat defterleri, yalnızca hane reislerini içerdiğinden kesin ve net sonuçlar olmasa da demografik çalışmalara büyük katkı sağladığı söylenebilir. Osmanlı Devleti'nde ilk nüfus sayımı 1829'da başlayıp 1831'de tamamlanan sayım olarak kabul edilmektedir. Defterlerde "hane" olarak kayıtlı olan bir ailenin kaç kişiden oluştuğu konusunda muhtelif görüşler bulunmaktadır. Araştırmacıların bir kısmı gerçek bir hanenin 5 kişiden oluştuğunu, bir kısmı ise 6 hatta 7 kişiden oluştuğunu kabul ederek hesaplamalarını buna göre yapmışlardır.

Çalışmamızda, her vergi hanesinin 5 kişiden oluştuğu görüşünü esas alarak, Müslüman ve gayrimüslim vergi mükelleflerinin sayısını 5 ile çarparak 1844 yılı Taşâbad nüfusu tahmin edilmeye çalışılmıştır.

Taşâbad temettüat defterlerinde geçen hane sayısı toplam 845'tir. Tahminî nüfusu ise 4225'tir. Tokat merkez kazası ise 1844 yılında 3927 haneden oluşmakta ve tahmini nüfus yaklaşık olarak 18.575 olarak kabul edilmektedir.⁸⁶ Buna göre Taşâbad hane sayısı Tokat hane sayısının yaklaşık olarak 1/4'ü kadar, nüfusu ise Tokat kazası merkez nüfusunun yaklaşık olarak %23'ü kadardır. Taşâbad kazasında gayrimüslim (Rum) hane sayısı 18'dir. Bu da yaklaşık 90 kişiye karşılık gelmektedir. Taşâbad kazasında 1844-1845 yıllarında karyelerde yerleşik nüfusun %1'i gayrimüslimdir.

Tablo 2. 2. Karyelerin Hane Sayısı Yoğunluğuna Göre Dağılımı

Hane sayısı	Karyeler
1- 50	Ahur, Aşağı Baraklı, Bidevi, Boladan, Çalkara, Darma, Dazı, Dereli, Evyaba, Fidi, Gelmuç, Geydoğan, Hacıbazar, Hacıbey, Kadim, Kal'a Kal'a, Karaağaç, Kiranpa, Koramo, Kız Öldüren, Kurak Örgün, Tasna, Tekye, Tonu, Yerkozlu, Yenidere, Yolaçan, Yornis, Yukarı Baraklı
50- 100	Belgü, Değirmenli, Tanoba
100 ve üzeri	(yok)

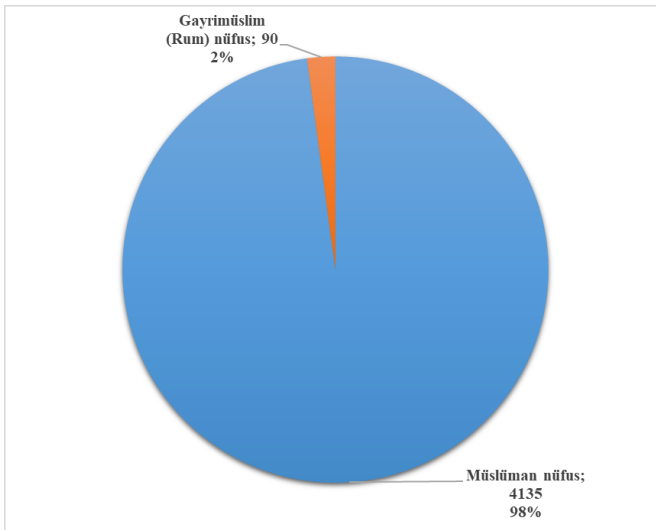
Yukarıdaki tabloya bakıldığında köylerde nüfusun genelinin 0-100 arasında olduğunu ve bununla beraber kalabalık bir yerleşim tercih edilmediğini görmekteyiz. Tablodaki bilgilere göre nüfusun en kalabalık olduğu köy Değirmenli, Belgü ve Tanoba'dır. Bu köylere bakıldığında tamamının Müslüman nüfusa sahip olduğu görülmektedir. Nüfusun yoğunluk bakımından en az olanı Gelmuç, Örgün, Kurak Örgün köyleridir. 1-50 arasında haneye sahip 31 köy vardır. 50-100 arası nüfuslu köylerin ise Değirmenli, Belgü ve Tanoba olduğunu görmekteyiz.

⁸⁶Necati Çavdar, "XIX Yüzyıl Ortalarında Tokat'ta Katolik Ermeniler: Demografi- Ekonomi", *Yeni Türkiye Dergisi, Ermeni Meselesi Özel Sayısı*, C. I, S. 60/ 2014, s. 5-6; Necati Çavdar, "Temettüat Kayıtlarına Göre Tokat Mahallelerinde Yaşayan Yahudilerin Sosyal ve Ekonomik Durumları (1844-45)", *Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildiriler*, C. I, s. 330-332.

Temettüat defterlerindeki isimler ve ödedikleri vergiler dikkate alınarak karyeleri iki gruba ayırabiliriz:

1- Müslümanların yaşadığı karyelerdir. Toplamda 27 Müslüman köy bulunmaktadır. Bunlar; Ahur, Aşağı Baraklı, Bidevi, Boladan, Çalkara, Darma, Dereli, Evyaba, Fidi, Geydoğan, Hacıbazar, Kadim, Kal’a Kal’a, Karaağaç, Kiranpa, Koramo, Tasna, Tekye, Tonu, Yerkozlu, Yenidere, Yolaçan, Yornis, Yukarı Baraklı.

2- Cizye’ye tâbi gayrimüslim köyler, bunlar “*ahâlî-i millet-i rûmiyanın*” şeklinde belirtilen Hacıbey, Heriz, Gelmuç, Dazı, Örgün, Kurak Örgün’dür. Buna göre 1844-1845 tarihlerinde Taşâbad karyelerinin toplamında; %97,8 Müslüman nüfus, %2,2 gayrimüslim nüfus yaşamakta olduğu tespit edilmektedir. Gayrimüslim şahısların yaşadığı köylerde hane sayılarının ve buna mukabil de nüfusun çok düşük olduğu görülmektedir. Büyük çoğunluğu bir haneli, sadece Hacıbey köyü 10 hanedir. Adı geçen köylerden Heriz köyü kayda geçmesine karşın içerikte herhangi bir veriye rastlanmamıştır. Gayrimüslim köylerinin Hristiyan yahut Yahudi cemaatlerine mensup birilerinin olmadığı sadece Rumlardan müteşekkil olduğu anlaşılmaktadır. 1844-1845 tarihli kayıtlarımızı detaylı incelediğimizde aynı köyde ikamet eden Müslüman ve gayrimüslimlerin bulunduğu dair bir bilgiye rastlanmamıştır.⁸⁷ Ancak 15. ve 16. yüzyıllarda yapılan tapu tahrir kayıtlarına göre Hacıbazar ve Evyaba köylerinde hem Müslim hem de gayrimüslim kimselerin birlikte yaşadığı anlaşılmaktadır⁸⁸.

Şekil 2. 1. Taşâbad Nüfusunun Etnik ve Dinî Dağılımı

⁸⁷ Çavdar, “Taşâbad Kazası Köylerinin İctimai ve İktisadi Şartlarına Dair Tespitler”, s. 210-211.

⁸⁸ Kıvrım, *a.g.e.*, s.115.

Tablo 2. 3. Taşâbad Nüfusunun Etnik Durumu

Sıra No	Karye adı	Etnik Yapı
1	Ahur	Müslim
2	Aşağı Baraklı	Müslim
3	Belgü	Müslim
4	Bidevi	Müslim
5	Boladan	Müslim
6	Çalkara	Müslim
7	Darma	Müslim
8	Dazı	Rum
9	Değirmenli	Müslim
10	Dereli	Müslim
11	Devre	Müslim
12	Evyaba	Müslim
13	Fidi	Müslim
14	Gelmuç	Rum
15	Geydoğan	Müslim
16	Hacıbazar	Müslim
17	Hacıbey	Rum
18	Heriz	Rum
19	Kadim	Müslim
20	Kal'a Kal'a	Müslim
21	Karaağaç	Müslim
22	Kiranpa	Müslim
23	Koramo	Müslim
24	Kız Öldüren	Rum
25	Kurak Örgün	Rum
26	Kuşeyh	Müslim
27	Örgün	Rum
28	Tanoba	Müslim
29	Tasna	Müslim
30	Tekye	Müslim
31	Tonu	Müslim
32	Yerkozlu	Müslim
33	Yenidere	Müslim
34	Yolaçan	Müslim
35	Yornis	Müslim
36	Yukarı Baraklı	Müslim

Yukarıdaki tasniften de anlaşıldığı üzere, toplam 36 karyenin 29 tanesi Müslimlerden, 7 tanesi gayrimüslimlerden müteşekkildir. Gayrimüslim köylerindeki etnik grubun Rumlara ait olduğu anlaşılmaktadır.

2.1.2. Yetim Hane Reisleri

Taşâbad kazasına ait toplam 845 hane (827 hane Müslim, 18 hane gayrimüslim) reisinin 27 tanesi yetim olarak kaydedilmiştir. Bu sayının da 22 tanesi erkek ismi, beş tanesi ise kadın ismidir. Kayıtlarda dul kadınlar kendi isimleriyle, babalarının isimleri ile ya da kocalarının isimleriyle beraber zikredilmiştir. Şadi oğlu Salih ve Avrady Keziban (Tasna), Arif kızı Şerife (Tasna), Hatib oğlunun Kerimesi Ümmü Gülsüm (Fidi)vb. gibi. Bir diğer husus kadınların bazen ismi olmadan sadece akrabalık bağı olarak belirtilmiştir. Hacı Mehmed oğlu Ahmed ve Karındaşı Hüseyin ve kerimesi (Yolaçan) gibi.

Yetimlerin kimlerin yanında kaldıkları belirtilmiş fakat herhangi bir yaş grubu ifade edilmemiştir. Dikkat çeken bir diğer önemli husus, gayrimüslimlerde hiç yetim ve kadın hane reisi ismi kayda geçmemiştir. Müslümanlarda ise toplam 27 yetim ismi zikredilmiştir. Buradan sadece hane reislerinin isimlerinin cinsiyet ve çocuk yetim sayısına ulaşabilmekteyiz. Bazı yetimlerin mal varlığı sayılırken “*merkur yetim olduğundan vergisi bulunmadığı*” ibaresi not düşülmüştür. Yetimlerin tümü vergiye dâhil değildir. Bazılarında “*yetim olduğundan vergisi bulunmadığı*” notu kayıtlıdır.

Müslüman yetim isimleri şöyle tespit edilmiştir: Kadir oğlu Çolak Hüseyin’in yetimi Aişe (Tasna), Halef oğlunun yetimi İbrahim (Belgü), Hasan Pehlivan oğlunun Yetimi Hasan (Belgü), Serap oğlu Mehmed’in Yetimi Ali (Belgü), Tatar oğlunun Yetimi İsmail (Belgü), Çoban oğlu Bekir yetimi Mustafa (Belgü), Turna oğlu Kabza Emin Yetimi Ahmed (Belgü), Kaplangöz oğlunun Yetimi Mehmed (Belgü), Süleyman Bölükbaşı oğlunun Yetimi Abdulkadir (Yerkozlu), Hacı Ahmed ve karındaşının yetimleri Aişe ve Fatıma (Yerkozlu), Tırtıl oğlu Yetimi İsmail (Değirmenli), Köse oğlunun yetimi Mehmed (Değirmenli), Hasan’ın yetimleri Hacı Mehmed ve Emin (Tanoba), Koca Alemdar oğlu Yusuf’un yetimi Salih (Tanoba), Hasan oğlu yetimleri Hüseyin ve Mehmed (Tanoba), Beyli oğlu Mustafa’nın yetimi Aişe(Tanoba), Miryaza Ali oğlu Osman (Tanoba), Kör Osman oğlunun yetimi Abdullah (Tanoba), Çunta Ahmed’in yetimi Han (Kuşeyh), Yusuf oğlu Ali yetimi (Darma), Sarı Mehmed’in yetimi Fatıma (Boladan), Kilci oğlunun yetimleri Ömer ve Hasan (Hacıbazar), Kara Mehmed oğlu yetimleri Hasan ve Karındaşı Osman (Belgü). Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere 36 köy içerisinde 8 köyde yetim

çocuk ismi geçmiştir. En fazla yetim sayısı Belgü köyüne aittir. Erkek yetim oranı kadınlara göre daha fazladır.

Tablo 2. 4. Yetim Hane Reislerinin Dağılımı

Sıra	Karye Adı	Erkek İsmi	Kadın İsmi
1	Belgü	8	
2	Boladan		1
3	Darma	1	
4	Değirmenli	2	
5	Hacıbazar	2	
6	Kuşeyh	1	
7	Tanoba	7	1
8	Tasna		1
9	Yerkozlu	1	2
Toplam	9 köy	22	5

2.1.3. Vergi Alınmayan Haneler

Karyelerde vergi alınmayan haneler de mevcuttur. Vergi veremeyecek durumda olanlar, “şunun bunun ianesiyle geçinmekte olduğu” şeklinde ifade edilmiştir. Merkumun emlâk, arazi ve hayvanatı olmadığı, “çobanlık, devşiricilik azaplık, amelelik, hizmetkârlık” gibi iş kollarından biriyle az bir miktar gelirle geçimini sağladığı bilgisi verilmiştir. Bir kısmı icara verdiği tarlası ile geçim sağlarken bir kısmı da geçinecek kudreti olmadığından bulunduğu köyden başka köye nakil olmuştur. Bazı yetimlerden de vergi alınmamıştır. Bir kişi de imam olarak kayıtlı olup vergisi yoktur. Bu şekilde karyelerde bulunan işsiz, hasta, geliri olmayan yani temettüatı olmayan kişi sayısı 29’dur. 4225 kişilik nüfusun 145 kişisinden vergi alınmamaktadır. Toplam vergi miktarının içerisinde vergiye tâbi olmayanların sayısı %1 oranındadır. Bu kişilerin bir bölümüne karyedekiler yardım etmektedir. Bu şahısların çoğunda geçim kaynağı olarak “Şunun bunun ianesiyle” ifadesi kaydedilmiştir. Bu gelenek, toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın önemli bir tezahürü olan “aç olanı doyurmak, düşeni kaldırmak” düşüncesinin de canlı bir örneğini teşkil etmektedir.

Tablo-2. 5. Emlâk, Arazi ve Hayvanatı Olmayanların Geçim Kaynakları

Karye adı	Emlâk, Arazi ve Hayvanatı Olmayanlar	Sair Geçim Kaynakları
Tasna	Fideci Ömer (35. hane)	Emlâk, arazi ve hayvanat ve sairesi olmayıp iânâtla ⁸⁹ geçindiği
Tekye	Kara Ahmet oğlu Tilki Mehmed (35. hane)	Emlakı olmayıp devşiricilik ile mürûr ettiğinden
Fidi	Cafer oğlu Ahmed (36. hane)	Emlakı ve hayvanatı olmayıp çobanlık ile mürur-ı taamiye ettiği
Kadim	Kozlu Sarı Ali Saka (5.hane)	Emlâk, arazi ve hayvanatı sairesi olmayıp şunun bunun işesiyle medar-ı ta'yiş eder.
Evyaba	Canikli oğlu İsmail (31. hane)	Emlâk, arazi ve hayvanatı sairesi olmayıp şunun bunun işesiyle ta'yiş etmekte
Belgü	Kaplangöz oğlunun Yetimi Mehmed (60. hane)	İcara verdiği tarlası ile geçindiği
Değirmenli	Arnavud Berber İbrahim (42. hane)	Emlâk, arazi ve hayvanatı sairesi olmayıp berberlik ticareti ile
Darma	Kara Ahmed oğlu Güzar Ömer (35. hane)	Emlâk, arazi ve hayvanatı sairesi olmayıp hizmetkârlık ticareti ile
Karaağaç	Kavaklı oğlu Osman Akza (32. hane)	Amel-mânde ⁹⁰ biri olup. Emlâk, arazi ve hayvanatı sairesi olmayıp ahalinin işesiyle mürûr etmiş
Kuşeyh	Cunta Ahmed'in Yetimi Han (38. hane)	Emlâk, arazi ve hayvanatı sairesi olmayıp çobanlık ticareti ile
Kuşeyh	Topal Mehmed (42. hane)	Emlâk, arazi ve hayvanatı sairesi olmayıp kızirlik ticareti ile ta'yiş ettiği
Tanoba	Niksarlı Hüseyin (49. hane)	Emlâk, arazi ve hayvanatı sairesi olmayıp kızirlik ticareti ile geçindiği
Toplam	12 Hane	

Tabloda görüldüğü gibi vergisi olmayanlar genelde hasta, yaşlı, kudreti olmayan, iş göremez durumda olup bunlar vergiden muaf tutulmuşlardır. Bu kişilerin büyük çoğunluğu iânât ile geçinmektedir. Aynı zamanda bir kısmının da azaplık, devşiricilik, hizmetkârlık, çobanlık, ırgatlık gibi iş kollarından az bir miktar gelir ile geçindiği belirtilmiştir.

Toplam 11 karyede vergisi olmayanlar bulunmaktadır. Yani tüm karyelerin yaklaşık %31'i vergiden muaftır. Hane bazında ise 845 hanenin 29'u yani %3,4'ü vergi veremeyecek

⁸⁹ İânât: yardım için toplanan paralar, yardım paraları (Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Yayınevi, Ankara 2013, s. 462).

⁹⁰ Amel-mânde: iş yapmaktan kalmış, iş göremez durumda olan (a.g.s, s. 34).

durumdadır. En fazla Çalkara karyesinde vergiye tâbi olmayan hane vardır. Çalkara Karyesi'nin hane sayısı 22 olup, 7 hanenin vergisi yoktur. Bu da %31 gibi bir değere karşılık gelmektedir.

2.2. Taşâbad Kazasında Kullanılan İsim, Unvan ve Lâkaplar

2.2.1. İsimler

Kişilerin isimleri, kullanılan lakapları ve unvanları yöre halkının sosyal ve ekonomik anlamda bir portfolyosu konumundadır. Araştırmacılar tarafından ilgi ile merak edilen bölgenin sosyal, dini ve kültürel yapısı için önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Sadece isimlere bakarak dönemin kültürel zenginliklerle dolu yüzlerce verisine ulaşılabilir. Kişilerin icra ettikleri meslekleri, geçim kaynakları, çalışan-çalışmayan durumu, etnik ve dini yapıları, sosyal statüleri vb. nüfusla ilgili birçok istatistiksel bilgi elde edilebilir. Aşağıdaki tabloda öncelikle karyelerde geçen şahısların isimleri verilmiştir.

Tablo 2. 6. Müslüman ve Gayrimüslim Şahıs İsimleri

Ahur Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Ahur	5	Kızıl Ali oğlu Ömer
		Mamulu oğlu İbrahim
		Alim oğlu Osman
		Bey Basri oğlu Halil
		Uzun Mahmut oğlu Mustafa

Aşağı Baraklı Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Aşağı Baraklı	18	Kırpuk oğlu Osman
		İmam oğlu Hatip Ebu Bekir Efendi
		Keşan oğlu Abdulkadir ve Karındaşı Mustafa
		Veli oğlu Veli
		Kara Ahmet oğlu Halil ve Karındaşı Mehmed
		Kara Osman oğlu Ali
		Gümüş? oğlu Salih
		Kasım oğlu Hüseyin
		Veli oğlu Mustafa ve Karındaşı İbrahim
		Çingene oğlu Halil ve Karındaşı Bekir
		Köse oğlu Hüseyin ve Karındaşı Mehmed
		Kasım oğlu Süleyman Ahmed ve Mehmed
		Çuhadar oğlu Mehmed ve Karındaşı Molla Osman
		Tekeli oğlu Mehmed ve Karındaşı Süleyman
		Kara İsmail oğlu Hasan ve Karındaşı Mehmed
		Kilci oğlu Hüseyin
		Kabza Ömer oğlu Mehmed
		Seyis oğlu Ömer

Belgü Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Belgü	62	İbrahim oğlu Abdulkadir
		Hacı Osman oğlu Ömer
		Tatar Ali oğlu Mustafa
		Hasan Ali oğlu Mustafa ve Karındaşı Emin
		Kibar oğlu Hasan
		Kolu kısa oğlu Osman
		Sirac oğlu Mustafa
		Abdullah oğlu Ali
		Zeynel oğlu Emrah
		Molla Halil oğlu Hüseyin
		Halil oğlu Hüseyin ve Karındaşı Hasan
		Küçük Abdulkadir
		Küçük Ali oğlu Mustafa ve Karındaşı Hüseyin
		Azgun Zeynel
		Üsküdarlı oğlu İbrahim
		Azgun oğlu Ali
		Kara Hüseyin oğlu Osman
		Hacı Hüseyin oğlu Molla Emrah
		Halil Bey oğlu Mehmed
		Ömer oğlu Hüseyin ve Karındaşı Osman
		Kara Bekir oğlu Osman ve Karındaşı Mustafa
		Emirhan oğlu İsmail
		Babacan oğlu Kara Ali ve Karındaşı Silk-i Askeriyeden
		Emirhan oğlu Ali
		Hüseyin Paşa oğlu Ahmet
		Kara Salih oğlu Şerif
		Kırgun oğlu Hüseyin
		Asım oğlu Hüseyin
		Abdülbaki oğlu Hacı Hüseyin
		Öksüz oğlu Hüseyin
		Öksüz oğlu İsmail
		İbrahim oğlu Ahraz Mustafa
		İbrahim oğlu Ahraz Abidin
		Kara Halil oğlu Mehmed
		Babacan oğlu Ahmed
		Hasan oğlu Abdurrahman ve Karındaşı İsmail
		Kara Halil oğlu Molla Abdurrahman
		Babacan oğlu Halil
		Kibar oğlu Ali
		Emeksiz oğlu Ali
		Kara Mehmed oğlu yetimleri Hasan ve Karındaşı Osman
		Halef oğlu ve Damadı Hasan
		Halef oğlu yetimi İbrahim
		Hasan Pehlivan oğlu yetimi Hasan
		Serap oğlu Mehmed'in yetimi Ali
		Kara Salih oğlu Mustafa

	Tatar oğlunun yetimi İsmail
	Hasan Hacı oğlu Ümmi Mustafa
	Ali oğlu M...? Ali
	Karabıçak oğlu Hüseyin
	Çoban oğlu Bekir'in yetimi Mustafa
	Kaplangöz oğlu Ahmed
	Kaluk oğlu Hasan
	Kara Mustafa İsmail ve Karındaşı Ömer
	Turna oğlu Kabza Emin yetimi Ahmed
	Küçük Ali oğlu Halil
	Kaluk oğlu Hasan
	Çoban oğlu Mehmed
	İnci oğlu Mustafa
	Dedeoğlu İsmail
	Kaplangöz oğlunun yetimi Mehmed
	Kara Bekir oğlu Mehmed

Bidevi Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Bidevi	42	Hacı Hasan ve oğlu Mehmed
		Kazım oğlu Ömer
		Molla Salih oğlu Mehmed
		Kadioğlu Osman ve Karındaşı İbrahim
		Cebecioğlu Halil
		Topaloğlu Ahmet
		Küçük Sipahioğlu Abdullah
		Sipahioğlu Bekir
		Kilci Bekir
		Kara Abdullah oğlu Mehmed
		Koptul oğlu Abdurrahman
		Şaban oğlu Mehmed
		Bozsöke oğlu Mehmed
		Karagöz oğlu Halil
		Boz Osman oğlu Mehmed
		Tosun Mustafa
		Veli oğlu Veli
		Bükrün Ali
		Hacı Ahmet oğlu Bektaş
		Keçi Ali oğlu Ali
		Derviş Ali oğlu Ali
		Ali Vezir oğlu Mustafa
		Veli oğlu Osman
		Küçük Sipahi oğlu Osman
		Hatip oğlu Mustafa
		Tatar oğlu Ali
		Ayrancıoğlu Emrah ve Karındaşı Mehmed
		Dördüncü oğlu Ahmed

	Demircioğlu Mustafa
	Kilci Ali oğlu Mehmed
	Başoğlu Süleyman
	Kasaroğlu Hacı Mehmed ve karındaşı Ali
	Kasar Ali oğlu Mehmed ve Karındaşı Hasan
	Denk? oğlu Mehmed
	Şaban oğlu Ali
	Kara Mustafa oğlu Osman ve Karındaşı oğlu Ömer
	Caniklioğlu Molla Osman
	Kara Hüseyin oğlu Abdulkadir ve Karındaşı Hüseyin
	Çunta oğlu Ali ve Karındaşı Hasan
	Çakıroğlu Mehmed ve Karındaşı Hüseyin
	Musa oğlu Asakir-i Nizamiye tekaüdlerinden Abdurrahman Çavuşun kardeşi Süleyman
	Cora oğlu Mehmed ve Karındaşı Ahmed ve diğeri Süleyman

Boladan Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Boladan	23	Tükan oğlu Emin
		İmam Halil
		Akif oğlu Mehmed
		İmamoğlu Molla Mustafa
		Veli oğlu Ahmed
		Hüdhüd oğlu Ömer
		Veli oğlu Hasan oğlu Molla Mustafa
		Topaloğlu Mustafa
		Kara Mehmed oğlu Halil
		Memur oğlu Hasan ve Karındaşı Hüseyin
		Topaloğlu Mehmed
		Tokmak oğlu Hüseyin
		Aka oğlanın oğlu İbrahim
		Molla Mehmed oğlu Molla Ahmed
		Abidinoğlu Hüseyin
		Kara Halil oğlu Hüseyin
		İmam oğlu Hüseyin
		Kara Mehmed oğlu Mehmed
		Kara Ağacalı oğlu Hüseyin
		Tukakoğlu Bektaş
		İsa oğlu Mehmed
		Sarı Mehmed oğlu Bektaş
		Veli oğlu Ali

Çalkara Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Çalkara	22	Hacı Halil oğlu Mustafa ve karındaşı Ahmed ve İbrahim
		Mamulu Yusuf ve Karındaşı Hüseyin
		Murtaza Mustafa ve Mehmed ve Ahmed
		Karataşlı Ali
		Bektaş Abdurrahman
		Oduncu oğlu Ömer ve Emmisi Ömer
		İmamoğlu Osman ve Karındaşı Ömer
		Uzun İsmail
		Murtaza Hafidi Ali
		Cabir oğlu Emin
		Hamza oğlu Hüseyin
		Numan Ağanın oğlu Mehmed
		Sarı Mehmed oğlu Hasan
		Avcı oğlu Mehmed
		Gülmez oğlu Sarı Ali
		Kavaklı oğlu Mehmed
		Aydınlı Hüseyin
		Karnab oğlu Süleyman
		Veli oğlu Osman
		Sağıroğlu Emin
		Dülger oğlu Mehmed
		Hacı Ömer oğlu Halil

Darma Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Darma	35	Sarı Mehmed oğlu Mehmed ve Karındaşı Halil
		Avcı oğlu Abdulkadir
		Koç Ali oğlu Hüseyin
		Hatip oğlu Abdulkadir ve Karındaşı Halil
		Kaya Mustafa
		Abduselam oğlu Abduselam
		Kerim oğlu Abdulkadir
		Arıcı oğlu Ahmed
		Hasta Mehmed oğlu Ahmed
		Deli Ömer oğlu Mehmed ve Karındaşı İsmail
		Sarı Mustafa oğlu Salih
		Deli Hasan oğlu Ahmed
		Karaca oğlu Hasan
		Torun oğlu Musa
		Hatip oğlu Mehmed
		Derviş oğlu Ali
		Sarı Veli oğlu Mehmed
		Abidin oğlu Mustafa
		Aliye oğlu Mustafa

	Abdulsalam oğlu Mehmed
	Koç Ali oğlu Mehmed
	Mahmut oğlu Hüseyin ve Karındaşı Halil
	Topal oğlu Mehmed
	Kör Osman oğlu Osman
	Hatip oğlu Ömer Efendi
	İktabaşı oğlu Emin
	Aişe oğlu Abdulkadir
	Alemdar oğlu Hacı Halil
	Berber oğlu Mustafa
	Musa Bey oğlu Emir ve Karındaşı oğlu Hüseyin
	Vezir oğlu Mehmed
	Kara Yusuf oğlu Ali
	İmamoğlu Hüseyin
	Arıcı oğlu Abdullah
	Kara Ahmed oğlu Güzar Ömer

Dazı Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Dazı	3	İlya oğlu Konstan ve Karındaşı Nikola
		Kalaycıoğlu Stefan
		Memur oğlu Konstan

Değirmenli Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Değirmenli	90	Hacı İmamoğlu Hacı Ahmed ve Karındaşı Hüseyin
		Hacı Ahmed oğlu Hüseyin ve Karındaşı Süleyman
		Abdulkadir oğlu Ömer
		Molla Abdullah
		Celep oğlu Mehmed
		Hacı Ömer
		Türkhan oğlu Ahmed
		Buçuk Ömer oğlu İbrahim
		İbrahim Behlül'ün
		Ali Köle oğlu Hüseyin
		Marazlı oğlu Mehmed
		Hayri oğlu Ali
		Mütevelli oğlu Hüseyin
		İğneci oğlu Abdulhalim
		Çoban Ali oğlu Ali
		Çete oğlu Bekir
		Ali Bey oğlu Ali
		Kalfa oğlu Ahmed
		Tatar Ali oğlu Ali
		Gülb? oğlu Lütfullah

	Püsküllü oğlu Hasan
	Mirav oğlu Mustafa ve Karındaşı Molla Mehmed
	Köse oğlu Abdulkadir ve Karındaşı Ömer
	Müco oğlu Yusuf ve Karındaşı Asker Tekaüdlerinden
	Mütevellî oğlu İbrahim
	Halil oğlu Osman
	Koca Bıyık oğlu Ali
	Pak oğlu Abidin
	Solak oğlu Mustafa
	Deli Bekir oğlu Bekir
	Abdulkadir oğlu Ali
	Halil oğlu Kapancı Hasan
	Hacı oğlu Ömer
	Kömeçci Mehmed ve Karındaşı Yusuf
	Uykucu oğlu Mehmet
	Uncu oğlu Hüseyin
	Hacı oğlu Mustafa
	Abdullah oğlu Gök Ali
	Köse oğlu Kirman
	Tırtıl oğlu yetim İsmail
	Çoban Ali oğlu Mustafa
	Arnavut Berber İbrahim
	Hoşafcı oğlu Osman
	Çelebi oğlu Osman
	İğneci oğlu Bektaş
	Arabacı oğlu Munis
	Taş Ahmed oğlu Hasan
	Usta Hasan oğlu Ahmed
	Demirci oğlu Ömer
	Paşalı oğlu Mehmed
	Kara Ömer oğlu Mehmed
	Arabacı oğlu Yusuf
	Arabacı oğlu Bektaş
	Cin Baş oğlu Hasan
	Solak oğlu Hacı İbrahim
	Solak oğlu Hasan
	İmamoğlu Osman
	Karabıçak oğlu Ali
	Delice oğlu Mehmet
	Ali oğlu Ahmed
	Kirazcı oğlu Ali
	Paşalı oğlu Halil
	Kara Hasan oğlu Ali
	Ali Köle oğlu Salih
	Kocabıyık oğlu Ömer
	Uzun Ahmed oğlu Hüseyin
	Ömer Bey oğlu Mustafa
	Tatar oğlu Topal Ömer

		Uzun Hasan oğlu Hasan
		Keçeci oğlu Ali
		Demirci oğlu Mustafa
		Hoşafcı oğlu Ömer
		Paşalı oğlu Ömer
		Taş Ahmed oğlu Mustafa
		Kilci oğlu Ömer
		Ömer Bey oğlu Osman
		Kapusuz oğlu Mustafa
		Delice oğlu Mehmed
		Fatih oğlu Emin
		Boyalı oğlu Hüseyin
		Kör Bey oğlu Osman
		Köse oğlunun yetimi Mehmed
		Sultan oğlu Mehmed
		Keçecioğlu İbrahim
		Emir oğlu Halil
		Budak oğlu Ömer
		İğneci Sadullah
		Cübül? oğlu Halil
		Köse oğlu Osman
		Muallim-i Sıbyan Saadettin

Dereli Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Dereli	31	Çolak Halil oğlu Süleyman
		Balıkçı oğlu Mehmed
		Hasan Çelebi oğlu Ali
		Baykal oğlu Emin
		Hatip Feyzullah Efendi
		Baykal oğlu Kara Ali
		Cebir oğlu Hasan ve Karındaşı Abdulkadir
		Dâi Hasan Ahmed ve Biraderi Ali
		Çırak oğlu Mustafa
		Hasan oğlu Mehmed
		Döndü oğlu Mehmed
		Çırak oğlu Mehmed ve Karındaşı Abdullah
		İmamoğlu Molla Mustafa
		Baki oğlu Mehmed
		Hakkı oğlu Emrah
		Köse oğlu Mehmed ve Babalığı İbrahim
		Külekçi oğlu Ali ve Karındaşı İsmail
		Tokaçcı oğlu Halil
		Kasım oğlu Kasım ve Karındaşı Halil
		Kara Hasan oğlu Abidin
		Kel Ahmed oğlu Kara Mehmed
		Kör Ali oğlu Bekir

		Çolak oğlu Hüseyin
		Çırak oğlu Lütfullah
		Cebir oğlu Hüseyin
		Cebir oğlu Mehmed
		Cebir oğlu Ahmed
		Kıl Kadir
		Çırak oğlu Gökçe Süleyman
		Çırak oğlu Hasan
		Zor Ali oğlu Abdurrahman

Devre Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Devre	7	Yusuf oğlu Süleyman
		Çakır oğlu Abdülbaki
		Molla Abidin
		Kartal oğlu Ahmed
		Hayret oğlu Süleyman
		Kahveci oğlu Hüseyin
		Keçi Kel oğlu Mehmed

Evyaba Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Evyaba	31	Kadir oğlu Salih
		Rami Ömer oğlu Ömer
		Rami Ömer oğlu İbrahim
		Yazıcı oğlu Hamza
		Molla Bekir oğlu Molla Bekir
		Yazıcı oğlu Mustafa
		Salih Kethüda oğlu Ali
		Çarşambalı Molla Salih
		Küçük Hüseyin
		Kapusuz oğlu Mustafa
		Kömürcü oğlu Hüseyin
		Şişman oğlu Halil
		Ali oğlu Hüseyin
		Abidin oğlu Salih
		Dede oğlu Besim oğlu Veli
		Karalı oğlu Hasan
		Kurtgöz oğlum Ahmed
		Hayta oğlu Hüseyin
		İhsaniyeli Durak ve Karındaşı Hüseyin
		Karabey oğlu Hasan
		Memur oğlu Osman
		Karabey oğlu Osman
		Kara Veli oğlu Ali
		Dede oğlu Ömer

	Dede oğlu İbrahim
	Çevik oğlu Topal Bekir
	Kara Veli oğlu Arif
	Çakır oğlu Mustafa
	Kara İsmail oğlu Salih
	Kilci oğlu Ömer
	Canikli oğlu İsmail

Fidi Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Fidi	41	Hacı Mehmed'in oğlu Çakır Osman
		Feyzullah oğlu Hasan
		Beygir oğlu Ali ve Karındaşı İbrahim
		Türkhan oğlu Mehmed
		İskefsürlü Bekir
		Öküz oğlu Molla Süleyman ve Karındaşı Murtaza
		Avşar oğlu Kabza Emin
		Uzun Hüseyin oğlu Hüseyin
		Seyit oğlu Ahmed ve Karındaşları
		Sarı Mehmed oğlu Mehmed
		Hasan oğlu Abdulkadir
		Kabadayı oğlu Ali
		Mirahur oğlu Mustafa
		Kara Bekir oğlu Osman ve Karındaşı Salih
		Hacı Süleyman oğlu Ali ve Karındaşı İbrahim
		Duhancı oğlu Osman
		Duhancı oğlu İbrahim
		Saka oğlu Osman
		Tatar oğlu Kara Ali
		Hacı Mehmed oğlu Bekir
		Kapusuz oğlu Mustafa Ağa
		Hacı Hasan oğlu Yusuf ve Karındaşı Mehmed
		Hacı Hasan oğlu Mehmed ve Karındaşı Molla Yusuf
		Öküz oğlu Ahmed
		Abbas oğlu Hüseyin
		Çoban Hasan oğlu Halil ve Karındaşı Ahmed
		Berber oğlu Hüseyin
		Arif oğlu Halil ve karındaşı Abdullah
		Ali Kethüda oğlu Ali ve Karındaşı Emin
		Kara Ahmed oğlu Abidin
		Hafız oğlu Hasan ve Karındaşı Hüseyin
		Tayfun oğlu Mehmed ve Karındaşı Ömer
		Sefer oğlu Ali
		Paslı oğlu Hüseyin ve Karındaşı Mehmed
		Berber oğlu Mehmed
		Cafer oğlu Ahmed
		Gıcık oğlu Emin

		Emir Ali oğlu İbrahim
		Hatip oğlunun Kerimesi Ümmü Gülsüm
		Abdal oğlu İsmail
		Alemdar oğlu Mustafa ve Karındaşı Osman

Gelmuç Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Gelmuç	1	Keşiş oğlu Todori

Geydoğan Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Geydoğan	32	Arab oğlu Mehmet
		Şaban oğlu Osman
		Hüsni oğlu Abdulkadir
		Avcı oğlu Sadullah
		Kabal oğlu Ömer
		Müezzini oğlu Salih
		Bekir oğlu Bekir
		Halil Kethüda oğlu Şerif
		Zülfikar oğlu Hüseyin
		Emir Çelebi oğlu Hüseyin
		Şaban oğlu Mehmed
		Zülfikar oğlu Halil
		Kara Mehmet oğlu Seyyid
		İbrahim oğlu Ahmed ve Karındaşı İsmail
		Avcı oğlu Mustafa
		Hüsni oğlu Şerif
		Şaban Bey oğlu Mehmed
		Tüfekçi oğlu Ahmed
		Şaban Bey oğlu Osman
		Zülfikar oğlu Abdurrahman
		Hüsni oğlu Ahmed
		Demirci oğlu Molla Mustafa
		Molla İbrahim
		Ahmed oğlu Mustafa
		Kalyoncu oğlu Halil
		Kadı oğlu Mehmed
		Kalyoncu oğlu Hüseyin
		Ali Bey oğlu Veli
		Cebeci oğlu Eyyüb
		Deli Mehmed oğlu İsmail
		Fakı oğlu Mehmed
		Kara Hasan

Hacıbazar Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Hacıbazar	18	Dertli Ağa'nın oğlu Çolak Hasan ve Karındaşı Hüseyin
		Kerim oğlu Salih ve Karındaşı Mehmed
		Hacı Hasan oğlu Yusuf
		Ali Sipahi oğlu Osman
		Sultan oğlu Besim ve Karındaşı Ali
		Kara Ahmed oğlu Ahmed
		Bal oğlu Hasan
		Hacı Süleyman oğlu Ahmed
		Cebirli oğlu Mehmed ve Karındaşı Mustafa
		Bağban oğlu Salih ve Karındaşı Halil
		Çodar oğlu Ömer
		Kilci Ali'nin oğlu Mustafa
		Emice oğlu Hasan Efendi
		Molla Ferid
		Ali Sipahi oğlu Sarı Mehmed
		Kilci oğlunun yetimleri Ömer ve Hasan
		Paşa oğlu İsmail
		Alibey oğlu İbrahim ve Karındaşı Hasan

Hacıbey Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Hacıbey	10	Samur oğlu Mirastekva? ve Karındaşları
		Kara Keşiş oğlu Haztekor? ve Karındaşı
		Kaldırımcı oğlu Girasi
		Kaldırım oğlu Yorgi ve karındaşı Girasi
		Çıplak oğlu İsteban
		Kaldırımcı oğlu Dimitri ve Karındaşı Lefter
		Kalaycı oğlu Yorgi
		Madenci oğlu Yorgi ve Karındaşı Karalender?
		Ölçek oğlu Girasi
		Pavli oğlu Dimitri

Kadim Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Kadim	5	Hacı oğlu Osman
		Bıyık oğlu Abdulkadir
		Kel oğlu Mustafa
		Köçekçi oğlu Osman
		Kozlu Sarı Ali Saka

Kal'a Kal'a Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Kal'a Kal'a	24	Kara Dâi oğlu Uzun Osman
		Kara İsmail oğlu Ahmed ve Karındaşı Abdullah
		Kara İsmail oğlu İbrahim ve Karındaşı Hacı Salih ve Mustafa
		Kara İsmail oğlu Abdulkadir
		Kara İsmail oğlu Besim Osman
		Beyli Kadir oğlu Ömer ve Karındaşı Abdullah ve Silk-i Askeriyeden Mehmed
		Topal oğlu Halil
		Köse oğlu Ahmed
		Keçeli oğlu Bekir ve Karındaşı Askeriyeden Ömer
		Kethüda oğlu Ali
		Ali Bey oğlu Mustafa
		İmamoğlu Mehmed ve Karındaşı Abdurrahman
		Kara Hasan oğlu Abidin
		Abdullatif oğlu Osman
		Abdullatif oğlu Ahmed
		Kara Dâi oğlu İbrahim
		Kara Dâi oğlu Ali
		Köse oğlu Ali
		Köse oğlu Hüseyin
		Köse oğlu Osman
		Köse Hacı İbrahim
		Köse oğlu Hacı Hüseyin
		Kapancı oğlu Emirul Emin
		Köse oğlu Kasım

Karaağaç Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Karaağaç	32	Emin Efza oğlu Abdulkerim
		Koca Bekir oğlu Ömer ve Karındaşı Mehmed
		Hüner oğlu Mustafa ve Karındaşı Ali
		Bacaksız oğlu Ömer
		İmamoğlu Ömer
		Emir Hüseyin oğlu Ali
		Sarı Abdurrahman
		Yenice oğlu Ömer
		Ali oğlanın oğlu Hasan
		Kara Fakı oğlu Fethullah

		Telaş oğlu Ömer ve Karındaşı Arif
		Kara Osman oğlu Ali
		Tüfekçi Abdurrahman
		Kel Ömer oğlu Ali
		Kara Fakı oğlu Osman
		Çolak Baki oğlu Abidin
		Kasım oğlu Hasan
		Kavaklı oğlu Mehmed
		Nakib oğlu Osman
		Bal oğlu Osman
		Gamuz oğlu Hüseyin
		Oruç oğlu Molla Hasan
		Beliç oğlu Salih
		Emir Efza oğlu Abidin
		Hüsnü oğlu Abdulkerim
		Molla Süleyman oğlu Abdullah
		Hatip oğlu Molla Mehmed
		Oruç oğlu Mehmed
		Ali Oğlan oğlu Ömer
		Kavaklı oğlu Osman Efza

Kiranpa Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Kiranpa	20	Kara Mehmed oğlu Osman
		Çolak oğlu Mehmed
		Kör Hasan oğlu Yusuf
		Kel Ömer oğlu Resul
		Durbaş oğlu Ahmed ve Karındaşı Mustafa ve Mehmed
		Kara Hüseyin oğlu Kara Ali
		Abdullah oğlu İbrahim
		Yusuf Bey oğlu Osman
		Sivri oğlu Mehmed
		Emeksiz oğlu Ali
		Tepertaş oğlu Osman
		Çizik oğlu Kara Hasan
		Topal oğlu Abidin
		İmamoğlu Hasan
		Kel Ali oğlu Hasan
		Ali Efendi oğlu İbrahim
		Sarı Hasan oğlu Ali Avradı Ümmü Fatıma
		Ömer Bey oğlu Hasan ve Hüseyin
		Tütüncü oğlu Hüseyin
		Çizik oğlu Ali

Koramo Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Koramo	10	Kara Tolak oğlu İsmail
		Kara Tolak oğlu Musa
		Kara Tolak oğlu Ahmed
		Mehmed oğlu Ahmed
		Ahmed Kethüda oğlu Süleyman
		Aşçı oğlu Sadullah
		Hamid oğlu Salih
		Emir Hasan oğlu Ahmed
		Emir Hasan oğlu Hasan
		Aşçı oğlu Halil

Kız Öldüren Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Kız Öldüren	2	Kunduracının oğlu Esra
		Konstan oğlu Konstan ve Karındaşları

Kurak Örgün Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Kurak Örgün	1	Palancı oğlu Vasil ve Sava

Kuşeyh Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Kuşeyh	45	Kara Bektaş
		Çolak Halil
		Mehmed Ağanın oğlu Mustafa
		Kaz oğlu Ahmed
		Ali Bey oğlu Hüseyin
		İmamoğlu Feyzullah ve Karındaşları
		Canbaz oğlu Abidin
		Arabacı oğlu Osman
		Canbaz oğlu İbrahim ve karındaşı Eyyüb
		Saymal oğlu Ahmed ve Karındaşı Ali
		Sofu oğlu Eyyüb
		Çoban oğlu Osman
		Boz Ömer oğlu Hüseyin
		Selam oğlu Mehmed
		Cora oğlu Molla Mustafa
		Molla Ali oğlu Ali

		Öküz oğlu Bektaş ve Karındaşı Mehmed
		Bekir Bey oğlu Deli Bekir
		Neccar oğlu Ömer
		Molla oğlu Ali ve Karındaşı Ahmed
		Canbaz oğlu Ali
		İllaz oğlu Yusuf
		Öksüz oğlu Mustafa
		Neccar oğlu İsmail ve Hasan
		Molla Hasan oğlu Hüseyin
		Sarı oğlu Hüseyin
		Sarı oğlu Hüseyin
		Osman oğlu İbrahim
		Coruh Molla Ali
		Coruh oğlu Emin
		Coruh oğlu Mehmed
		Camcı oğlu Mehmed
		Molla Fethullah Karındaşı oğlu Mehmed ...
		Cin Ahmed oğlu Kabza Emin
		Mayacı oğlu Molla Emin
		Kör Mehmed oğlu Ali ve Karındaşı Mehmed Hasan
		Çunta Ahmed'in Yetimi Han
		İnce Ali oğlu Ali
		Topal Mehmed
		Coruh oğlu Emir-ul Emin
		Topal Mehmed
		Kör Salih
		Hacı Halil Efendi
		Bilal oğlu Bekir

Örgün Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Örgün	1	Artin oğlu Gregor

Tanoba Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Tanoba	56	Uzun Mehmed
		Kara Oğlanın oğlu Ömer ve Karındaşı Ahmed
		Binbaşı oğlu Ömer
		Kolu Kısa oğlu Mehmed
		Tütüncü oğlu Mehmed
		Oduncu oğlu Mehmed ve Karındaşı Salih
		Kara Çaka oğlu Mustafa ve Karındaşı Ali
		Narlı oğlu Mustafa ve Karındaşı Mehmed
		Karagöz Oğlu Yusuf ve Karındaşı Hüseyin
		Binbaşı oğlu Ali

	Gebel? oğlu Hasan
	Katır oğlum Hüseyin
	Zaim oğlu Mehmed ve Karındaşı Mustafa
	Gazanfer oğlu Mehmed ve Karındaşı Hüseyin
	Çoban oğlu Mehmed ve Karındaşı Salih
	Ali Mirza oğlu Ali ve Karındaşı Mehmed
	Köy Ağası oğlu Abdalbaki
	Eski Kethüda oğlu Arif
	Cebeci oğlu Hüseyin ve Karındaşı Abidin
	Köy Ağası oğlu Ömer ve Karındaşı Mustafa
	Sarıman oğlu Mehmed ve Karındaşı Hasan
	Pir oğlu Berber Mustafa
	Hatip oğlu Ömer Efendi ve Karındaşı Mustafa
	Köy Ağası oğlu Mehmed
	Batman oğlu İbrahim ve Karındaşı Ahmed
	Hacızâde Ömer Ağa ve Karındaşı Ali emmi zâdeleri İsmail ve Hasan
	Nurlu Mehmed ve Karındaşı Salih
	Kabadayı oğlu Salim ve Karındaşı Mustafa
	Yünli oğlu Hasan
	Yünli oğlu Hüseyin
	Kocabıçak oğlu Mehmed ve Karındaşı Hasan
	Çakır oğlu Mehmed
	Kadı oğlu İbrahim ve Karındaşı Mustafa
	İmamoğlu Molla Mustafa
	Kör Hüseyin oğlu Mehmed
	Bekir Akza oğlu Ömer
	Mehmet Akza oğlu Hasan ve Karındaşı Mehmed
	Kara Osman oğlu Osman
	Ehliman oğlu Mehmed
	Müezzin oğlu Hasan yetimleri Hacı Mehmed ve Emin
	Koca Alemdar oğlu Yusuf yetimi Salih
	Hasan oğlu Hüseyin ve yetimi Mehmed
	Miryaza Ali oğlu yetim Osman
	Beyli oğlu Mustafa yetimesi Aişe
	Çimbik Süleyman
	Hacızâde Mehmed Ağa
	Molla oğlu Ahmed
	Kör Osman oğlu yetimi Abdalbaki
	Niksarlı Hüseyin
	Sarı oğlu Mehmed
	Kirli oğlu Halil
	Delice oğlu Hüseyin
	İlyas oğlu Deli Ahmed'in oğlu Mehmed
	Bolpaça oğlu Osman
	Kaşıkcı oğlu Mehmed
	Talib Mehmed Efendi

Tasna Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Tasna	40	Enbiya oğlu Ahmed
		Enbiya oğlu Abdullah
		Kadı oğlu Ömer
		Bey oğlu Bekir
		Musa oğlu Halil
		Duman oğlu Hasan
		Alim oğlu Mehmed
		Salih oğlu Halil
		Kel Bekir oğlu Mehmed
		Recep oğlu İbrahim
		Kırpuk oğlu Ali
		Azab oğlu İsmail
		Bayazıt oğlu Kara Mustafa
		Kıllı oğlu Ali
		Türkhan oğlu Hüseyin
		Bekir oğlu Ali
		Kara Bekir oğlu Abdulkadir ve Karındaşı Hasan
		Dertli oğlu Halil
		Karagöz İbrahim
		Sadullah oğlu Ali
		Osman oğlu Mehmed
		Hasan oğlu Abdi Hasan
		Gökçe oğlu Mehmed
		Davut oğlu Kara Hasan
		Kır Ömer oğlu Feyzullah
		Kadı oğlu Osman
		Oğuz oğlu Abdulkadir
		Hacı Mehmed'in damadı İbrahim
		İbrahim sofu oğlu Mustafa
		Sarı oğlu Mehmed
		Arnavut oğlu Lütfullah
		Alemdar oğlu Molla Hüseyin
		Kara Ahmed oğlu Tilki Mehmed
		Fideci Ömer
		Bekir Kethüda oğlu Abdulkadir
		Dertli oğlu Çopur Hüseyin
		Kadir oğlu Çolak Hüseyin'in yetimesi Aişe
		Şadi oğlu Salih ve avradı Keziban
		Arif kızı Şerife

Tekye Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Tekye	40	Hacı Osman oğlu Mehmed
		Musa oğlu Salih

	Hacı Veli oğlu Abdulkadir
	Hacı Veli oğlu Mehmed
	Hasan oğlu İsmail
	Bal oğlu Hasan
	Kurt oğlu Hasan
	Hamid oğlu Abdullah
	Kirizli oğlu İbrahim
	Öksüz oğlu Hasan
	Kara Ali oğlu Bekir
	Kürt oğlu İbrahim
	Abbas oğlu Osman
	Gökçe oğlu Hüseyin
	Salih oğlu Mehmed
	Davud oğlu Mustafa
	Tandır oğlu Halil
	Tangır oğlu Hasan
	Hasan oğlu Osman
	Karaca oğlu Salih
	Koca oğlu Ömer
	Halil Bey oğlu Bekir
	Gökçe oğlu Ahmed
	Tosun oğlu Ali
	Cengiz oğlu Osman
	Kürt Molla oğlu Ömer
	Kara Ali oğlu Ömer
	Canikli Molla Ahmed
	Kara Baki oğlu Kör Ahmed
	Berber oğlu Ahmed
	Molla Osman oğlu Abdüsselam
	Molla Osman oğlu Abdurrahman
	Alma baş oğlu Mehmed
	Kara Ahmed oğlu Kandaz Ömer
	Kara Ahmed oğlu Tilki Mehmed
	Ali oğlu Hasan
	Koca Bıyık Hüseyin
	Kel Ali oğlu Küçük Musa
	Tosun oğlu Hüseyin
	Kel Ferdi oğlu İbrahim

Tonu Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Tonu	10	Hatip oğlu Hüseyin
		Yener oğlu Ömer
		Uzun Osman oğlu İsmail
		Kapancı oğlu Ali ve Karındaşı Mustafa
		İmamoğlu Ahmed ve Karındaşı Mustafa
		Veli oğlu Mustafa

		Çingiraklı oğlu Salih
		Kara Ali oğlu Hüseyin ve Karındaşı Ali
		Ördekçi oğlu Hüseyin
		İmamoğlu Hüseyin ve Karındaşı Mehmed

Yerkozlu Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Yerkozlu	42	Öksüz oğlu Veli
		Avcı oğlu Ali
		Avcı oğlu Mehmed
		Seyfi oğlu Mehmed
		Nuh oğlu Mehmed
		İnce oğlu Hüseyin
		Garib oğlu Mustafa
		Şatır oğlu Mustafa ve Karındaşı Mehmed
		Kara Ömer oğlu Salih
		Deli oğlu Mehmed oğlu Ömer
		Emir oğlu Ömer
		Nurettin oğlu Ahmed
		Veli oğlu Atbaşı Bekir
		Kasım oğlu Mehmed
		Basri oğlu Mustafa
		Kasım oğlu Abdurrahman
		Basri oğlu Salim
		Müezzın oğlu Hasan
		Kirli oğlu Ali
		Kirli oğlu İbrahim
		Hasan oğlu Salih
		Kocalı oğlu Çodar Osman
		Köylü oğlu Osman
		Süleyman oğlu Abdulkadir ve Karındaşı Abidin
		Türbay oğlu Mustafa
		Öksüz oğlu İskender
		Köse oğlu İbrahim
		Gümüş oğlu Veli
		Teperbaş oğlu Mehmed
		Garib oğlu Osman
		Dede Mehmed oğlu Hüseyin
		Hacı Hasan oğlu Ali
		Köse oğlu Abdulkadir
		Osman oğlu Abdulkadir
		Koca Ali oğlu Veli Ahmed
		Kel Hüseyin oğlu Ali
		Karyeli oğlu Mustafa
		Veli Ali oğlu İbrahim
		Duman oğlu Bekir
		Süleyman Bölükbaşı oğlunun yetimesi Aişe ve Fatıma
		Ladikli oğlu Musa

Yenidere Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Yenidere	4	Hacı Hüseyin oğlu Musa
		Karaca oğlu Mehmed
		Çakır Hasan oğlu Hasan
		Yanık oğlu Ali

Yolağan Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Yolağan	8	Kapusuz
		Çot oğlu Hasan
		Köse oğlu Salih ve Karındaşı Ahmed
		Köse oğlu Molla Mehmed
		Canikli Ömer
		Bektaş oğlu Mustafa
		Hacı Mehmed oğlu Ahmed ve Karındaşı Hüseyin ve Kerimesi
		Emin oğlu Hasan

Yornis Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Yornis	17	Hüseyin oğlu Bekir ve Karındaşı Hüseyin
		Hatip oğlu Hüseyin
		Veli Ali oğlu Halil
		Behlun? oğlu Osman
		Ahmed oğlu Hasan ve Karındaşı Mehmed
		Kabak Hasan oğlu Hüseyin
		Oğlakçı Halil
		Alemdar oğlu Kara Ömer ve Karındaşı Hüseyin
		Hatip oğlu İsmail
		Zebun oğlu Ömer
		Alemdar oğlu Süleyman
		Emir Hasan Hüseyin ve Karındaşı İsmail
		Abduselam Oğlakçı oğlu Köse Mehmed
		Halil oğlu Süleyman
		Kara oğlu Molla Hasan
		Kara Osman oğlu Ömer

Yukarı Baraklı Karyesi

Karye Adı	Hane Sayısı	Karyede Oturanlar
Yukarı Baraklı	17	İmamoğlu Hatip Mehmed
		Topuz oğlu Mehmed ve Karındaşı Mustafa
		Sacid oğlu Abdurrahman
		Veli oğlu Ömer Abdurrahman
		Kapancı oğlu Kara Ahmed
		Seyid oğlu Mustafa
		Mantar oğlu Mustafa
		Kara Ali oğlu Kara Ali
		Çakal oğlu Süleyman ve Karındaşı Halil
		Abdulkerim oğlu Halil ve Karındaşı Eyyüb
		Ziya oğlu Mehmed
		Karaca oğlu Mustafa
		Paşa Ömer oğlu Yakub ve Karındaşı Hasan
		İsmet oğlu Hasan
		Eşkîya oğlu Hasan
		Hacı Mustafa
		(isim yok)

Yukarıdaki Tabloda görüldüğü gibi Taşâbad temettüat defterlerinde kişilerin isimleri “oğlu, halilesi, zevcesi, hemşiresi, torunu, karındaşı, biraderi, zâde, hafidi, yetimi, damadı, kızı, babalığı, valide, kerimesi, avradı” şeklinde anne baba ya da diğer akrabalarla birlikte kaydedilmiştir. Müslümanlar arasında kullanılan bu ifadeler gayri Müslimlerde çok fazla bulunmamaktadır. Gayrimüslimler için en fazla “oğlu” kelimesi geçmektedir. Genellikle tek isim kullanılmış, mesleğiyle birlikte ya da zimmî şeklinde yazılmıştır.

Kullanılan isimlerin büyük çoğunluğu birbirine benzer olduğu gibi; baba isimleri, fiziksel özellikleri, lakapları, meslekleri vb. nitelikleri ile de birbirinden ayrılmaktadır. Aynı karyede baba isimleri aynı olan kişilerin kardeş olma ihtimalleri yüksektir. Şahıs adlarına, toruna dedenin ismi verilmesi geleneği günümüzde olduğu gibi eski dönemlerde de yaygın olduğunu görmekteyiz. Babası ile çocukların aynı ismi taşıdıkları da görülmüştür. Örneğin Fidi karyesinde “Sarı mehmed oğlu Mehmed”, Belgü karyesinde “Tatar Ali oğlu Ali” ile Bidevi karyesinde “Veli oğlu Veli” gibi.

Kullanılan isimlerin büyük çoğunluğu, Arapça kökenlidir. Anadolu'nun birçok yöresinde olduğu gibi, Hazreti Peygamberin isminin Türkçeleşmiş şekilleri olan Mehmed, Ahmed, Mahmud, Mustafa isimleri burada da en sık kullanılan isimlerdendir. Ayrıca Ehl-i beyt'e ait Ali, Hasan, Hüseyin isimleri de yoğun olarak kullanılmıştır. Aşağıda kullanılan

isimler alfabetik olarak sıralanmıştır. Erkek ismi olarak 114 çeşit isim kullanılmıştır. Gayrimüslimlere ait 29, kadınlara ait 10 adet isim çeşidi kullanılmıştır.

Tablo 2. 7. Karyelerde Kullanılan Erkek İsimleri ve Kullanım Adedi

Şahıs Adları	Kullanım Adedi	Şahıs Adları	Kullanım Adedi	Şahıs Adları	Kullanım Adedi
Abbas	2	Ferid	1	Nureddin	1
Abdal	3	Fethullah	1	Oğuz	1
Abdi	2	Feyzullah	3	Oruç	1
Abidin	14	Gazanfer	1	Osman	76
Abdubaki	2	Halil	52	Ömer	77
Abdulkadir	7	Hakkı	1	Rami	2
Abdullah	15	Halef	2	Recep	1
Abdullatif	2	Hamid	2	Resul	1
Abdurrahman	14	Hamza	2	Sacid	1
Abdulkerim	3	Han	1	Sadullah	3
Abdulselam	4	Hasan	105	Salih	35
Alim	3	Hayret	1	Seyfullah	1
Arif	5	Himmet	3	Sefer	1
Avşar	1	Hüsnü	3	Seyfi	1
Ahmed	70	Hüseyin	99	Seyis	1
Akif	1	İbrahim	4	Sirac	1
Ali	38	İlyas	1	Şatır	1
Asım	1	İsa	1	Şerif	3
Bahri	1	İsmet	1	Süleyman	22
Baki	3	İsmail	29	Şaban	5
Basri	3	İskender	1	Tayfun	1
Bayezid	1	Kadir	3	Turna	1
Baykal	2	Kasım	8	Türbay	1
Bekir	36	Kazım	1	Türkhan	3
Bektaş	10	Kerim	2	Veli	26
Besim	3	Keşan	1	Yahya	2
Bilal	1	Kirman	1	Yakup	1
Cafer	1	Kürşad	1	Yusuf	15
Cengiz	1	Lütfullah	3	Zaim	1
Çelebi	2	Mahmud	9	Zeynel	2
Davud	1	Mehmed	159	Ziya	1
Derviş	8	Memduh	1	Zülfikar	3
Duman	2	Mirav	1		
Ebubekir	1	Miryaza	1		
Emin	18	Munis	1		
Emir	12	Musa	10		
Emirhan	2	Müco	1		
Emrah	4	Murtaza	1		
Enbiya	2	Mustafa	87		
Eyüb	4	Nuh	1		
Fatih	1	Numan	1		

Görüldüğü gibi karyelerin tümünde 114 adet erkek ismine rastlanmıştır. Kayıtlara baktığımızda en fazla kayda geçen isim 159 adet yazılan “Mehmed” ismidir. “Mehmed” isminden sonra köylerde en fazla kullanılan isim 105 adet “Hasan”, 99 adet “Hüseyin”, 87 adet “Mustafa”, 77 adet “Ömer”, 77 adet “Osman”, 70 adet “Ahmed”, 38 adet “Ali” isimleridir. Adı geçen bu isimlerin bu kadar yoğun olarak kullanılmasının sebebi hiç şüphesiz bölgedeki dinî kültürel yapıyla ilgili olmasıdır. Hasan ve Hüseyin isminin yaygın olması, yerli halkın ehli-i beyte olan saygı ve sevgisinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Bununla birlikte dini anlamda manevi ağırlığı olan İslam halifelerinin isimlerinin kullanılması da gösterilen bu aynı özveri ve değerden kaynaklanmaktadır. Bilal, Yakup, Recep, Akif, Asım, Bahri, Sirac, Oruç, Nuh, Bayezid isimleri yalnızca bir kez kullanılmıştır. Yine Hz. Peygamber’in unvanı olan “emin” sıfatının kullanılan isimler arasında yer aldığını söyleyebiliriz. İslâm tarihine dair Peygamber isimleri olan Süleyman, Yusuf, İsmail, İbrahim ve Salih isimleri de sık sık kullanılan isimler arasındadır.

Hane reisi olarak kadın isminin az sayıda olduğunu görmekteyiz. Çünkü Osmanlı Devleti’nde vergi mükellefi genel itibarı ile erkektir. Karyelerde toplam 10 adet kadın ismi geçmektedir. Bunlardan 6’sı hane reisidir. Erkek isimleri %99 buna karşın kadın hane reisi sayısı %1 oranındadır. Karyelerde rastlanan başlıca kadın isimleri şunlardır: Aliye, Ayşe, Fatıma, Döndü, Keziban, İnci, Serap, Sultan, Şerife, Ümmügülsüm. Tabloda da görüldüğü gibi 5 hanede kadınlar kendi isimleriyle değil eşlerinin ve babalarının adlarıyla birlikte anılmaktadırlar.

Tablo 2. 8. Karyelerdeki Kadın Hane Reislerinin İsimleri

Karye	Hane No	İsimler
Tasna	Hane 38	Kadir oğlu Çolak Hüseyin’in yetimesi
	Hane 39	Şadi oğlu Salih avradı Keziban
	Hane 40	Arif kızı Şerife
Fidi	Hane 39	Hatib oğlunun kerimesi Ümmü Gülsüm
Kiranpa	Hane 17	Sarı Hasan oğlu Ali’nin avradı Ümmü
Tanoba	Hane 44	Beyli oğlu Mustafa’nın yetimesi Aişe

Tablo 2. 9. Karyelerde Kullanılan Kadın İsimleri

1	Aliye	8	Sultan
2	Aişe	9	Şerife
3	Döndü	10	Ümmü Gülsüm
4	Fatıma		
5	Keziban		
6	İnci		
7	Serap		

Tablo 2. 10. Karyelerdeki gayrimüslimlere Ait İsimler

Sıra no	İsimler	Kullanım Adedi
1	Konstan	4
2	Dimitri	3
3	Yorgi	3
4	Stefan	2
5	Gregor	1
6	Todori	1
7	Vasil	1
8	Sava	1
9	Lefter	1
10	Samur	1
11	Takur?	1
12	Giras?	1
13	Mirarekova?	1
14	Konstan	3
15	Artin	1
16	Nikola	1
17	İlyä	1
18	İstabo	1
19	Olcu?	1
20	Samur	1
21	Kirekim?	1
22	Esla	1
23	Kiro?	1
24	Stefan	1

Gayrimüslim köylerinin kayıtlarına baktığımızda görüyoruz ki, en fazla kullanılan isim 4 adet kullanılan “Konstan” ismidir. Bundan sonra da 3 adet tekrar eden “Konstan” ve “Dimitri” ismi gelmektedir.⁹¹ Adı geçen bu gayrimüslim köyler Rum köyü olması hasebiyle isimler genellikle Rumcadır. Bunlara ek olarak Ermenice isimler de kullanılmıştır.

2.2.2. Unvan ve Lakaplar

Vergi mükelleflerinin isimlerine göre düzenlenen Temettüat kayıtlarında, hane sahiplerinin isimleri ile kullanılan unvan ve lâkabı, ailesini işaret eden kişinin ismi ve varsa ailesinin unvan ve lâkabı birlikte yazılmıştır. İnsanların isimlerini birbirinden ayırmak amacıyla çok sayıda unvan ve lakap kullanılmıştır. Kullanılan bu sıfatlar karyenin ekonomik ve sosyal

⁹¹ Çavdar, “Taşâbad Kazası Köylerinin İctimai ve İktisadi Şartlarına Dair Tespitler”, s. 214.

yapısının belirlenmesinde çok önemli ipuçlarıdır. Yapılan meslekler, iş alanları, çalışan ve çalışmayan durumu ve karyenin etnik yapısı vs. gibi konuları ortaya koyabilmektedir.

Temettüat defterlerine baktığımızda şahıs adlarının büyük bir kısmında lakap ya da unvan veya her ikisinin de birlikte kullanıldığı görülmektedir. Aile ve şahıslar için kullanılan bu sıfatlar, toplumda var olan statüyü, şahsın mesleği ve görevini, fiziki özelliğini, şahsın sergilediği bir davranışını öğrenmemizi sağlamaktadır. Temettüat defterlerinde kişilerin isimleri oğlu, halilesi, zevcesi, torunu, karındaşı, hafidi, yetimi, damadı, kızı, babalığı ve kerimesi şeklinde anne, baba ya da diğer akrabalarla birlikte kaydedilmiştir. Karyelerde “oğlu” kelimesi toplam 802 defa kullanılmıştır. Hafidi 1, yetimi 11, karındaşı 165, biraderi 1, damadı 4, babalığı 6, zâde 2, kerimesi 2, avradı 2, validesi 2 defa geçmektedir. Lakapları gruplandırırken akrabalık bildiren bu kelimeleri ayrıca değerlendirdik. Toplam 998 kez kullanılan akrabalık bildiren sıfatlar en çok kullanılan sıfat türüne girmektedir. Bu incelemede önce kullanılan diğer unvanları ve sayısal analizini ele alıp daha sonra lakapları verilmiş biçimlerine göre Fizikî Durum, Sosyal Durum, Yer Adları ve Meslek Bildiren Sıfatlar olarak⁹² 4 farklı grupta sınıflandıracağız.

Tablo 2. 11. Karyelerde Kullanılan Lakaplar

Karye Adı	Fiziki Özellik	Sosyal Durum	Memleket	Meslek
Ahur	Kızıl Uzun	Bey	Mamulu	
Aşağı Baraklı	Kırpuk Kara Kabza Kolu Kısa Küçük	Hatip Çingene	Tekeli	İmam Çuhada Kilci
Belgü	Kolu Kısa Küçük Kara Ahraz Pehlivan Kara bıçak Kablangöz Kabza Kibar Azgun Babacan Kırgun Emeksiz	Hacı Molla Paşa Öksüz Yetim Ümmi Kaluk Dede Tatar	Üsküdarlı	Çoban

⁹² Meslekler, *Taşâbad kazasında Mesleki Yapılanma* başlığı altında incelendiğinden burada meslek bildiren sıfatlar adı altında değerlendirilmemiştir.

Bidevi	Topal Karagöz Boz Bozsöke Tosun Küçük Kara Çakır Keçi	Hacı Molla Kadı Derviş Vezir Hatip Başoğlu Tekaüd Çavuş Tatar	Canikli	Cebeci Sipahi Kilci Ayrancı Demirci Kasar
Boladan	Topal Kara Aka Sarı Hödhöd	Molla	Karaağaçlı	İmam
Çalkara	Uzun Sarı Sağır Cebir Gülmez	Hacı Ağa	Mamulu Karataşlı Kavaklı Aydınlı	Oduncu Avcı Dülger İmam
Darma	Sarı Koç Hasta Karaca Topal Kör Kara Deli Güzar	Hatip Derviş İktabaşı Hacı Bey		Avcı Arıcı Berber İmam Alemdar
Dazı	(yok)	(yok)	(yok)	(yok)
Değirmenli	Buçuk Püskilli Köse Kocabıyık Pak Solak Karabıçak Uzun Topal Kapusuz Boyalı Kör Marazlı Deli Uykucu Tırtıl	Hacı Molla Köle Mütevelli Çete Bey Kalfa Tekaüd Çelebi Usta Paşa Köle Arnavud	Paşalı	Celep ⁹³ İyneci Çoban Kömeçci İmam Uncu Berber Hoşafçı Demirci Arabacı Kirazcı Keçeci
Dereli	Çolak Kara Köse Kel Kör Cebir	Hatip Dai(duacı) Çırac Molla		Balıkçı Külekçi Tokaççı

⁹³ Celep: Sözlükte “satmak için mal getiren kişi” anlamında olup, Türkçe’de kasaplık hayvanları sevk edip kasaplara satan kimsedir. Osmanlı tarihi kayıtlarında “hayvan tüccarı” olarak ifade edilmektedir. Bkz. (M. Sait Türkhan, “celep”, *TDİA*, C.1, Ankara 2020, s. 235).

	Kıl Zor			
Evyaba	Küçük Kapusuz Şişman Karalı Kurdgöz Hayta Kara Çevik Topal Çakır	Molla Kethüda Dede Bey Memur	Çarşambalı İhsaniyelü Canikli	Yazıcı Kömürcü Kilci
Fidi	Çakır Uzun Sarı Kara Kapusuz Beygir Öküz Gıcık	Hacı Öksüz Molla Seyyid Kabadayı Ağa Kethüda Hafız Hatip Abdal Alemdar Tatar	İskefsürlü	Mirahur Duhancı Saka Çoban Berber
Gelmuç	(yok)	Keşiş	(yok)	(yok)
Geydoğan	Kara Deli	Arab Kethüda Seyyid Molla Bey Fakı Cebeci		Avcı Müezzın Tüfekçi Demirci Kalyoncu
Hacıbazar	Derdli Bal	Ağa Hacı Molla Yetim Efendi Paşa Bey Sipahi		Bağban Çodar(çiftçi) Kilci
Hacıbey		Keşiş	Pavli	Kaldırımcı Kalaycı Madenci
Heriz	(yok)	(yok)	(yok)	(yok)
Kadim	Bıyık Kel	Hacı	Kozlu	Köçekci
Kal'a Kal'a	Kara Uzun Topal Köse	Dai Hacı Kethüda Bey	Keçeli	İmam Kapancı
Karaağaç	Koca Bacaksız Sarı Kara Kel Çolak Bal Gamuz	Akza Fakı Nakib Molla Hatip	Kavaklı	İmam Tüfekçi

Kiranpa	Kara Çolak Kör Kel Sivri Emeksiz Durbaş Çizik Topal Sarı	Ümmü		İmam Tütüncü
Koramo	Kara Tolak	Kethüda		Aşçı
Kız Öldüren	(yok)	(yok)	(yok)	Kunduracı
Kurak Örgün	(yok)	(yok)	(yok)	Palancı
Kuşeyh	Kara Çolak Boz Sarı Coruh Kabza Kör İnce Topal Kaz Öküz Deli Cin	Ağa Bey Sofu Molla Öksüz Yetim Hacı Efendi		İmam Canbaz Arabacı Çoban Camcı Mayacı
Örgün	(yok)	(yok)	(yok)	(yok)
Tanoba	Uzun Kara Kolu kısa Çaka Karagöz Nurlu Yünlü Koca Çakır Kör Kabza Sarı Kirli Bol paça Katır Delice Deli	Binbaşı Köy Ağası Eski Kethüda Pir Cebeci Hatip Efendi Hacı Ümmi Kabadayı Kadı Molla Akza Yetim Ağa Molla Efendi	Niksarlı	Tütüncü Oduncu Çoban Berber İmam Müezzin Kaşıkcı
Tasna	Kel Kırpuk Kara Kıllı Karagöz Gökçe Kır Derdli Tilki Sarı Çolak	Enbiya Kadı Bey Azab Hacı Sofu Alemdar Molla Kethüda		Fideci

	Çapur			
Tekye	Kara Gökçe Karaca Koca Tosun Kör Koca bıyık Kel Küçük Bal Tilki Kandaz	Hacı Öksüz Molla	Canikli	Berber
Tonu	Uzun Kara Yener Çingiraklı	Hatip		Kapancı İmam Ördekçi
Yerkozlu	İnce Kara Atbaşı Kırlı Köse Koca Kel Garip Deli	Öksüz Dede Hacı Veli Bölükbaşı Yetim Köylü	Kocalı Ladikli	Avcı Müezzın Çodar
Yenidere	Çakır Karaca Yanak	Hacı		
Yolaçan	Kapusuz Köse	Molla Hacı	Canikli	
Yornis	Kabak Kara Zebun	Hatip Veli Alemdar Molla		Oğlakçı
Yukarı Baraklı	Topuz Kara Karaca Çakal	Hatip Seyid Paşa Eşkıya Hacı		İmam Kapancı

Tabloda görüldüğü gibi çok sayıda kişi unvan ve sıfatlarıyla anılmaktadır. Şahıs adından sonra gelen ve o kişinin başta toprak olmak üzere çeşitli servet kaynaklarına sahip olduğunu işaret eden *Kadı* lakabı haricindeki lakaplar genellikle şahıs adından sonra gelmiştir. Bunun dışında *Molla* lakabı da bazen şahıs adından önce kullanılmışsa da (Geydoğan karyesinde *Molla İbrahim*, *Molla Salih oğlu Mehmed* gibi) bazen de şahıs adından sonra (Yornis karyesinde *Kara oğlu Molla Hasan* gibi) kullanılmıştır.

Tablo 2. 12. Karyelerdeki Lakapların Kullanım Sayıları

Fiziksel Sıfatlar	Kullanım Adedi	Sosyal Durum	Adet
Kızıl	1	Tatar	7
Uzun	8	Bey	20
Kırpuk	1	Hatip	6
Kara	74	Veli	1
Kolu Kısa	3	Çingene	1
Küçük	7	Molla	42
Ahraz	2	Öksüz	6
Pehlivan	1	Ümmi	1
Kara bıçak	2	Hacı	41
Kablangöz	2	Yetim	2
Kabza	4	Paşa	5
Kibar	2	Çavuş	1
Azgun	2	Kürt	3
Babacan	2	Derviş	2
Kırgun	1	Kaluk	2
Emeksiz	2	Dede	5
Topal	10	Çelebi	1
Karagöz	3	Efendi	7
Boz	3	Sofi	2
Bozsöke	1	Kadı	6
Tosun	2	Ağa	9
Çakır	6	Vezir	2
Keçi	1	Usta	1
Aka	1	Hafız	1
Sarı	16	Tekaüd	2
Hödhöd	1	Çavuş	1
Sağır	1	İktabaşı	1
Cebir	1	Köle	2
Gülmez	1	Mütevelli	3
Koç	1	Arnavud	2
Hasta	1	Çete	1
Karaca	4	Binbaşı	1
Kör	12	Arab	1
Deli	8	Kalfa	1
Güzar	1	Çelebi	2
Buçuk	1	Dâi	4
Köse	18	Çırak	5
Kocabıyık	3	Kethüda	7
Pak	1	Memur	2
Solak	1	Seyyid	4
Kapusuz	3	Kabadayı	1
Boyalı	1	Abdal	1
Marazlı	1	Fakı	3
Çolak	7	Cebeci	3
Kel	11	Sipahi	5

Kıl	1	Keşiş	1
Zor	1	Alemdar	6
Şişman	1	Akza	4
Karalı	1	Nakib	1
Hayta	1	Binbaşı	1
Çevik	1	Köy Ağası	1
Beygir	1	Eski Kethüda	1
Öküz	3	Pir	1
Gıcık	1	Enbiya	3
Derdli	3	Bölükbaşı	1
Bıyık	1	Köylü	1
Bacaksız	1	Eşkıya	1
Gamuz	1		
Sivri	1		
Durbaş	1		
Çizik	1		
Karatolak	3		
Coruh	4		
İnce	2		
Kaz	1		
Cin	1		
Çaka	1		
Nurlu	1		
Yünlü	2		
Koca	8		
Kirli	1		
Bol paça	1		
Katır	1		
Kıllı	1		
Gökçe	4		
Kır	1		
Çapur	1		
Kandaz	1		
Yener	1		
Çıngıraklı	1		
Atbaşı	1		
Garip	1		
Yanak	1		
Kabak	1		
Zebun	1		
Topuz	1		
Çakal	1		
Tilki	2		
Delice	1		
Bal	2		
Uykucu	1		
Püsküllü	1		

Tablo 2. 13. Yer Adları Belirten Sıfatlar ve Kullanım Adetleri

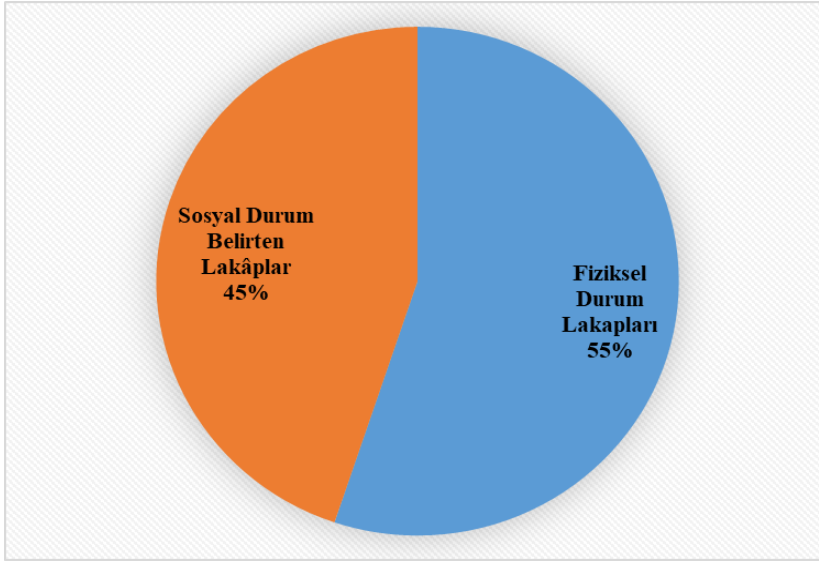
Yer Adları	Kullanım Adedi	Yer Adları	Adet
İskefsürlü	2	Mamulu	2
Canikli	4	Tekeli	1
Niksarlı	1	Karataşlı	1
İhsaniyeli	1	Karağaçlı	1
Ladikli	1	Paşalı	2
Üsküdarlı	1	Kozlu	1
Kavaklı	3	Çarşambalı	1
Aydınlı	1		

2.2.2.1. Fiziki Durum Belirten Sıfatlar

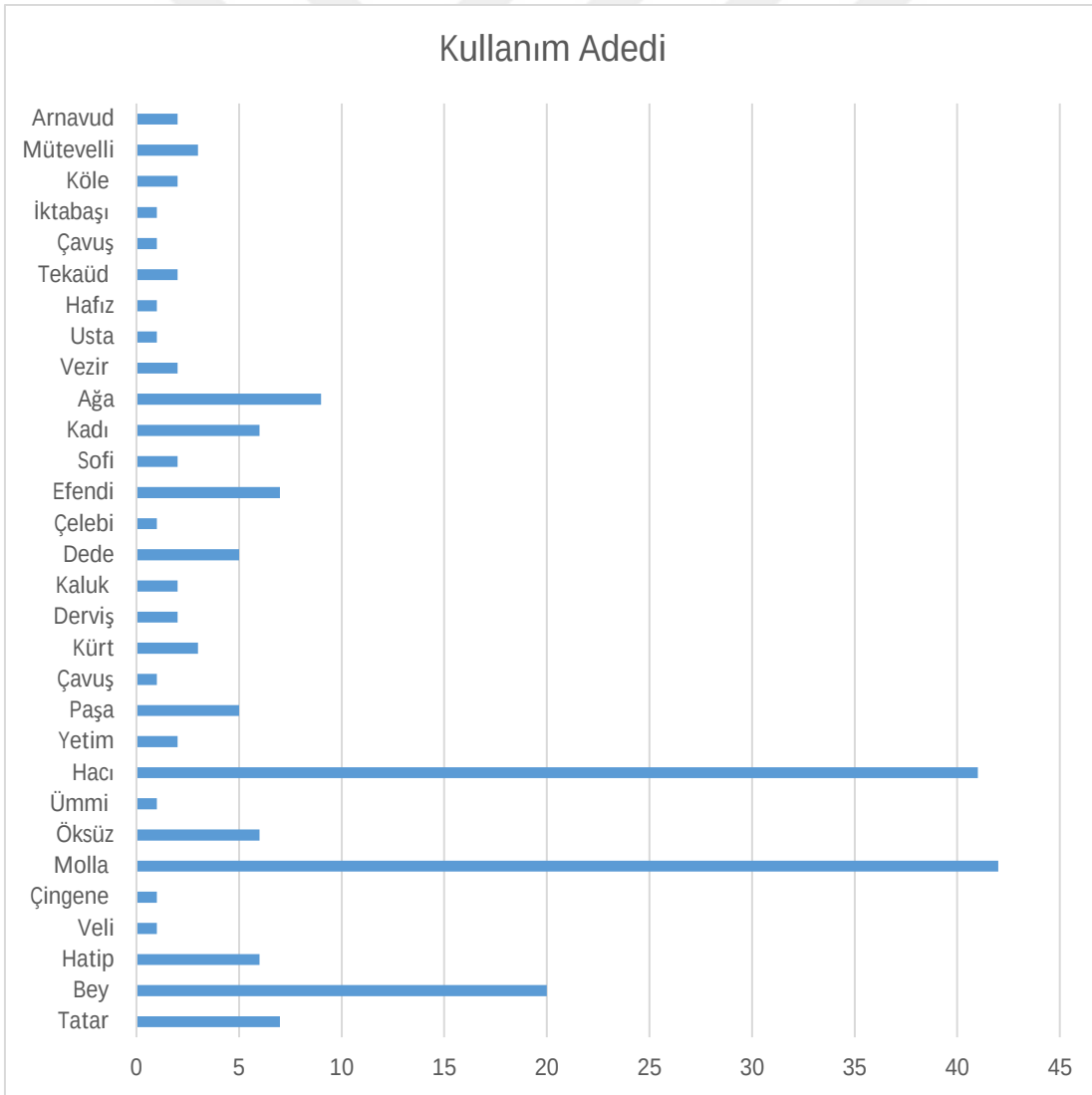
Defterlerde adı geçen köylerin hane sahipleri için 91 adet fizikî özellik gösteren lakabın kullanılmış olduğunu görmekteyiz. Esasen fiziki durum belirten sıfatlar sosyal durum ve meslek durumu belirten sıfatlardan belirgin bir şekilde fazladır. Bu da köy sakinlerinin dış görünüşlerine göre birbirlerine hitap etme şeklinin çok yaygın olduğunu gösterir. Fiziki özellikler arasında ten, sakal, göz ve kulak gibi uzuvların görünüşü, herhangi bir sakatlıktan kaynaklanan özürler, yaş olarak büyüklük veya küçüklük vb. hususlar sayılabilmektedir. Taşâbad karyelerinde, fiziksel özelliklerde genellikle; *Kara, Sarı, Çolak, Koç, İnce, Küçük, Topal, Karagöz, Kır, Kel, Kör, Köse, Çakır, Pak, Koca, Gökçe, Kolu kısa, Uzun, Gülmez, Topuz, Hasta, Solak, Tosun, Bacaksız, Çevik, Kirli, Kıllı, Köse, Ahraz, Kızıl* ve benzeri toplam 91 adet sıfat kullanılmıştır. En yoğun kullanılan fiziki sıfat 74 adet ile “kara”dır. Şahısların ten rengiyle ilgili bu sıfattan başka yine “karalı” sıfatı 1 defa, “nurlu” 1 defa kullanılmıştır. Kişilerin bilhassa dış görünüşleriyle ilgili yoğun kullanılan bir diğer sıfat “kel” 11 adet, “köse” 18 adet zikredilmiştir.

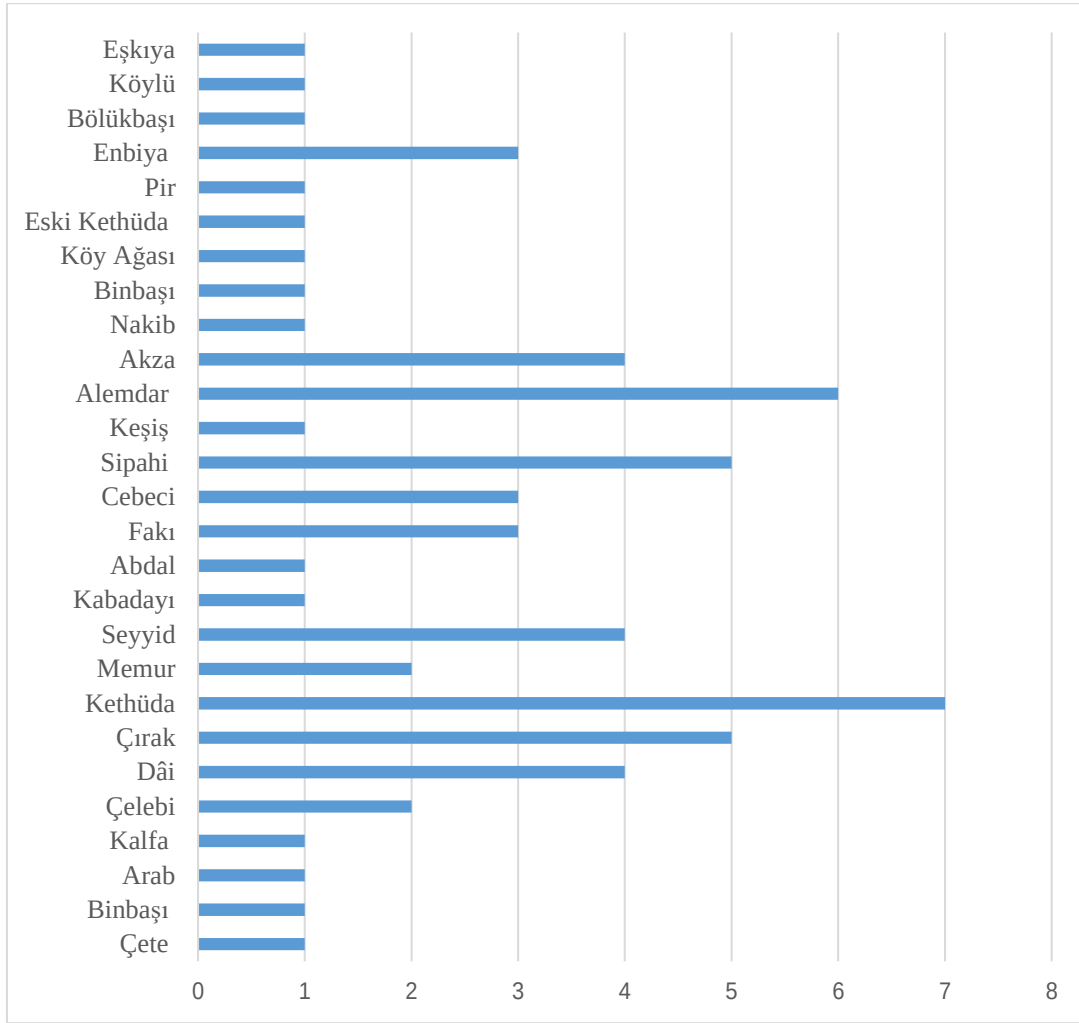
2.2.2.2. Sosyal Durum Belirten Sıfatlar

Sosyal durum belirten sıfat çeşidi toplam 57 adet olup, 246 defa kullanılmıştır. Bu sıfatları kendi arasında dinî nitelikli olan lakaplar, “Hacı, Molla, Seyyid, Hafız, Veli, Sofi, Derviş”; etnik köken belirten lakaplar “Kürt, Tatar, Arnavud, Arab”; sosyal statü belirten lakaplar, “Ağa, Efendi, Bey, Çelebi, Vezir, Paşa, Çavuş, Usta, Binbaşı, Köy Ağası” olarak gruplandırabiliriz.

Şekil 2. 2. Sosyal Durum Belirten Sıfatların Çeşitleri ve Oranı

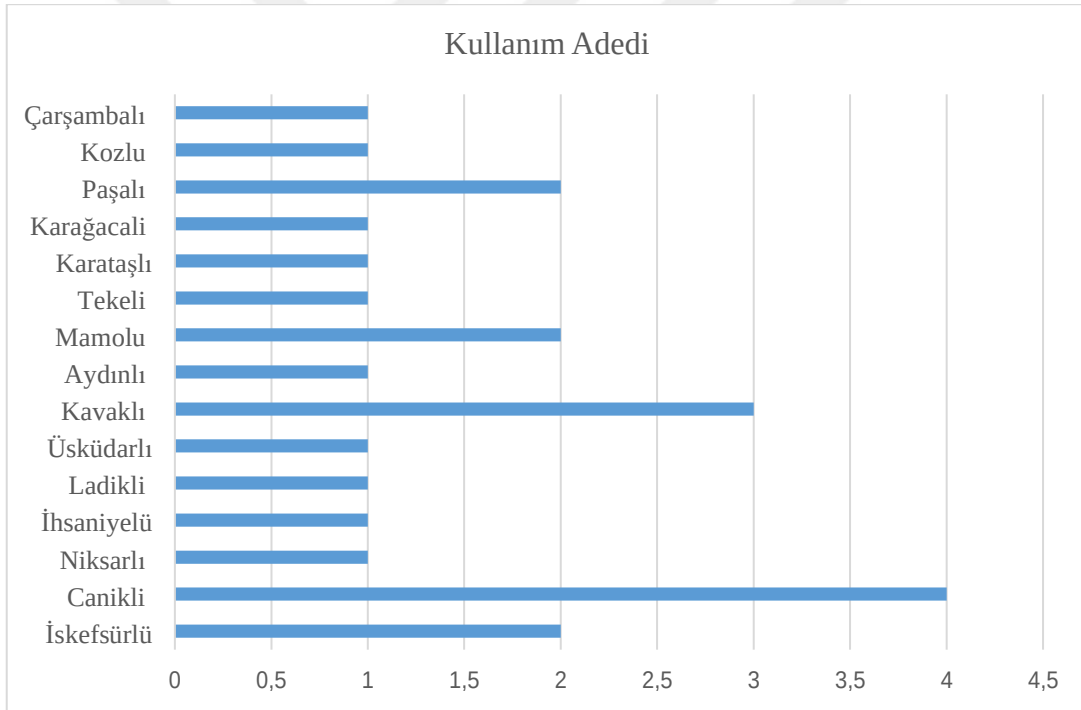
Şekil 2. 3. Sosyal Durumla İlgili Sıfatların Genel Dağılımı

Sık kullanılan sıfatlar arasında en fazla *Molla* ve *Hacı* unvanı karşımıza çıkmaktadır. Her iki sıfatı toplamda 83 hane reisinin kullandığını görmekteyiz. Karyelerde yoğun olarak kullanılan bu iki sıfata bakarak yörenin dinî hassasiyetinin yüksek olduğu değerlendirilebilir. Bu unvana sahip şahısların yaptıkları işlere bakacak olursak; genellikle ziraatçilikle uğraştıklarını ama kısmen ticaretle de aktif olduklarını görmekteyiz. Bir diğer ayrıntı da “hacı” sıfatına sahip olanların bu farzı yerine getirebilecek gelire sahip olduğunun da göstergesidir. *Hacı* sıfatından sonra en fazla kullanılan sıfat 20 adet ile *Bey* ve 9 adet ile *Ağa* sıfatıdır. *Ağa* ifadesi daha çok hali vakti yerinde kimseler için kullanılırken, *Bey* ve *Efendi* gibi sıfatlar okuma yazma bilen, belli bir statüye sahip insanlar tarafından itibar olunan, makam mevki sahibi kimseler için kullanılmıştır. Esasen Osmanlı toplum yapısında kullanılan lakap ve unvanlar günümüz şartlarındaki karşılıkları ile düşünülmemelidir zira günümüzde pek çok sıfat yerli yerinde kullanılmamaktadır. Oysa Osmanlı döneminde bu durum daha farklıdır. Yörede yaygın

olan diğer sıfatlar ve kullanım adetleri de şöyledir: 7 adet *Tatar*, 5 adet *Paşa*, 4 adet *Seyyid*, 6 adet *Hatip*, *Derviş*, *Sofi*, 2 adet *Fakı*.

2.2.2.3. Yer Adları Belirten Sıfatlar

Kayıtlarda toplam 14 adet yer adları mevcuttur, bu durum bölgelerarası göçlere işaret ettiği gibi bölgenin göç aldığı da göstermektedir. Bu şahıslar iş ya da görev sebebiyle de burada bulunabilirler. Sıfatlara bakarak hem coğrafi yönden yakın bölgelerden göç aldığı hem de uzak bölgelerden göç aldığı söyleyebiliriz. İstanbul, Aydın, Karaman, Edirne, Afyonkarahisar, Adana gibi uzak bölgelerindendir. Anlaşılması gereken husus yer adlarında bu şahısların nereden geldikleri yani memleketleri verilmiştir. Yer adlarına baktığımızda en fazla 4 adet ile *Canikli* ismini görmekteyiz. *Kavaklı* 3 defa geçmektedir. Yine 2'şer adet *Mamulu*, *İskefsürlü* ve *Paşalı*, birer adet de *Niksarlı*, *Ladikli*, *Üsküdarlı*, *Aydınlı*, *Tekeli*, *İhsaniyelü*, *Karataşlı*, *Karaağaçlı*, *Çarşambalı* sıfatları kullanılmıştır.

Şekil 2. 4. Yer Adları Belirten Sıfatlar ve Kullanım Adedi

2.3. Taşâbad Kazasında Mesleki Yapılanma

Osmanlı taşra yönetim hiyerarşisinin göz bebeği konumunda olan köy ve nahiyelerin, ekonomik ve sosyal özelliklerini ortaya koymak çok elzemdir. Ortaya konulan bu bilgiler imparatorluğun önemli bir kesiminin iktisadi ve sosyal yapısı hakkında detaylı bilgiler elde

etmemizi sağlayacaktır.⁹⁴ 19. yüzyılda Osmanlı halkının büyük bir kesimi köylerde yaşayan ve ekonomisi tarıma dayanan bir yapıya sahip olup son dönemlerinde de bu durumunda bir değişiklik olmamıştır. Esasen kırsalda özellikle taşra teşkilatının en küçük yerleşim birimleri olan köyler ve nahiyelerde icra edilen mesleklerin birçoğu tarım ve hayvancılıktır.⁹⁵ Temettüat kayıtlarını incelediğimizde kırsal kesimde ekonomik yaşamda Müslüman ve gayrimüslimlerin uğraşı alanları birbirine benzediği görülmektedir.

Meslek, bireylerin geçimlerini sağlamak amacıyla yaptıkları aynı zamanda toplum içerisindeki sosyal konumlarını belirleyen, ahlaki kuralları ve sürekliliği olan bir faaliyet alanıdır. Bununla beraber bireyin ve ailesinin sosyal statüsünü, yaşam tarzını ve gelir seviyesini doğrudan etkiler. Birey veya aile hayatının devam ettirilmesi için gerekli olan barınma, beslenme, giyim, eğitim, sağlık, eğlence vb. hayati ihtiyaçlarının sağlanması, gelir seviyesi ile meslek durumuna göre farklı şekillerde karşılanmaktadır. Yaşadığımız çağ ile geçmiş toplumları kıyasladığımızda bugünün meslek ve ihtiyaçlar hiyerarşisi birbirinden farklı olması kaçınılmazdır.

İncelediğimiz kayıtlarda yalnızca hane reislerinin kendi yaptıkları meslekleri değil aynı zamanda ailedeki diğer şahısların ortak olduğu kazancı belirten ve babalarına ait meslekleri de öğrenebilmekteyiz. *Bir senede tahmini temettüü* ifadesinin altında hane reisinin mesleğin yanı sıra “oğlunun, biraderinin, babalığının, karındaşının” şeklinde hane içindeki diğer kimselerin de geçim kaynakları gösterilmiştir. Ziraatçılık tüm karyelerde temel uğraş alanı olarak var olmasına rağmen meslek şeklinde yazılmamış, sadece toprak ve hayvan varlığının miktarı verilmiştir. Biz burada, Bağ, Bahçe, Bostan, Araziye sahip olanları Ziraatçiler yani tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar olarak değerlendirdik. Bilhassa defterlerde bulunan 6 Rum köyünde “Çiftlik Ziraatçilerinden” ifadesi ayrıca belirtilmiştir. Bunun dışında başka bir yerde bulunmamaktadır. Karyelerin genelinde en fazla yapılan geçim kaynağının tarım, ziraatçılık ve hayvancılık olduğu anlaşılmaktadır. Bölgenin verimli topraklara sahip olmasının sebebi sulak arazilere yakın olmasıdır. Tarih boyunca insanların tüm mücadelesinin su kaynaklarına sahip olmak için olduğu gibi günümüzde de vazgeçilmez olmaya devam edecektir. Mesleği ziraatçı olarak yazılan hane reislerinin mezru ve gayri mezru tarlalardan başka bağ, bostan, meyve

⁹⁴ İlber Ortaylı, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840- 1880)*, TTK. Yayınevi, Ankara, 2000, s. 99.

⁹⁵ Said Öztürk, *Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Osmanlı Şehri Bilecik*, İstanbul 1996, s. 24.

bahçeleri olduğu gibi koyun, keçi, inek, sığır, öküz yetiştiriciliği ve arıcılık ile de meşgul olduklarını görmekteyiz. Sahip oldukları arazi ve hayvanlardan elde ettikleri gelirler ve bu gelirlerden alınan vergiler ayrıntılı bir şekilde yazılmıştır.

Temettüat tahrirlerinde yazılan hane reislerinin meslekleri, çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılabilir. Biz de incelediğimiz defterdeki meslekleri, (hanedeki karındaşı, oğlu, babası, gayrimüslim ve Müslim dahil olmak üzere) aşağıdaki şekilde, üretim fonksiyonlarına göre sınıflandırarak tarım ve hayvancılıkla uğraşılması, mal ve hizmet üretilmesi, alım-satım yapılması, işçilik yapanlar, mesleği olmayanlar ve kamu görevi yürütenleri de göz önüne alarak 7 grupta değerlendirdik:

Ziraat İşiyile Uğraşanlar: Bağ, Bahçe, Bostan ve Arazi sahipleri, Çiftçi, Çobanlık, Dana Çobanlığı, Arııcı, Bağban, Fideci.

Taşıma ve Kiracılık: Arabacı, Merkeble Ticaret, Bargirle Ticaret.

Sanayi ve Ticaret Sektörü (Zanaatkârlar): Değirmenci, Duhancı, Kalaycı, Berberlik, , Oduncu, , Bıçakçı, Demirci, Külekçi, Çerçilik, Palancı(Semerci), Dülgerlik, Kilci, Kalyoncu, Keçeci, Kasar, Çuhadar, Kömeçci, Uncu, Tokaçcı, Celep, Ayrancı, Oduncu, Hoşafçı, Kirazcı, Balıkçı, Kömürcü, Kaldırımcı, Kalaycı, Madenci, Kapancı, Camcı, Kaşıkcı.

Hizmet üretenler: Amelelik/Teb'alık, Hizmetkârlık, Azaplık, Taşçı, Saka, Avcı, İyneci, Yazıcı, Köçekci, Aşçı, Mayacı, Canbaz, Duvarcılık.

Kamu Görevlileri: Dersaâdetle Ticaret, İmam, Müezzin, Kethüda, Kizir (Köy Muhtarı yardımcısı, Bekçi) Sipahi, Tüfenkçi, Asâkir- i Nizâmiye Tekaüdleri, Köy Ağası, Kadı, Vezir, Çavuş, Cebeci, Keşiş, Alemdar, Binbaşı, Tatar, Mirâhur, Bölükbaşı, Hatip.

Mesleği Olmayanlar: Amel-mânde, Yetim, Hasta, meczup vb.

Diğer Meslekler: Dâi (Duacı)

Tablo 2. 14. Karyelerde İcra Edilen Başlıca Meslekler ve Sayıları

Tarım- Hayvancılık (Ziraatçılar)		Hizmet Üretenler		Sanayi ve Ticaret Sektörü	
-Ziraatçi	778	-Amelelik/Teb'alık	27	-Değirmenci	1
-Çiftlik Ziraatçisi	18	-Hizmetkârlık	15	-Duhancı	2
- Çoban	30	-Azaplık	9	-Kalaycı	2
-Dana Çobanlığı	2	-Taşçılık	2	-Berberlik	5
-Arıcı	3	-Saka	2	- Oduncu	3
-Bağbancılık	2	- Avcı	2	-Demirci	3
-Bağçevanlık	1	-İyneci	3	-Çerçilik	10
- Fideci	1	-Yazıcı	1	-Dülgerlik	2
-Oğlakçı	2	-Köçekci	1	-Keçeci	4
-Ördekçi	1	-Aşçı	2	-Palancı	1
		-Mayacı	1	-Kilci	7
		-Canbaz	4	-Kalyoncu	2
		-Duvarcılık	3	-Kasar	2
				-Çuhadar	1
				-Kömeçci	1
				-Külekçi	1
				-Uncu	1
				-Tokaçcı	1
				-Celep	1
				-Ayrancı	3
				-Oduncu	2
				-Hoşafçı	1
				-Kirazcı	1
				-Balıkçı	1
				-Kömürcü	3
				-Kaldırımçı	1
				-Kalaycı	1
				-Madenci	3
				-Kapancı	1
				-Camcı	1
				-Kaşukcu	1
				-Kunduracı	1
Toplam	838		72		69

Taşıma ve Kiracılık		Kamu Görevlileri		Diğer Meslekler	
-Merkeble Ticaret	9	-İmam	11	-Dâi (Duacı)	4
-Bargirle Ticaret	16	-Dersaâdetle Ticaret	1		
-Arabacı	1	-Müezzin	2		
		-Kethüda	7		
		-Kizir	4		
		-Memur	2		
		-Mülazım	1		
		-Asakir-i Nizâmiye	3		
		Tekaüdü			
		- Köy Ağası	2		
		- Kadı	6		
		-Keşişlik	2		
		-Hatip	6		
		-Binbaşı	1		
		-Mütevelli	3		
		-Hatip	1		
		-Sipahi	5		

		-Tüfenkçi	2		
		-Cebeci	3		
		-Alemdar	6		
		-Mirâhur	1		
		-Bölükbaşı	1		
Toplam	26		70		4

Tarımla uğraşan hane sayılarına *hizmetkârlık*, *azaplık* ve *amele (teb'a)* gibi meslek gruplarının da eklenmiş olması, bölgenin tarım toplumu olması sebebiyle hizmetkârların ve amelelerin daha çok tarla işlerinde çalıştıklarını göstermektedir. Bunun yanı sıra tarımla geçinen pek çok hane sahibinin *çerçicilik*, *çobanlık*, *bargirle ticaret* gibi ek gelir olarak çalıştığı görülmektedir. Buna göre tarım ve hayvancılıkla uğraşan mesleği belirtilmiş olan hane sayısı 778 iken toplam nüfus içindeki oranı yaklaşık olarak %92'dir. Vergisi olmayan ya da az bir miktar gelir ile geçinen 29 hane reisi vardır. Yani nüfusun %3 hane reisi vergiye dâhil olmayıp çoğunun mesleği bulunmamaktadır. Çobanlık, Fidi ve Değirmenli karyesinde birer adet hanede *Dana Çobanlığı* olarak ayrıca ifade edilmiştir. Çobanlık yapan toplam 30 kişi vardır. Bu sayı 7 kişi ile Değirmenli karyesinde ilk sıradadır.

Hizmet üretenler grubundan *Amelelik* 27 hanede karşımıza çıkmaktadır. Osmanlı Devleti'nde, amele olarak anılan kişilerin büyük bir bölümümü yoğun emek ve iş gücüne dayanan ziraat alanında çalışmaktadır.⁹⁶ Ancak her ne kadar ağırlıklı olarak ziraat alanında istihdam edilmiş olsa da amele aynı zamanda inşaat işlerinde de çalışmaktadır. Buna örnek olarak Evyaba karyesinde *duvarcılık ameleliği* ile uğraşan bir hane bulunmaktadır.

En fazla Değirmenli karyesinde rastladığımız *hizmetkârlık* da tüm karyelerde 15 hanede geçmektedir. Defterlerde 9 kişi de *Azaplık ile* meşguldür. *Değirmencilik* ticareti yapan Değirmenci köyünde 1 hane karşımıza çıkarken tüm karyelerin içerisinde Asiyab (değirmen) hissesi bulunan 56 hane mevcuttur. Kayıtlarımızda keyif verici maddelerden olan tütün *duhancılık* 2 hanede bulunmaktadır. Baba mesleği olarak *kalaycılık* sadece Dazı ve Hacıbey karyesinde birer hanede mevcuttur.

Berberlik, Değirmenli ve Tanoba karyesinde birer hanede yapılmaktadır. *Köy, pazar vb. yerlerde dolaşarak ufak tefek tuhafiy eşyası satan kimse* olarak geçen çerçicilik mesleğiyle

⁹⁶ Tefik Güran, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarımı*, Eren Yayıncılık, İstanbul, 1988, s. 164-165.

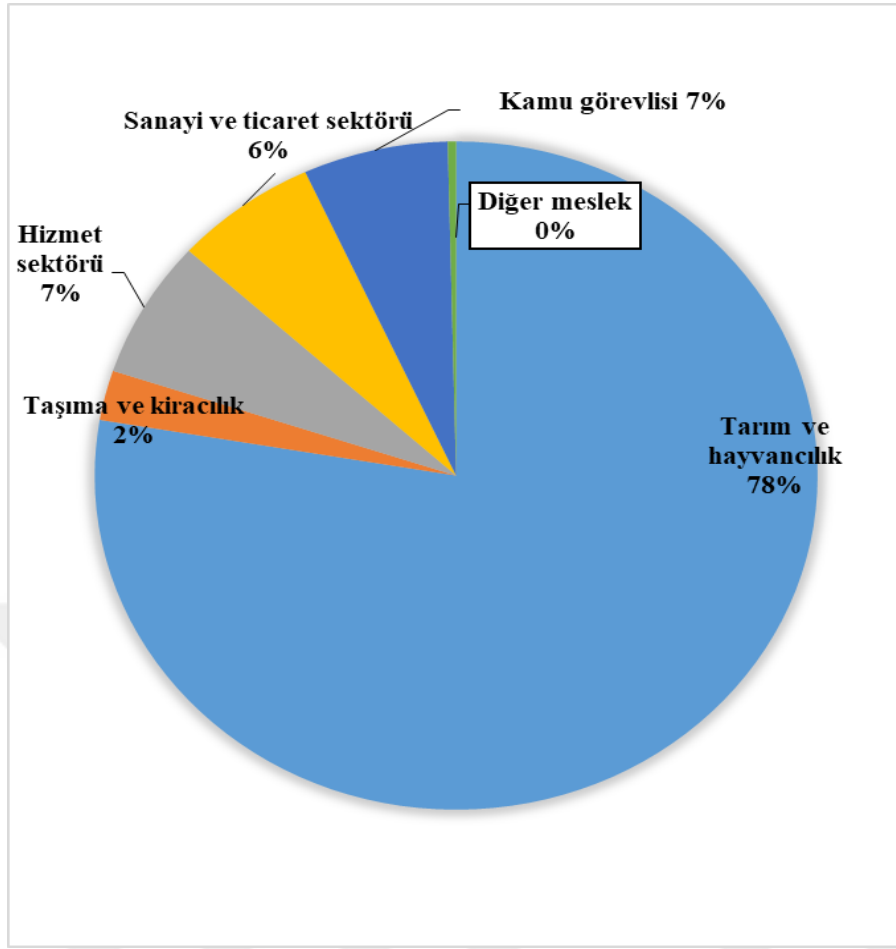
uğraşan toplamda 10 hane mevcuttur. En fazla Eyvaba’da 2 hane diğerlerinde birer hane vardır. Taşımacılık hizmetinde aktif rol oynayan *Arabacı*, Değirmenli karyesinde bir kişi tarafından icra edilmektedir. Kiranpa karyesinde *Dülgerlik* bir hane sahibince yapılmaktadır. Günümüz Türkçesinde düşündüğümüzde Dülgerlik marangozlukla eş değer olup aynı vazifeyi görmektedir.

Merkeble ticaret yapan toplamda 13 hane bulunmaktadır. Bunlardan Fidi karyesinde 1 adet, Değirmenli Karyesinde 6 adet, Aşağı Baraklı’da 6 hane mevcuttur. Merkeple ticaret yapan kimselerin bir kısmı kömürcülük faaliyeti de yapmaktadır. Diğer kısmı *Bir Re’s Merkep ile Çerçilik* şeklinde çalışmıştır. *Bargirle ticaret* yapan toplamda 16 hane vardır. Boladan, Tekye, Yornis, Bidevi, Darma, Örgün karyelerinde birer hanede vardır. Bunun dışında bargirle ticaret Evyaba’da 4, Tanoba’da 3, Ahur ve Tonu karyesinde 2 adet bulunmaktadır.

Kamu görevlileri olarak 21 çeşit meslek vardır. Ancak bunlardan aktif olarak icra edilen 4 çeşit meslektir. Diğerleri hane sahiplerinin baba mesleğidir. Sözlükte *Kizirlik*; *Köy muhtarı yardımcısı*, *Köy kâhyası*, *Köy bekçisi* olarak geçmektedir. Toplamda bu alanda 4 hane sahibi vardır. *İmam* olan 6 hane reisi vardır. Bu sayı Hacıbazar’da 1, Evyaba’da 1, Yolaçan’da 1, Yornis’te 1, Boladan’da 1, Karaağaç’ta 1 adettir. II. Mahmut devrinde muhtarlık teşkilatı kurulmadan önce mahalli yönetimi köylerde *kethüda*, *ihtiyar* ve bazen de *muhtar* denilen kimseler, kentlerde ise mahalle imamaları yürütürlerdi.⁹⁷ Kethüda, 7 hanede reisinin mesleği olarak geçmektedir. Askeri isimlerden *Asakir-i Nizamiye tekaüdü* Bidevi’de 1 hane sahibinin mesleği olarak geçmektedir. Hatiplik 5 hanede meslek olarak kayıtlara geçmiştir.

İncelediğimiz verilere göre en fazla tarım sektöründe çalışan kişi sayısı vardır. Hanelerdeki genel geçim kaynakları olarak tarım ve hayvancılıkla uğraşan 838 kişi, taşıma ve kiracılıkla meşgul olan 26, hizmet sektöründe 72, sanayi ve ticaret sektöründe 69, kamu görevlisi olarak 70, diğer meslek olarak gruplandırıdığımız alanda ise 4 kişi vardır. Grafiğe göre; çalışan nüfusun %78’ni tarım ve hayvancılıkla uğraşanlar; %7’sini hizmet üretenler; %6’sını sanayi ve ticaret sektörü; %7’sini kamu görevlileri, %2’sini ise taşıma ve kiracılık sektöründe çalışanlar oluşturmaktadır.

⁹⁷ Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, MEB. Yayınevi, İstanbul, 1993, s. 251.

Şekil 2. 5. Çalışan Hane Nüfusunun Ekonomik Sektörlere Dağılımı

Tablo 2. 15. Hane Reislerinin Baba Meslekleri

Karye	Hane reislerinin Babalarına ait Meslek İsimleri
Bidevi	Kadı, Cebeci, Sipahi, Kilci, Ayrancı, Demirci, Kasap
Hacıbazar	Bağban, Çodar, Kilci
Tasna	Kadı, Alemdar, Fideci, Kethüda
Tekye	Berber
Çalkara	Oduncu, Avcı, Dülger
Dereli	Balıkçı, Çırak, İmam, Külekçi, Tokaçcı
Fidi	Mirahur, Duhancı, Saka, Çoban, Berber, Kethüda,
Koramo	Kethüda, Aşçı
Kadim	Köçekci
Kiranpa	İmam, Tütüncü
Evyaba	Yazıcı, Kethüda, Kömürcü, Memur, Kilci
Kal'a Kal'a	Kethüda, İmam, Kapancı
Tonu	Kapancı, İmam, Ördekçi
Yerkozlu	Avcı
Yukarı Baraklı	İmam, Kapancı
Değirmenli	Celep, İyneci, Çoban, Kömeçci, Uncu, Berber, Hoşafçı, Çelebi, Usta, Demirci, Arabacı, İmam, Kirazcı, Keçeci
Yornis	Oğlakçı, Alemdar

Aşağı Baraklı	İmam, Çuhadar, Kilci
Geydoğan	Avcı, Müezzın, Kethüda, Tüfenkçi, Demirci, Kalyoncu,
Tanoba	Binbaşı, Tütüncü, Oduncu, Çoban, Cebeci, Kadı, İmam, Müezzın, Alemdar, Kaşıkcı
Kuşeyh	İmam, Canbaz, Çoban, Camcı, Mayacı
Boladan	İmam, Memur
Karaağaç	İmam, Tüfenkçi
Darma	Avcı, Arıcı, İktabaşı, Alemdar, Berber, İmam
Hacıbey	Kaldırımcı, Kalaycı, Madenci
Kız Öldüren	Kunduracı
Dazı	Kalaycı, Memur
Kurak Örgün	Palancı(semerci)

Hane reislerinin babalarına ait toplam 60 kişinin mesleği tespit edilebilmektedir. Bunlardan ilk sırada 12 kişi ile imam gelmektedir. Diğerleri ise sırasıyla 6 hanede *Kethüda*, 5 hanede Alemdar baba mesleği olarak karşımıza çıkmaktadır. 4 hanede icra edilen “Kilci” hem baba mesleği hem de hali hazırda hane sahibinin ek gelir olarak ifa ettiği meslekler arasındadır. Demirci, Berber, Cebeci, Kadı meslekleri 3’er hanede bulunurken Dülger, Bağban, Ayrancı birer tane görülmüştür.

Aşağıda yer alan Tablo’da karyelerde geçen meslekler ve “diğer meslek” denilen yerde de hane sahibinin ailesine ait meslekler görülmektedir. Tabloya göre en fazla meslek çeşitliliği bulunan karye Değirmenli ve Tanoba karyeleridir. Ekonomik yapılanmanın çeşitliliği aynı zamanda ekonomik canlılığın ve gelişmişliğin de göstergesi olduğundan bu karyelerin diğerlerine nazaran daha fazla geliştiğini düşünebiliriz.

Tablo 2. 16. Karyelerde İcra Edilen Başlıca Meslekler ve Geçim Kaynakları

Karyesi	Meslekler
Bidevi	Kadı, Cebeci, Sipahi, Kilci, Ayrancı, Demirci, Kasap Diğer Meslekler: Hizmetkar, Kilci, Azap, Bargir ile Ticaret, Çoban, Ayrancı, Çerçi
Hacıbazar	Bağban, Çodar, Kilci Diğer Meslekler: Amelelik, Azaplık, Arabacılık, Duvarcılık, Çobanlık, İmamlık
Tasna	Kadı, Alemdar, Fideci, Kethüda Diğer Meslekler: Amelelik, Tacirlik
Ahur	Diğer Meslekler: Bargir ile Çerçilik
Tekye	Berber Diğer Meslekler: Bargir ile Ticaret, Çerçilik, Çobanlık, Devşiricilik
Çalkara	Oduncu, Avcı, Dülger Diğer Meslekler: Tacirlik, Çobanlık, Amelelik, Azaplık, Hizmetkarlık

Dereli	Balıkçı, Çıracı, İmam, Külekçi, Tokaççı Diğer Meslekler: Hatiplik, Kizirlik, Çobanlık
Fidi	Mirahur, Duhancı, Saka, Çoban, Berber, Kethüda, Alemdar Diğer Meslekler: Merkeple Ticaret, Hizmetkarlık, Dana Çobanlığı, Tacirlik, Amelelik, Çobanlık, Azaplık
Yenidere	Diğer Meslekler: Çobanlık
Koramo	Kethüda, Aşçı Diğer Meslekler: Tacirlik
Kadim	Köçekci Diğer Meslekler: Çobanlık, Köçekçilik
Kiranpa	İmam, Tütüncü Diğer Meslekler: Dülgerlik, Çobanlık, Teb'alık/Amelelik
Evyaba	Yazıcı, Kethüda, Kömürcü, Memur, Kilci Diğer Meslekler: Çobanlık, Çerçilik, Bargirle Çerçilik Ticaret, İmamlık, Amelelik, Azaplık, Duvarcılık
Kal'a Kal'a	Kethüda, İmam, Kapancı Diğer Meslekler: Hizmetkarlık, Amelelik
Tonu	Kapancı, İmam, Ördekçi, Hatip Diğer Meslekler: Çobanlık, Bargirle Ticaret, Teb'alık
Yolaçan	Diğer Meslekler: İmamlık, Azaplık
Belgü	Çoban Diğer Meslekler: Amelelik, Tacirlik, Hizmetkarlık, Hizmetçilik
Yerkozlu	Avcı Diğer Meslekler: Hizmetkarlık, Çobanlık, Amelelik
Yukarı Baraklı	İmam, Kapancı Diğer Meslekler: Çobanlık
Değirmenli	Celep, İyneci, Çoban, Kömeçci, Uncu, Berber, Hoşafçı, Çelebi, Usta, Demirci, Arabacı, İmam, Kirazcı, Keçeci Diğer Meslekler: Merkeple Çerçilik, Azaplık, Merkeple Ticaret, Çobanlık, Amelelik, Tacirlik, Değirmencilik, Berberlik, Kizirlik, Dana Çobanlığı, Arabacılık, Hizmetkarlık, Bağçevanlık, Harmancılık.
Yornis	Oğlakçı, Alemdar Diğer Meslekler: Bargirle Ticaret, Teb'alık, İmamlık
Aşağı Baraklı	İmam, Çuhadar, Kilci Diğer Meslekler: Merkeple Kömürcülük, Çobanlık, Hizmetkarlık.
Geydoğan	Avcı, Müezzın, Kethüda, Tüfenkçi, Demirci, Kalyoncu, Kadı, Cebeci Diğer Meslekler: Mülazımlık, Çobanlık
Tanoba	Binbaşı, Tütüncü, Oduncu, Çoban, Cebeci, Kadı, İmam, Müezzın, Alemdar, Kaşıkcu Diğer Meslekler: Çobanlık, Hizmetkarlık, Teb'alık, Bargirle Ticaret.
Kuşeyh	İmam, Canbaz, Çoban, Camcı, Mayacı Diğer Meslekler: Çobanlık, Hizmetkarlık, Teb'alık, Kizirlik
Boladan	İmam, Memur Diğer Meslekler: İmamlık, Tacirlik, Çobanlık, Bargirle Ticaret.
Karaağaç	İmam, Tüfenkçi Diğer Meslekler: Hizmetkarlık, Amelelik, Çobanlık, İmamlık, Canbazlık, Çerçilik.
Darma	Avcı, Arıcı, İktabaşı, Alemdar, Berber, İmam Diğer Meslekler: Bargirle Ticaret, Çobanlık, Kizirlik.

Hacıbey	Kaldırımcı, Kalaycı, Madenci Diğer Meslekler: (Yok)
Kız Öldüren	Kunduracı Diğer Meslekler: (Yok)
Örgün	Diğer Meslekler: Bargirle Ticaret.
Dazı	Kalaycı, Memur Diğer Meslekler: Taşcılık.
Kurak Örgün	Palancı (Semerci) Diğer Meslekler: Taşcılık.

Karyelerde geçen meslek isimleri sadece şahıslara ait olmayıp babalarının ya da vergiye dâhil olan kardeş ve çocuklarının da yaptığı meslekleri ihtiva etmektedir. Karyelerde toplam 78 adet meslek çeşidi belirtilmiştir. 60 adet hane reisinin babalarına ait, 28 adet de hane reislerinin kendilerinin ve kardeşlerinin meslekleri belirtilmiştir. Tabloda başlıca mesleklerin ismi gösterilmiştir. Öncelikle hane reislerinin babalarının yaptığı işleri ele aldık. Daha sonra *Diğer Meslekler* olarak yazılan bölümde hane reislerine ve kardeşlerine ait olan geçim kaynaklarına yer verdik. Arazi ve hayvan varlığından sonra toplam bir yıllık temettüatı verilirken vergiye dâhil geçim kaynakları olarak yazılanları burada belirttik. Bu sebeple meslekleri karyelerin geçim kaynakları olarak değerlendirmenin, hane reislerinin geçim kaynaklarını ise ayrı değerlendirmenin daha sağlıklı olacağını düşündük.

Bidevi Karyesi'nde geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Bununla birlikte ek gelir olarak hane sahiplerinin ticaret ve hizmet dalında meslekleri icra etmiş olduğu görülmektedir. *Hizmetkarlık, Kilcilik, Azaplık, Bargir ile Ticaret, Ayrancılık, Çerçilik* yapan birer hane mevcuttur. Ayrıca 2 tane Çobanlık yapan hane vardır. 41. hanenin sakini olan “*Musa oğlu Asakir-i Nizamiye Tekâüdlerinden Abdurrahman Çavuşun Karındaşı Süleyman*” tekaüdlük maaşı ile ek gelir elde etmektedir.

Hacıbazar, Karyesi'nin geçim kaynağı büyük oranda tarım ve hayvancılıktır. Aynı zamanda ek gelire sahip olan haneler mevcuttur. 1 hane Dersââdetle ticaret yapmaktadır. Bunun dışında 2 hane *Amelelik* yaparken, bir hane reisi *Arabacı*, bir hane reisi *Duvarcı*, bir hane reisi *Çoban* ve bir hane reisi ise *imamlık* mesleğinden gelir elde etmiştir.

Ahur, genel geçimi tarım ve hayvancılık olup, 2 hanede *Bargir ile Ticaret* ve *Çerçilik* yapmaktadır.

Tasna, tarım ve hayvancılıkla geçim sağlanır. Bununla beraber ticaret de mevcuttur. 2 hane “*Amelelik*” yapmakta olup, 1 hanede “*Tacirlik*” yapmaktadır.

Tekye, Karyesi'nin genel geçim kaynağı tarımdır. Ek gelire sahip olan hanelerden 2 tanesi *Çobanlık* yapmaktadır. 1 hane *Çerçilik*, 1 hane reisi *Bargir ile Ticaret* yaparken 1 hane *Devşiricilik* ile geçimini sağlamaktadır. Tekye köyünden başka köye hanesini nakleden 4 hane vardır.

Çalkara Karyesi'nin tarım ve hayvancılıkla geçim sağladığı görülmektedir. Buna ek olarak "*Çobanlık*" yapan 2 hane, "*Amelelik ve Azaplık*" yapan 1 hane ve "*Tacirlik*" yapan 2 hane bulunmaktadır. 7 adet nakil hane mevcuttur.

Dereli, Karye genele bakıldığında tarım ve hayvancılığın yanı sıra 1 hane "*Hatıplık*", 1 hane "*Kizirlik Ticareti*" ile, 1 hanede "*Çobanlık*" ile geçim sağlamaktadır.

Fidi, ziraatçilerden oluşan karye tarım ve hayvancılıkla geçim sağlarken 1 hane "*Merkeple Ticaret*", 1 hane "*Hizmetkarlık*", 1 hane "*Dana Çobanlığı*", 2 hane "*Amelelik*", 3 hane "*Çobanlık*" ve 1 hane "*Tacirlikten*" gelir elde etmektedir.

Yenidere, oldukça küçük bir nüfusa sahip olan karyede "*Çobanlık*" yapan 1 hane vardır. Ahali genel olarak tarımla geçim sağlamaktadır.

Koramo, küçük nüfuslu olmasına rağmen 4 hanesinde "*Tacirlik*" yapan şahıs bulunmaktadır.

Kadim, 5 haneden oluşan karyede tarım ve hayvancılığın yanında göze çarpan diğer meslek türü 1 hane reisi tarafından icra edilen "*Köçekçilik*" mesleğidir. Bu hizmetten gelir kazanan hane "*Köçekçi oğlu Osman*" adından anlaşılacağı gibi babasının mesleğini devam ettirmektedir. Kalan bir hane de "*Çobanlık*" yapmaktadır.

Kiranpa Karyesi'nin 1 hanesi "*Amelelik*", 1 hanesi "*Çobanlık*", 1 hanesi de "*Dülgerlik*" mesleğini icra etmektedir.

Evyaba, tarımın ve hayvancılığın canlı olduğu karyede "*Bargir ile Ticaret*" yapan 4 hane bulunmaktadır. 2 hane "*Çerçilik*", 1 hane "*Çobanlık*" yaparken 1 hanede "*İmamlık*" görevinden gelir elde etmektedir. 6 hane "*Amelelik*" yapmakta olup ayrıca 2 hanede "*Duvarcılık*" yapmaktadır. "*Duvarcılık Ameleliğinden*" şeklinden ifadesi üzerine 1 hanenin daha bu işle meşgul olduğunu görmekteyiz.

Kal'a Kal'a, tarım ve hayvancılık ile kiracılığın yaygın olduğu karyede bunların yanı sıra 1 hanede “*Amelelik*” ve “*Hizmetkarlık*” etmektedir.

Tonu, ek meslek olarak gelir elde edilen “*Çobanlık, Bargirle Ticaret, Teb'alık/Amelelik*” mevcuttur. 2 hane Çoban, 2 hane bargirle ticaret eden, 1 hane de Amelelik'ten kazanç elde eden hanelerdir.

Yolaçan, Tarımın aktif olduğu karyede 1 adet “*Azaplık*” ve 1 adet “*İmamlık*” yapan bundan gelir elde eden hane mevcuttur.

Belgü, nüfus ortalaması büyük olmasına rağmen ticaretin minimum düzeyde yaşandığı karyede 1 hane “*Tacirlik*”, 1 hane “*Hizmetkarlık*” ve 1 hane “*Hizmetçilik*” alanında ek gelir elde etmektedir. Hizmetçilik yapan 44. hane sahibi “*Hasan Pehlivan oğlu Yetimi Hasan*” yapmış olduğu hizmetçiliği “*Babalığına Hizmetçiliğinden*” şeklinde bir ibare ile gösterilmiştir. Karyenin 4 tane de nakil hane olan hanesi vardır.

Yerkozlu, Karye tarım ve hayvancılıktan geçim elde ederken 1 hane “*Hizmetkarlık*”, 1 hane “*Çobanlık*” ve 2 hanede “*Amelelik*” yapmaktadır. Dikkat çeken özellik ise bu karyede ilk kez 1 kadının amelelik işinde çalıştığı ve gelir elde ettiğidir. Bu hane 35. hane olup “*Koca Ali oğlu Veli Ahmedin kızı Fatımanın Amelelik Temettüatı*” şeklinde yazılmıştır.

Yukarı Baraklı, tarım ve hayvancılığın geçim sağladığı karyede 1 hane “*Çobanlık*” yaparak gelir elde etmektedir. 1 hanede başka karyeye nakil olmuştur.

Değirmenli, en büyük nüfusa sahip olan karyede hem ticaret, hem tarım ve hayvancılık hem de zanaatkarlık ile ilgili çok sayıda mesleğin icra edildiğini görmekteyiz. Değirmenli; canlı ve renkli bir karye olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunda şüphe yok ki hareketli ve dinamik bir yaşama sahip olan köy halkının, zengin içerikli meslek erbaplığının etkisi vardır. 6 hane “*Merkeple Ticaret*” ederken, 7 hane “*Çobanlık*” yapmakta, 3 hane “*Azaplık*”, 4 hane “*Tacirlik*”, 11 hane “*Amelelik*”, 2 hane “*Hizmetkarlık*” yapmaktadır. Bunlara ek olarak 2 hane “*Çerçilik*”, 2 hane “*Dana Çobanlığı*”, 1 hane “*Değirmencilik*”, 1 hane “*Bağbancılık*”, 1 hane “*Kizirlik Ticareti*” yapmaktadır. Başka 1 hane “*Bağçevanlık*” yaparken diğer 1 hane de “*Berberlik*” ile iştigal etmektedir. Son olarak, 1 hane “*Arabacılık*”, 1 hane de “*Harmancılık*” yapmaktadır.

Bu mesleklerin yanında köyde ziraatçılık da yaygındır. Hane reislerinin baba meslekleri arasında “*Celep, İyneci, Kömeççi, Uncu, Usta, Demirci, Hoşafçı, Kirazcı, Keçeci*” yer almaktadır.

Yornis, küçük nüfuslu karyelerden biri olan karyenin genel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Ek olarak “*Bargir ile Ticaret*” yapan 1 hane, “*Amelelik*” yapan 1 hane ve “*İmamlık*” hizmetinde bulunan 1 hane mevcuttur.

Aşağı Baraklı, tarım ve hayvancılıktan gelir elde eden karyenin ticaretle de bağlantısı vardır. 6 hane “*Merkeple Kömürcülük Ticareti*” yapılmaktadır. 1 hane “*Çobanlık*”, 1 hane “*Hizmetkarlık*” ile meşgul iken, 1 hanede nakil olmuştur.

Geydoğan, tarım ve hayvancılık ile uğraşan karyenin 2 hanesi “*Çobanlık*” yapmaktadır. 1 hanesi ise “*Mülazımlık*” vazifesinden belirli bir gelir kazanmıştır.

Tanoba, bir diğer büyük nüfuslu karye olan Tanoba sakinlerinin de sadece tarım ve hayvancılıkla uğraşmadığını görmekteyiz. 2 hane “*Amelelik*”, 1 hane “*Çobanlık*”, 3 hane “*Hizmetkarlık*” işinde çalışmaktadır. Bunlara ek olarak 3 hane “*Bargir ile Ticaret*” yapmakta olup, 1 hanede “*Berberlik*” ile uğraşmaktadır. 7 hane başka karyelere nakil olmuştur. Diğer dikkat çeken hususta 2 hane “*Hacızade Ömer Ağa*” ve “*Hacızade Mehmed Ağa*”nın ağalıktan olan çok sayıda hisseleri ve arazileri mevcuttur.

Kuşeyh, karyesinin hanelerinin büyük çoğunluğu tarım ve hayvancılık ile uğraşmaktadır. Bunun dışında 3 hane “*Çobanlık*”, 1 hane “*Hizmetkarlık*”, “ hane “*Teb’alık/Amelelik*” hizmetinde bulunmaktadır. 1 hanede “*Kızırlık Ticareti*” ile gelir elde etmiştir.

Boladan, karyesinin 22. Hane reisi “*Veli oğlu Ali*” çobanlık yapmak için hanesi ile beraber göç etmiştir. Diğer haneler tarım ve hayvancılıkla uğraşırken, 1 hane “*İmamlık*”, 1 hane “*Tacirlik*”, 2 hane “*Çobanlık*” ve 1 hane “*Bargirle Ticaret*” üzerinden ek gelir etmektedir.

Karaağaç Karyesi’nin büyük çoğunluğu tarım ve hayvancılık ile meşgul iken, 1 hane “*Hizmetkarlık*”, 2 hane “*Amelelik*”, 3 hane “*Çobanlık*” ve 2 hanede “*İmamlık*” yapmaktadır. Ancak 29. hane reisi olan “*Hatipoğlu Molla Mehmet*” imamlık görevi için Kiranpa karyesine gitmiştir. Bunun dışında 1 hane “*Tacirlik*”, 1 hane “*Çerçilik*” yapmaktadır. 1 hane reisi ise “*Canbazlık*” faaliyetinden gelir kazanmasıdır. Canbazlık, 20. hane sahibi “*Kara Abdullah oğlu Mehmet ve karındaşı Abdullah ve Salih*” tarafından icra edilmektedir.

Darma, karye genelinde tarım ve hayvancılık ile geçim sağlanmaktadır. Ticaretin de yaygın olduğunu söyleyebiliriz. 1 hane “*Bargirle Ticaret*” ederken, 3 hane “*Çobanlık*”

yapmaktadır. Ek olarak 1 hanede “*Kizirlik Ticareti*” ile gelir elde etmiştir. 2 hanesi başka karyelere nakil olmuştur.

Rum köyleri toplamda 6 karyeden müteşekkildir. Bunlar “*Çiftlik Ziraatçilerinden oldukları*” şeklinde ifade edilmiştir. Bu köylerden Hacıbey, Kız Öldüren ve Gelmuç’a dair herhangi bir ek gelir sağlayan meslek icra etmediklerini gözlemledik. Yalnızca babalarının isimlerine bakarak “*Kalaycı, Kaldırmacı, Madenci, Kunduracı*” gibi meslek ve zanaat erbabları oldukları söyleyebiliriz. Rum köylerinden Dazı’da toplam 3 hanenin tamamında “*Taşcılık*” zanaatı icra edilmekte olduğu görülmektedir. Kurak Örgün ise yine bir 1 haneden müteşekkil olup hane reisi “*Taşcılık*” zanaatından gelir elde etmektedir. Örgün karyesi, 1 hanelik olup hane sahibinin “*Bargirlik Ticaret*”inden kazanç elde ettiği görülmektedir.

BÖLÜM-III

XIX. YÜZYIL ORTALARINDA TAŞÂBAD KAZASINDA İKTİSÂDİ YAPI

3.1. Taşâbad Kazası Ekonomik Yapısına Genel Bakış

Osmanlı Devlet geleneğinde ekonomi, bütün idari mekanizmayı etkileyen güçlü bir araç olmuştur. Ekonomiye besleyen en önemli can damarlarından biri milli anlamda ayakta duran, üreten bir tarım toplumdur. Devlet bu alanda sistemik bir işletme modeli oluşturmuştur. Bu işletme alanı hayvancılık, ekincilik ve bağcılık üzerine kodlanmış bir yapıdır. Düzene oturmuş bu işletme alanının en önemli kaynağı vergiler olup alınacak vergi planlaması da bu sisteme göre düzenlenmiştir.⁹⁸

Tarım toplumu olan Osmanlı Devleti'nde kırsal nüfusun esasını köylü sınıfı teşkil etmektedir. Köylü ekonomisinde en ideal üretici pozisyonu kendine yetebilen, hür bir özellik taşımasıdır. Küçük üretici diyebileceğimiz bu zümrenin işletme modeli, ev, toprak, hayvanlar, tarım araçları gibi üretim saiklerinin tamamı yahut birkaçını elinde bulunduran kimselerdir. Burada en önemli faktör küçük işletmenin sahibi olan küçük üretici ailenin geçimini sağlayabilmektir. Bu sistem aile ile bir olan birbirine bağlı bir sistemdir. Orta düzeyde bir ailenin giderlerini, elinde bulunması gereken malların bedelini karşılayacak kazancı yeterli olmadığında, çiftçilik dışında tarım dışı bir işte geçici süre ile çalışması mümkündür. Ancak bu durum köylü ekonomisinin genel özelliklerinden çıktığını göstermez.⁹⁹

Osmanlı klasik döneminde Anadolu'da tarımsal üretimin yapıldığı topraklarda hane emeğini kullanan küçük ve orta ölçekli köyde köylü halk ile üretim sağlayan bir sistem vardır. Bu sistem 19. yüzyıl süresince bozulmadan devam etmiştir.¹⁰⁰ Tarım alanında yapılan faaliyetlerin yanı sıra bilhassa Anadolu'da konargöçerlerin birinci geçim kaynağı hayvancılık iken bazı toprak sahipleri tarımsal üretimden ziyade koyun yetiştiriciliğini tercih etmiştir.¹⁰¹ Sebebi, zirai ürünlerin hasılatlarına göre daha çok kazanç getirdiği içindir. Osmanlı Devleti için tarım ve arazi üzerine üretim, kırsalda üreten nüfus çok önemlidir. Taşâbad kazasına ait bilgileri incelediğimizde tarım ve hayvancılığın etki alanının büyüklüğünü görmekteyiz.

Taşâbad temettüat defterlerini incelediğimizde görüyoruz ki hane sahipleri en fazla tarım arazilerinde yapılan çiftçilik yani ziraatla ve bunun birlikte hayvancılıkla uğraşmaktadır.

⁹⁸ Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi II (1453-1559)*, Ankara 1999, s. 138.

⁹⁹ Tevfik Güran, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1998, s. 112.

¹⁰⁰ Şevket Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500- 1914*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s. 39.

¹⁰¹ Ahmet Tabakoğlu, *Türk İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005, s. 242.

Bölgenin tarım ve hayvancılığa uygun olarak topraklarının verimli ve ikliminin elverişli olması faktörünün etkisinden bahsedebiliriz. Yetiştirilen tarım ürünlerinin çeşitliliğine baktığımızda bölgenin hem Akdeniz hem Karadeniz iklimi gösterdiği söylenebilir. Yani iklim çeşitliliği yönünden de zengin topraklardır.

Taşâbad kazasında genel olarak tarım ve hayvancılık halkın temel geçim kaynağıdır. Bunun dışında az sayıda ticaret ve sanayi, zanaatkârlık, hizmet sektöründe çalışan insanlarda mevcuttur. Temettüat kayıtlarında hane sahibinin mesleği ve gelir elde ettiği iş kolunun yazılmış olması ekonomik düzenin doğru sentezlenmesini sağlamaktadır. Kişilerden alınan vergi türleri de ziraat ve hayvancılığa uygun olarak öşür, vergiyi mahsusa, adet-i ağnam ve cizye vergileridir. Defterlerin başında kaydedilen “sene-i sabıkada vergiyi mahsusa'dan verdiği” ve “Aşar rüsumatı olarak sene-i sabıkada verdiği” cümlesi vardır. Burada “hınta”, “şair”, “alef”, “burçak”, “öşrü ceviz”, “öşrü meyve”, “öşrü duhan”, “öşrü penbe”, “öşrü mahlep”, “öşrü kızır”, “öşrü bağ”, “öşrü bağçe”, “öşrü harir(ipek)” şeklinde tahıl, meyve ve bağcılıkla ilgili kelimeler yazılmıştır. Yine adet-i ağnam olarak hayvancılıkla ilgili terimlere hemen alt bölümünde yer verilmiştir. Hane numarası ve kişi isimlerinden sonra alt kısımda tüm mal varlıkları (arazi, hayvan türleri, kazanç getiren her türlü emtia ve sair geçim kaynakları) ayrıntılarıyla ile kayda geçmiştir. Araziler özelliğine göre; “Mezru arazi” (ekili-dikili olan), “gayri mezru arazi” (nadasa bırakılan), “boş ve hâli arazi” (arazinin boş kaldığı ve bazılarının boş kalma sebebi “*ademi iktidarından*” şeklinde belirtilmiştir. İcara verilip ekilen tarla, bağ, bahçe, eşcar-ı meyve ve mahlep, penbe tarlası, ipek, bostan, duhan tarlası, kenevir tarlası, kızır tarlası şeklinde kullanım özellikleriyle beraber dönüm miktarı ve geliriyle birlikte yazılmıştır. En sonunda ise toplam bir senede tahmini temettüatı yani toplam bir yıllık geliri kaydedilmiştir. Daha sonra en sonunda hane sahibinin ek gelir olarak yaptığı iş ve kazancı verilmiştir. Tarım ve hayvancılığın temel geçim kaynağı olduğu karyelerde esasen birbirinden farklı iş kollarında da faaliyet gösterilmiştir.

Senelik kazanç miktarı yazılırken tarım ve hayvancılıktan elde edilen kazancın yanı sıra imamlık, çobanlık, azaplık, odunculuk, kızırlık ve benzeri hizmetler ile kısıtlı oranda vakıf gelirlerinin de toplam temettüat gelirine eklenmiş olduğu görülmektedir.

3.2. Tarım ve Ticaret

3.2.1. Taşâbad Kazası'nda Tarımsal Arazi Miktarı

Toprağa dayalı üretimin kaza içerisinde hâkim konumda olduğunu defterden tespit edebilmekteyiz. Tâşabad kazasının tarım hususundaki üretimini tarla ve bahçe tarımı şeklinde

iki ana koldan oluşmaktadır. Taşâbad Kazasına ait yerleşim yerlerinde toprak, mezru tarla, gayri mezru tarla, varsa boz ve hâli tarla, bağ, bahçe, bostan, tahıl (buğday, arpa, yulaf, burçak), duhan, meyve, penbe (pamuk), kenevir, mahlep olarak çeşitli tarım ürünleri bulunmaktadır.

Mezru tarla kullanıma açık olan yani ekili dikili arazidir. Taşâbad kazasında toplam Mezru tarla 10.913 dönüm, gayri mezru tarla 10.220 dönümdür. Toplam tarım arazisinin %51'i mezru olup 10.220 dönüm ile %49'u gayri mezru arazidir. Gayri mezru arazinin yalnızca dönüm miktarı verilmiştir. Bunun dışında tüm arazinin yaklaşık %2'si bağ, %2,5'i ise bahçe olarak kullanılmıştır. Kazanın tarlada yetişen tüm ürünlerinin en başında tahıl üretimi gelmekte olup, buğday ilk sıradadır. Onu takiben üretim yoğunluğunu arpa ve yulaf tamamlamaktadır.¹⁰² Tahıl üretiminin bu kadar öncelikli olmasının en önemli sebebi, her zaman önemli bir besin kaynağı olması ve aynı zamanda günlük yaşamda beslenmenin temel unsuru olmasıdır.¹⁰³

Mezru tarla olan arazilerin dönüm olarak miktarının karyelere dağılımına baktığımızda toplam mezru arazi miktarı en fazla olan 1046 dönüme sahip 90 hanelik Değirmenli köyüdür. En az mezru arazi sahibi olan 13 dönümlük 1 hanelik Örgün karyesidir. Tüm karyelerin arazi miktarları aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 3. 1. Mezru Arazi Miktarının Karyelere Dağılımı

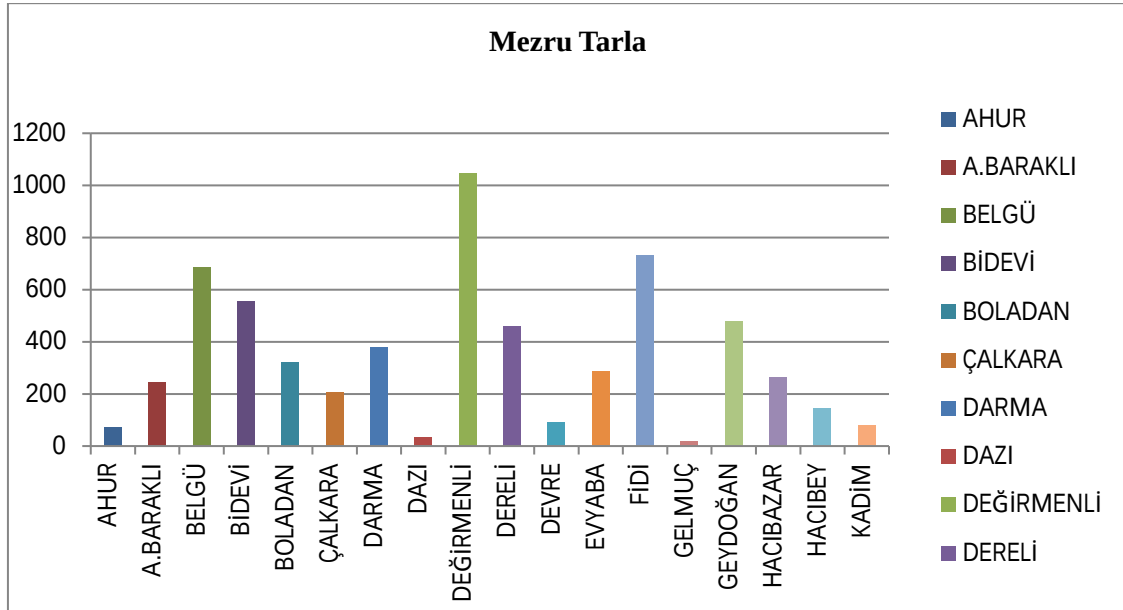
Karye	Hane Sayısı	Toprak sahibi hane	Toplam mezru arazi miktarı	Hane başına düşen miktar
Ahur	5	5	71	14,2
Aşağı	18	15	245	16,33333
Belgü	62	62	685	11,04839
Bidevi	42	42	556	13,2381
Boladan	23	23	322	14
Çalkara	22	15	206	13,73333
Darma	35	32	377	11,78125
Dazı	3	3	35	11,66667
Değirmenli	90	87	1046	12,02299
Dereli	31	31	460	14,83871
Devre	7	7	91	13
Evyaba	31	29	288	9,93103
Fidi	41	41	730	17,80488
Gelmuç	1	1	16	16
Geydoğan	32	32	479	14,96875
Hacıbazar	18	18	262	14,55556

¹⁰² Çavdar, "Taşâbad Kazası Köylerinin İctimai ve İktisadi Şartlarına Dair Tespitler", s. 216.

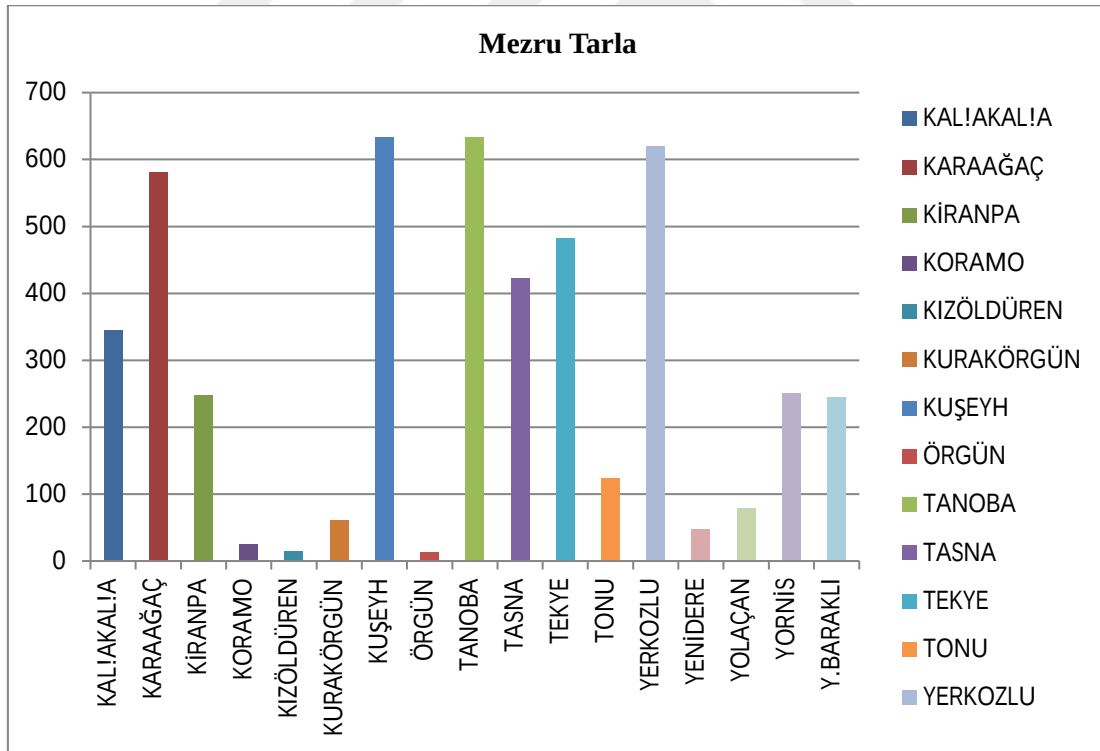
¹⁰³ Linda Schilcher, "Geç Osmanlı Suriye'sinde Tahıl Ekonomisi ve Büyük Ölçekli Ticarileşme Sorunu", *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, Ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak, çev. Zeynep Altok, Türkiye Ekonomik Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998, s. 181.

Hacıbey	10	10	144	14,4
Heriz	0	0	0	0
Kadim	5	4	78	19,5
Kal'a kal'a	24	24	345	14,375
Karaağaç	32	31	581	18,74194
Kiranpa	20	16	247	15,4375
Koramo	10	6	25	4,16667
Kız Öldüren	2	2	14	7
Kurak Örgün	1	1	60	60
Kuşeyh	45	43	633	14,72093
Örgün	1	1	13	13
Tanoba	56	49	633	12,91837
Tasna	40	35	423	12,08571
Tekye	40	32	482	15,0625
Tonu	10	10	124	12,4
Yerkozlu	42	42	620	14,7619
Yenidere	4	4	47	11,75
Yolaçan	8	7	79	11,28571
Yornis	17	17	251	14,76471
Yukarı	17	15	245	16,33333
Toplam:	845	792	10913	

İncelenen bilgiler ışığında görülüyor ki, tüm karyeler içinde en fazla mezru arazi miktarına sahip olan 1046 dönümle Değirmenli olup 13 dönüm ile en az Örgün'dür. Hane başına düşen miktar bakımından en önde olan köy Kurak Örgün'dür. Onu Kadim ve Karaağaç karyesi takip etmektedir. Toplamda hane başına düşen miktarın en az olduğu yer Koramo'dur. Tarım arazisi olmayan, sadece hayvancılıkla uğraşan haneler şunlardır: Koramo karyesinde 4, 5, 7, 10. haneleri toprağı olmadan sadece hayvancılık ile geçim sağlamaktadır. Bunun dışında tüm karyeleri hesaba kattığımızda hem toprağı hem de hayvanı olmayan toplam 53 hane bulunmaktadır.

Şekil 3. 1. Mezru Arazi Miktarının Karyelere Dağılımı- I

Şekil 3. 2. Mezru Arazi Miktarının Karyelere Dağılımı- II

Tablo 3. 2. Karyelerdeki Ekili-Dikili Arazinin Dağılımı

Arazi Kullanımı	Toplam Miktar (Dönüm)
Bağ	387
Bostan	38
Bahçe	550
Duham Tarlası	142,5
Boz ve Hâli Tarla	280
Kenevir Tarla	351,5
Kızır Tarla	376
Penbe(pamuk) Tarla	61
İcar Verilip Ekilen Tarla	868,5
Eşcar-ı Meyve ve Eşcar-ı Mahlep	(Dönüm miktarı belirtilmemiştir) ¹⁰⁴

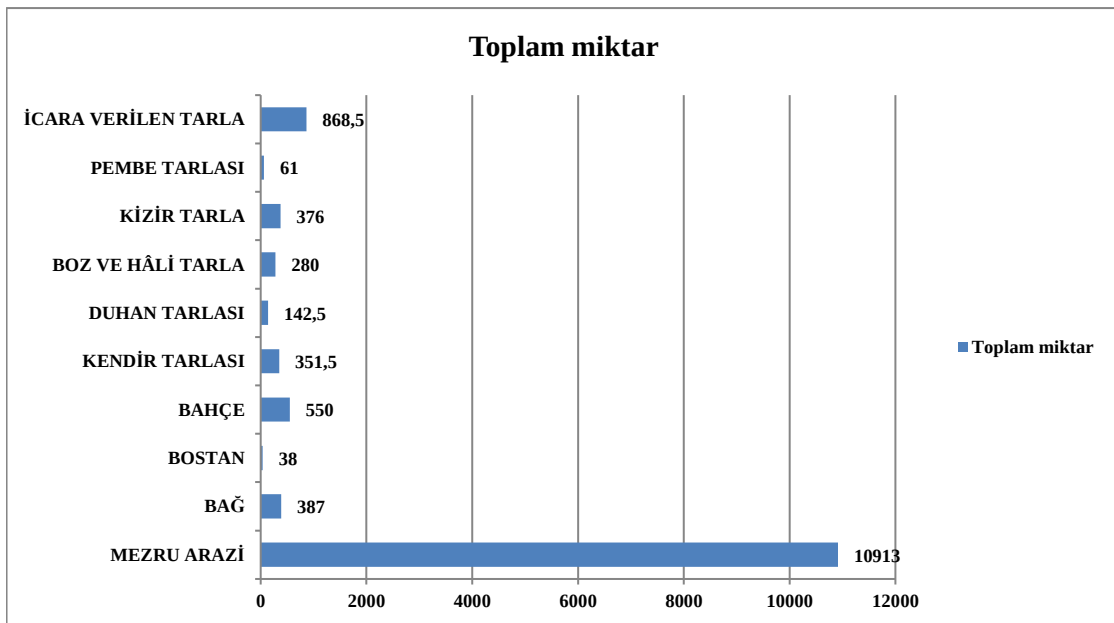
Tablo 3. 3. Karyelerdeki Toplam Arazi Miktarı

Karye Adı	Hane Sayısı	Toplam Arazi
Ahur	5	119
Aşağı Baraklı	18	492
Belgü	62	1.242
Bidevi	42	1.044
Boladan	23	628
Çalkara	22	389
Darma	35	741
Dazı	3	66
Değirmenli	90	1.952
Dereli	31	898
Devre	7	183
Evyaba	31	561
Fidi	41	1.450
Gelmuç	1	34
Geydoğan	32	969
Hacıbazar	18	522
Hacıbey	10	282
Heriz	0	0
Kadim	5	156
Kal'a kal'a	24	679
Karaağaç	32	1.107

¹⁰⁴ Eşcar-ı Mahlep ve Meyve üretimi dönüm üzerinden değil ağaç adedinden hesaba tabi tutulmuştur. Köylerde devlete ödenen mahlep öşrü bilgisine ulaşılabilirken, köylerdeki ağaç adedi miktarına ulaşılammaktadır (Çavdar, “Taşâbad Kazası Köylerinin İctimai ve İktisadi Şartlarına Dair Tespitler”, s. 218).

Kiranpa	20	482
Koramo	10	40
Kız Öldüren	2	28
Kurak Örgün	1	120
Kuşeyh	45	1.231
Örgün	1	26
Tanoba	56	1.131
Tasna	40	823
Tekye	40	928
Tonu	10	240
Yerkozlu	42	1.238
Yenidere	4	94
Yolaçan	8	156
Yornis	17	481
Yukarı Baraklı	17	491
Toplam:	845	21.133

Ekilemeyen “*Boz ve hâli tarla*” miktarı toplam 280 dönümdür. Bidevi’de 20, Evyaba’da 2, Gelmuç’da 30, Kal’a Kal’a’da 15, Karaağaç’da 5, Kuşeyh’de 39, Tanoba’da 143, Yerkozlu’da 16, Yornis’de 10 dönüm boz ve hali tarla bulunmaktadır. Bu arazinin boz kalmış olma durumu “*iktidarı olmadığından, sene içinde ziraat edeceği*” şeklinde altında sebebiyle birlikte genellikle yazılmıştır. Aşağıda tabloda da gösterildiği üzere karyelerde toplam arazi miktarı yaklaşık olarak 21.133 içerisinde %51 oranı ile en fazla mezru arazi vardır. Mezru arazinin içerisinde bağ olarak kayıtlı araziler %3,5 bahçe ise %5 civarındadır. Gayri mezru arazi oranı ise % 49’dur.

Şekil 3. 3. Toprağın Kullanım Alanlarına Göre Dağılımı

3.2.2. Taşâbad Kazası’nda Tarla Tarımı ve Zirai Gelirler

Karyelerde ekili-dikili araziler genellikle tahıl ve baklagiller ekilen, meyve ağaçları, bostan, bağ, bahçe olarak kullanılan (hane numarasının üst kısmında buğday, arpa, duhan, meyve, yulaf, şeklinde not düşülmüştür) mezru arazi, bağ, bostan, bahçe, eşcar-ı meyve, eşcar-ı mahlep’ten oluşmaktadır.

Mezru Araziler, hububat olarak kastedilen, genellikle buğday ve arpa ekili arazilerdir. Gayr- i mezru tarlalar ise ekilmemiş, dikilmemiş araziler yani nadasa bırakılan tarım arazileri için kullanılır. Bahçe ise daha çok meyve ağacı dikili; bağ, üzüm bağı dikili; bostan daha çok sebze ekili arazilerdir. Buna göre Taşâbad karyelerinde toplam 21133 dönüm tarım arazisi vardır. Bu arazilerin % 51’i mezru tarlaları oluşturur. Arazi üzerinden elde edilen toplam hâsılat ise 365.603 kuruştur.

Tarım arazileri içinde mezru tarlaların yüksek oranda olması hububat ekimine fazla arazi ayrıldığını ve ekiminin fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca geçim kaynağının hububat ekimi olduğu ve hububat ekiminin fazla olmasını hayvancılığın da var olduğunu göstermektedir. Besin kaynağı olan tahıl üretimi iş gücü ve kullanılan teklonojinin durumu hakkında bilgi edinmemizi sağlamaktadır. Bununla birlikte harmanların kaldırılması, tanelerin ayrıştırılması ve muhafazası, tüketime hazır hale getirmek için çalışan kadınların üretime desteği hususunda çok sayıda bilginin önünü açmaktadır.¹⁰⁵ Tüm zirai faaliyetlerin %5’ini oluşturan bağçe, tarım arazileri içinde en çok üretimi yapılan birinci arazidir. İkinci olarak %3,5’lik oranla bağcılık gelmektedir. Ekili- Dikili arazilerin kullanım alanlarına göre hâsılatı ise şöyledir.

Tablo 3. 4. Karyelerdeki Ekili- Dikili Arazinin Miktarı ve Hâsılatı

Arazi Kullanımı	Toplam Miktar	Hâsılat
Bağ	387	99.944
Bostan	38	2.283
Bahçe	550	60.474
Duhan Tarlası	142,5	27.980
Kenevir Tarlası	351,5	17.267
Kızır Tarla	376	65.232
Penbe(pamuk) Tarla	61	8.200
İcar Verilip Ekilen Tarla	868,5	13.045
Eşcar-ı Meyve ve Eşcar-ı Mahlep	(Dönüm miktarı belirtilmemiştir.)	84.923

¹⁰⁵ Keyder-Tabak, *a.g.e.*, s. 63. Yerkozlu karyesinin 35. hanesinde “Koca Ali oğlu Veli Ahmed’in kızı Fatıma’nın Amelelik temettüatı” şeklinde ifade edilmektedir. BOA. ML.VRD.TMT.d 14634, s. 17

Karyelerde mezru arazi miktarı toplamı 10913 dönümdür. Buna göre tüm karyelerde ekili arazilerin toplam hasılatı 365603 kuruştur. Hasılat oranı içerisinde en fazla gelir getiren 99944 kuruş ile bağcılıktır. Ardından 65232 kuruş ile kizir tarlası ve 60474 kuruşla bahçe gelmektedir. En az gelir getiren arazi ise 2283 kuruşla bostan hasılatı olarak tespit edilmektedir. Tüm karyeler için bağ ortalama olarak dönüm başına yaklaşık 260 kuruş, kizir tarlası 173 ve bahçe 110 kuruşa karşılık gelmektedir.

3.2.3. Taşâbad Kazasında Bağ, Bahçe Ziraatı ve Gelirleri

Karyelerde arazinin kullanım alanlarından biri %3,5 civarında yer kaplayan bağlardır. Bağ (tarım) üzüm kütüklerinin dikili bulunduğu toprak parçası. Meyve Bahçesidir. Bağcılık yapılan karyeler ve dönüm olarak miktarları aşağıdaki şekildedir: Bidevi 52,5, Devre 17, Tasna 10,5, Tekye 8, Çalkara 5, Dereli 27, Fidi 40, Kiranpa 1, Evyaba 3, Kal'a Kal'a 24, Belgü 4,5, Yerkozlu 32,5, Yukarı Baraklı 4, Aşağı Baraklı 13, Geydoğan 29,5, Tanoba 14, Kuşeyh 48,5, Darma 11, Karaağaç'da 42 dönüm bağ bulunmaktadır. Toplam 387 dönüm bağ bulunmaktadır. Buna göre 35 karyenin 16'sında bağcılık faaliyeti yok, 19'unda vardır. Yani tüm karyelerin %55'inde bağcılık yapılmaktadır.

Kayda geçen bağcılık hâsılatının karyelere göre dağılımı da aşağıda tabloda verilmiştir. Buna göre en fazla bağ hâsılatı Fidi, Yerkozlu ve Kuşeyh'e aittir.

Tablo 3. 5. Bağcılıktan Elde Edilen Hâsılatın Dağılımı

Yerleşim Yeri	Bağ-Dönüm	Hâsılat
Bidevi	52,5	7.365
Devre	17	2.673
Tasna	10,5	3.684
Tekye	8	3.374
Çalkara	5	378
Dereli	27	9.819
Fidi	40	15.090
Kiranpa	1	243
Evyaba	3	63
Kal'a Kal'a	24	9.171
Belgü	4,5	1.152
Yerkozlu	32,5	11.457
Yukarı Baraklı	4	1.432
Aşağı Baraklı	13	3.735
Geydoğan	29,5	9.870
Tanoba	14	3.025
Kuşeyh	48,5	10.015
Darma	11	3.007
Karaağaç	42	3.941
Toplam	387 Dönüm	99.944 kuruş

Verilere göre, bağcılık yapılan 387 dönüm araziden 99944 kuruş gelir elde edilmektedir. Yani dönüm başına yaklaşık olarak 260 kuruş gelir elde edilmektedir. Bostan; Sebze, meyve yetiştirilen yerlere verilen isimdir. Genellikle ev, konutların yakınında bulunan küçük alanlı arazilerdir. Bostan olarak kullanılan arazi ise toplam 38 dönümdür. Değirmenli 33, Hacıbazar 2, Bidevi’de 3 dönüm bulunmaktadır. Bostan ekilen araziden elde edilen hâsılat ise karyelere göre şöyledir: Bidevi 306 kuruş, Değirmenli 1.734 kuruş, Hacıbazar’da 243 kuruş olmak üzere toplam 2.283 kuruş hâsılatı vardır. Buna göre en fazla dönüm başına 121,5 kuruş ile Hacıbazar karyesine aittir.

Bahçe olarak kullanılan karyelerde toplam arazi miktarı 550 dönümdür. Burası meyve mi yoksa sebze bahçesine mi ait olduğu bilinmemekle beraber daha ziyade meyve bahçesi olduğu kanaatindeyiz. Bidevi 25, Hacıbazar 27, Tasna 4, Tekye 17.5, Dereli 7, Fidi 34, Kiranpa 20, Evyaba 34, Tonu 10, Belgü 45, Yerkozlu 24.5, Yukarı Baraklı 6, Değirmenli 198, Yornis 17, Tanoba 29, Darma 46.5, Karaağaç 3, Boladan’da 17,5 dönüm bulunmaktadır. Toplamda bahçe hasılatlarına baktığımızda 12.175 kuruş ile en fazla Belgü karyesinde olduğu görülmektedir. 18 karyede bahçe arazilerinden toplam 60.474 kuruş hasılat kayda geçmiştir.

Kendir; İnsanlık tarihinin en eski bitkisel hammadde kaynağı olan, saplarında bulunan lifler iplik, dokuma ve kumaş yapımında, hamurlu kısmı ise kâğıt yapımında kullanılan bir bitki türüdür. Toplam kenevir arazi alanı 351,5 dönüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Karyelere göre dağılımı ise Ahur 18, Çalkara 8, Değirmenli 193, Evyaba 39, Fidi 23, Hacıbazar 69, Tasna’da 1,5 dönümdür. Kenevir arazisinin toplam 17.267 kuruş hâsılatı vardır. En fazla hasılatı olan 7.102 kuruş ile Değirmenli karyesidir.

Duhan, defterlerin bazılarında “*duhan*”, birkaç yerde de “tütün” olarak kayıtlıdır. Toplam 27,5 dönümdür. *Duhan tarlası*; Belgü 13, Darma 24, Dazı 2.5, Değirmenli 13, Dereli 31.5, Devre 1, Gelmuç 2, Geydoğan 16.5, Hacıbey 16, Kız Öldüren 2, Tanoba 18.5, Tonu’da 2 dönümdür. Toplam hasılat 27980 kuruş olup en fazla Dereli karyesinde 7.768 kuruş hâsılat kayıtlıdır.

“Kizir” sözlükte “köy muhtarının yamağı hükmünde olan kişi” olarak ifade edilmektedir.¹⁰⁶ Yani köy ya da kır bekçisi anlamında da kullanılmaktadır. “Kizir Tarla”

¹⁰⁶ Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, s. 1164.

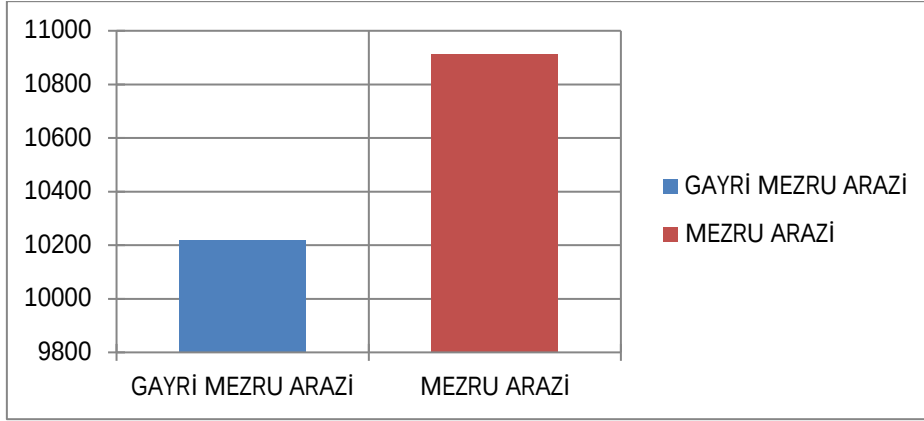
açıklamasında ifade edilen kişi ve kişilere ait olan tarım arazileridir. Kızır Tarlası Belgü 45, Darma 13.5, Değirmenli 25, Dereli 8,5, Evyaba 8, Fidi 34, Geydoğan 21, Kadim 10, Kal'a Kal'a 47, Kiranpa 22, Tanoba 20,5, Tasna 27,5, Tekye 24,5, Tonu 2, Yerkozlu 66.5, Yukarı Baraklı'da 1 dönüm olarak kayda geçmiştir. Kızır Tarla tüm karyelerde toplam 376 dönüm olup hasılatı toplamı 65.232 kuruştur. En fazla hasılat Yerkozlu'da 11,457 kuruştur.

“İcar verilen tarla” 868,5 dönümdür. Belgü 105, Bidevi 9, Boladan 17.5, Çalkara 6, Darma 24, Değirmenli 144, Dereli 13.5, Evyaba 5, Fidi 54.5, Gelmuç 5, Geydoğan 5.5, Hacıbazar 38, Kadim 7, Kal'a Kal'a 54, Karaağaç 52, Koramo 9, Kuşeyh 28, Tanoba 105, Tasna 23, Tekye 2.5, Tonu 11, Yenidere 10, Yerkozlu 109, Yornis'de 31 dönümdür. Tarlaların aynı dönümüne bazen az bazen çok miktarda icara verildiği görülmektedir. Toplam icar bedelleri 13.045 kuruştur. En fazla icar bedeli 2.285 kuruş ile Değirmenli köyündedir. İcara verilen arazinin dönümleri aynı olup da farklı köylerde farklı miktarda bedel belirlendiği görülmüştür. Bu durum arazinin verimliliği ve sulamaya uygunluğu ile ilgili olabilmektedir.

Karyelerde dönümü bilinmeyen ancak hasılatı belli olan “meyve ve mahlep” ağacı vardır. Eşcar-ı Meyve ve Eşcar-ı Mahlep bazen tek başına bazen birlikte yazılmıştır. Bir arada değerlendirdiğimizde toplam hasılat 84,223 kuruştur. Ahur 559, Aşağı Baraklı 1935, Belgü 3,879, Bidevi 9,044, Boladan 5.371, Darma 3.670, Değirmenli 2.701, Dereli 899, Devre 1.629, Evyaba 4.200, Fidi 7,296, Geydoğan 3.366, Hacıbazar 423, Kal'a Kal'a 6,365, Kiranpa 4,094, Tanoba 5,716, Tasna 223, Tekye 3,249, Tonu 1,197, Yerkozlu 9,334, Yornis 4,438, Yukarı Baraklı 4,545 kuruş hasılat kayda geçmiştir. En fazla hasılat Yerkozlu'da bulunmaktadır.

3.2.4. Gayrimezru Araziler

Gayri mezru olarak kaydedilen arazi miktarları Değirmenli, Fidi ve Yerkozlu karyelerinde diğerlerine oranla daha fazladır. Tüm karyelerde gayrimezru arazi vardır. Nadasa bırakılan gayrimezru arazinin her köyde varlığının olması, bölgenin coğrafi olarak yağışının yeterli olmadığına ya da sulama sorununun olduğunun göstergesidir. Diğer karyelerde ise gayrimezru arazi yoktur. Gayrimezru arazi miktarının hane başına en fazla düştüğü yer 60 dönüm ile Kurak Örgün karyesidir. En az olduğu yer ise hane başına yaklaşık olarak 2 dönüm ile Korama karyesidir. Toplam arazi miktarına göre değerlendirirsek; 21,133 dönüm toplam arazi içerisinde, Mezru arazi miktarı 10,913; gayrimezru arazi miktarı ise 10,220 dönümdür. Bu miktar toplam miktarın yaklaşık olarak %49'una karşılık gelmektedir.

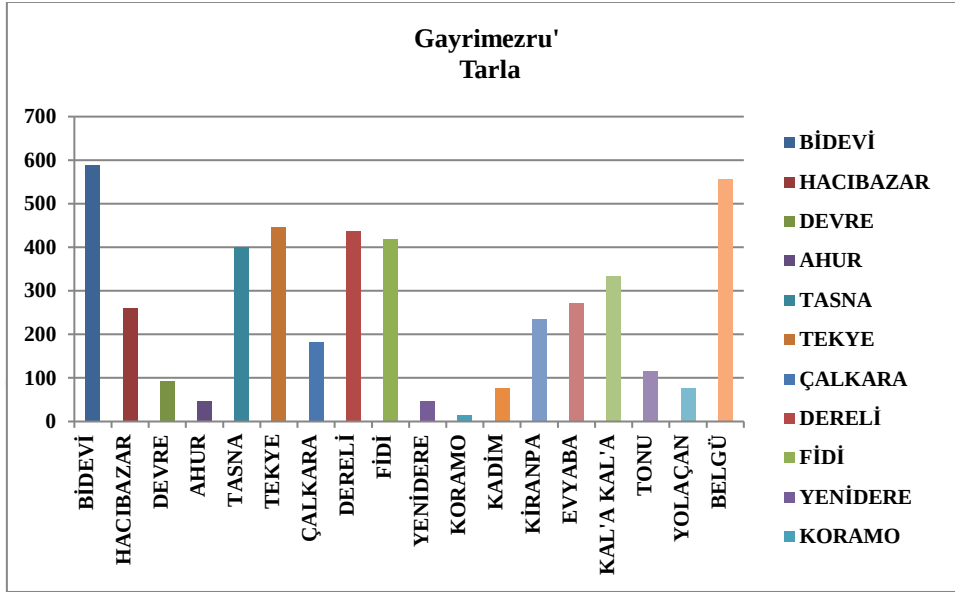

Şekil 3. 4. Mevzu ve gayrimevzu ve Arazi Miktarı

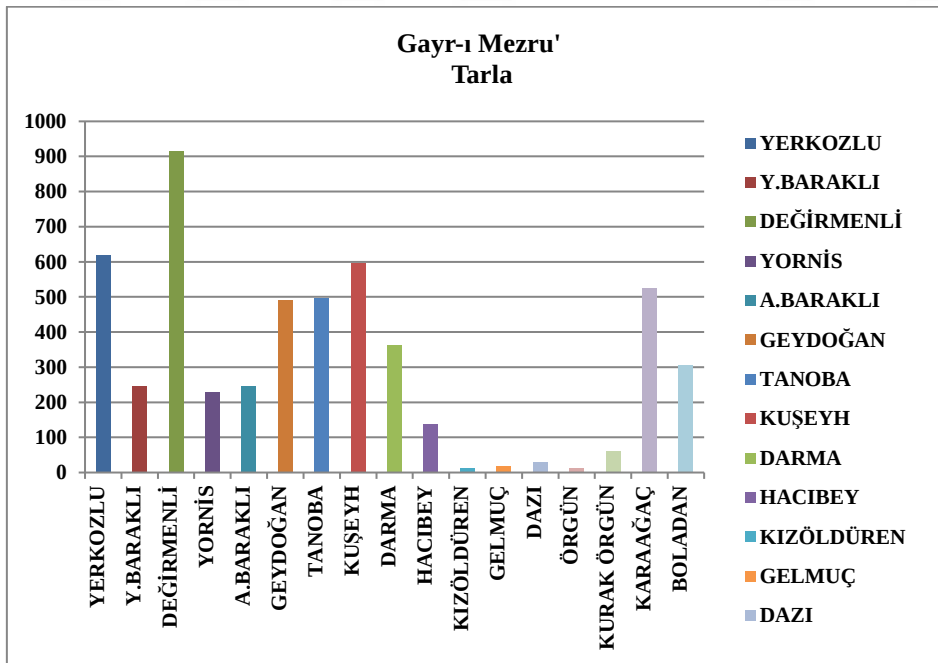
Tablo 3. 6. Gayrimevzu Arazinin Karyelere Dağılımı

Sıra	Karye	Hane	Gayri Mevzu Arazi Miktarı	Hane Başına Düşen Miktar
1	Ahur	5	48	10
2	Aşağı Baraklı	18	247	14
3	Belgü	62	557	9
4	Bidevi	42	588	14
5	Boladan	23	306	13
6	Çalkara	22	183	8
7	Darma	35	364	10
8	Dazı	3	31	10
9	Değirmenli	90	916	10
10	Dereli	31	438	14
11	Devre	7	92	13
12	Evyaba	31	273	9
13	Fidi	41	720	18
14	Gelmuç	1	18	18
15	Geydoğan	32	490	15
16	Hacıbazar	18	260	14
17	Hacıbey	10	138	14
18	Heriz	0	0	0
19	Kadim	5	78	16
20	Ka'l Kal'a	24	334	14
21	Karaağaç	32	526	16
22	Kız Öldüren	2	14	7
23	Kiranpa	20	235	12
24	Koramo	10	15	2
25	Kurak Örgün	1	60	60
26	Kuşeyh	45	598	13
27	Örgün	1	13	13
28	Tanoba	56	498	9
29	Tasna	40	400	10
30	Tekye	40	446	11
31	Tonu	10	116	12
32	Yenidere	4	47	12
33	Yerkozlu	42	618	15
34	Yolaçan	8	77	10
35	Yornis	17	230	14
36	Yukarı Baraklı	17	246	14
	TOPLAM	845	10220	

Tabloda görüldüğü gibi 10.220 dönüm gayri mezru arazi bulunmaktadır. 35 karyede ortalama hane başına düşen miktar 10.42 dönümdür. En fazla gayri mezru arazi Değirmenli (916 dönüm) karyesinde. Hane başına düşen en fazla gayri mezru arazi ise Kurak Örgün karyesinde.

Şekil 3. 5. Gayrimezru Arazi Miktarının Karyelere Dağılımı- I

Şekil 3. 6. Gayrimezru Arazi Miktarının Karyelere Dağılımı- II

3.2.5. Boz ve Hâli Arazi

Temettüat defterlerinde gayri mezru arazi dışında "*boz ve hâli tarla*" şeklinde kayıtlar bulunmaktadır. Buna göre toprakların bir kısmının boş bırakılıp tasarruf edilmediğini anlamaktayız. Bu topraklar temettüat defterlerinde "*boz ve hâli tarla*" adıyla geçmektedir. Bu topraklarda ekim-dikim yapılmamıştır.

Tablo 3. 7. Boz ve Hâli Arazi Oranının Karyelere Dağılımı

Sıra	Karye	Hane	Boz ve Hali Tarla Miktarı	Toplam Arazi	Boz ve Hali Toprak Oranı %
1	Bidevi	42	20	1144	%48
2	Evyaba	31	2	561	%6
3	Gelmuç	1	30	34	%3000
4	Kal'aKal'a	24	15	679	%63
5	Karaağaç	32	5	1107	%16
6	Kuşeyh	45	39	1231	%87
7	Tanoba	56	143	1131	%255
8	Yerkozlu	42	16	665	%38
9	Yornis	17	10	481	%59
	TOPLAM	845	280	21.133	

Toplam 280 dönüm boz ve hâli arazi vardır. Boz ve hali toprakların toplam topraklara oranı ise %1'dir. Bazı köylerde boz ve hali alan görülmemektedir. En fazla boz toprak 143 dönüm ile Tanoba karyesinde. En az boz alanı ise 2 dönüm ile Evyaba karyesine aittir. Toplam 9 karyede boz arazi bulunmakta olup bu karyeler; Bidevi, Evyaba, Gelmuç, Kal'a Kal'a, Karaağaç, Tanoba, Yerkozlu ve Yornis'dir. Geriye kalan 26 köyde ise boz arazi kaydı yapılmamıştır. Boz tarlaların boz kalma sebepleri defterlere yazılmıştır. Bu sebeplerin devletçe izahatının talebi dikkate şayan olmakla birlikte buradan devletin, toprakların boş kalmasını hoş görmeyip, toprak sahibinden açıklama istediği sonucu çıkarılabilir. Bu sebepler: "*İktidarı olmadığından, sene içinde ziraat edeceği, kırağı olduğundan* " şeklinde ifade edilmiştir.

3.2.6. Öşür Alınan Tarım Ürünleri ve Tahıl Üretimi

Vergi türü olan öşür, onda bir anlamına gelmektedir. Yalnızca Müslümanlardan alınan bir vergi türü iken Tanzimat dönemiyle beraber tebaa arasında eşitliği sağlamak maksadıyla Müslümanlarla birlikte gayrimüslimlerden de tahsil edilmeye başlanmıştır.¹⁰⁷

Öşür alınan ürünler; “*hınta, şa’ir, bağ, bostan, meyve, mahlep, penbe (pamuk), karıklı, ceviz, bahçe, duhan, kenevir, burçak ve alef*” dir. Tahıl grubu olarak Buğday (hınta), Arpa (şa’ir), Yulaf (alef), Burçak, Karıklı vardır. Sanayi Bitkileri olan Duhan (tütün), Kendir (Kenevir), Pamuk (Penbe) üretimi de önemli yer tutar. Öşre tâbi ürünlerden en fazla toplamda 7.154 kuruşluk öşür ile bağcılık faaliyetinin yapıldığını görmekteyiz. Tahıllara bakacak olursak: Alef (Yulaf); tolamda 857,5 kile olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuşeyh karyesinde en fazla alef bulunmaktadır. Burçak; 47 kile olarak kayıtlıdır.

Şa’ir yani Arpa tüm karyelerde üretimi yapılan bir üründür. Arpa, daha çok koşum ve binek hayvanlarının yemi olarak kullanılmaktadır. Buğday üretiminden sonra ikinci sırada yer alır. 272 kile miktar ile en fazla Kuşeyh karyesinde kaydedilmiştir. Hınta (buğday) ise en fazla üretimi yapılan tahıl türüdür. Buğday üretiminin karyelere göre dağılımı tabloda görülmektedir. En fazla buğday üretimi yine Kuşeyh karyesinde dir. Görüldüğü gibi hem alef hem şair hem de buğday üretiminde hane sayısına göre en fazla üretim Kuşeyh karyesinde dir.

Tahıl üretimine dahil ettiğimiz bir diğer hububat ürünü karıklı diyebiliriz. Bilimsel araştırmalar gösteriyor karıklı; buğday, arpa ve çavdar karışımı yahut arpa ve buğday karışımından yapılan un şeklinde tanımlanmıştır.¹⁰⁸ Temettüat üzerine yapılan bir başka çalışmanın defter kaydında, “karıklı hınta” olarak kayda geçtiğinden dolayı karıklının bir tahıl ürünü olarak buğday türünde sayılabileceği kanaatine varılmıştır.¹⁰⁹

¹⁰⁷ Abdullatif Şener, *Tanzimât Döneminde Osmanlı Vergi Sistemi*, İşaret Yayınları, İstanbul, 1990, s. 119-139. Uygulamalar için bkz. Said Öztürk, *Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Osmanlı Şehri Bilecik*, İstanbul, 1996, s. 184-185.

¹⁰⁸ Zeki Tekin- Hatice Ceylan, “Safranbolu Şer’iyye Sicillerinde Geçen Eşya, Lakap ve Yer İsimleri”, *Tarih Kültür ve Sanat Araştırma Dergisi*, Eylül 2017, C. 6, S. 6, s. 385.

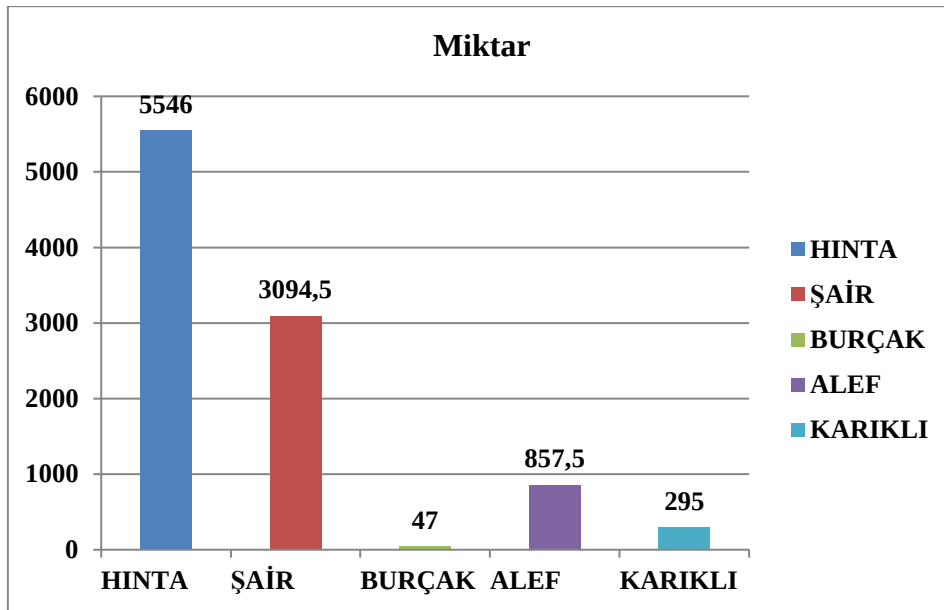
¹⁰⁹ Ali Bıyık- Zeki Tekin, “1844-1845 Tarihli 04512 Numaralı Temettüat Defterine Göre Bulak Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısı”, *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde Dini İlmi ve Kültürel Hayat Sempozyumu*, Ed. Ayhan Işık- Tuğba Aydeniz- İbrahim Hakkı İmamoğlu, Karabük Yayınları, Karabük 2019, s.67.

Resim 3.1.Tarih Öncesi Çağa Ait Çatal Siyez/Karıklı Buğdayı¹¹⁰**Tablo 3. 8. Aşâr Rüsumatının Dağılımı**

Öşre tâbi ürünler	Miktarı (Kile)	Öşür Toplamı (Guruş)
Hınta (Buğday)	5.546	21.791
Şair (Arpa)	3.094,5	6.199
Burçak	47	60
Alef (Yulaf)	857,5	870
Karıklı(Buğday)	295	579
Toplam	9.840	29.499

Toplam kuruş öşür vergisi geliri söz konusudur. Öşür alınan ürünlerden en fazla buğday ve arpa üretiminden gelir elde edilmektedir. Burçak ve Karıklı, Buğday ve Arpa'ya kıyasla daha az geliri olduğu gözlemlenmektedir. Burçağın az olmasının nedeni yörede hayvancılığın az olduğu bölgelerde tercih edilmemesidir. Bundan ziyade çiftçiler buğdaya ağırlık vermiştir. Karıklı buğdayının daha az olmasının sebebi, veriminin az olduğu ve sadece hane halkının tüketimi için üretildiği varsayılmaktadır

¹¹⁰ Elif Cihangir, *Salat Tepede Arkeobotanik Çalışmalar*, Hacettepe Üniversitesi Biyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006, s.77.

Şekil 3. 7. Öşür Alınan Ürünlerin Miktarlarına Göre Dağılımı

Osmanlı Devleti'nde her muhitte farklı tahıl ölçü birimleri kullanmıştır. Ancak İmparatorluk genelinde İstanbul'a eşit tutulan Bursa ölçü birimi genellikle yaygındır. Kile, hacim ölçüsü olarak 37 litreye karşılık gelmekte olup 40 litrelik hububat ölçüsü olarak da geçmektedir. 1841'den sonra Türkiye'nin her yerinde 1 kile: 35,27litre= 20 okka olarak kabul edilmiş bir ölçü birimi olarak kabul edilmiştir. Bu kile, "İstanbul kilesi" olarak ifade edilmektedir. Özetle 1 kile= 20 okka= 25,65 kg'dır.¹¹¹

Tablo 3. 9. Tahıl Üretiminin Karyelere Göre Dağılımı (kile)

Karye	Hınta	Şair	Alef	Burçak	Karıklı
Ahur	34	14	0	0	9,5
Aşağı Baraklı	119	65	2	0	0
Belgü	332	125	13	0	12
Bidevi	344	241	25	0	17
Boladan	203	89	0	3	0
Çalkara	133	75	55	0	0
Darma	166	95	28	0	47
Dazı	21	13	0	0	0
Değirmenli	410	222	9	3	11
Dereli	243	103	37	0	5
Devre	60	45	6	0	19
Evyaba	147	78,5	20,5	0	22,5

¹¹¹ Walter Hinz, *İslam'da Ölçü Sistemleri*, Çev. Acar Sevim, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1990, s.51.

Fidi	295	171	84	3	19
Gelmuç	14	10	0	0	5
Geydoğan	243	162	55	0	11
Hacıbazar	143	81	17	17	0
Hacıbey	94	60	5	0	31
Heriz	0	0	0	0	0
Kadim	32	21	14	0	0
Kal'a Kal'a	174	123	6	0	0
Karaağaç	297	166	71	0	13
Kız Öldüren	22	17	0	0	5
Kiranpa	125	68	27	0	0
Koramo	10	5	0	0	0
Kurak Örgün	11	11	0	0	0
Kuşeyh	466,5	272	152	0	28
Örgün	7	3	0	0	0
Tanoba	279	110	28	13	10
Tasna	190	91	19	8	0
Tekye	210	125	58	0	3
Tonu	81	51	0	0	0
Yenidere	40	32	4	0	0
Yerkozlu	271,5	138	80	0	0
Yolaçan	65	43	16	0	0
Yornis	132	82	26	0	27
Yukarı Baraklı	132	87	0	0	0
Toplam	5.546	3.094,5	857,5	47	295

Taşâbad'daki toplam buğday hâsılatı (21.791), temettüatlardaki tahminî nüfusa bölündüğünde, yıllık yaklaşık olarak fert başına yaklaşık 34 kg buğday düştüğü görülmektedir. Yani yerlin halkın buğdayı ihtiyaç fazlası olarak yetiştirdiği aynı zamanda gelir elde etmek için ticaretini yaptığını söyleyebiliriz. Arpa da ise 1 kile arpa 22,25 kg tekabül etmektedir.¹¹² Yetiştirilen arpa 3.094,5 kile olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplam nüfus içerisinde Arpa'da kişi başına karşılığı yaklaşık olarak 16 kg.'dır.

3.2.7. Ticaret ve İşletmecilik

Tarım ve Hayvancılıktan sonra Taşâbad defterlerinde önemli bir geçim kaynağı olarak da ticareti görmekteyiz. Ticaret ve işletmecilikle ilgili meslek kolları bir hayli çeşitlidir. 31 meslek çeşidi bulunmaktadır. Mesleki yapının ele alındığı İkinci bölümde bu

¹¹² Hinz, *a.g.e.*, s. 51.

konuda ayrıntılar verilmiştir. Yine başlıca bu sektördeki meslekleri aşağıdaki şekilde gösterebiliriz. Değirmenci, Duhancı, Kalaycı, Berberlik, Oduncu, Bıçakçı, Demirci, Külekçi, Çerçilik, Palancı (Semerci), Dülgerlik, Kilci, Kalyoncu, Keçeci, Kasar, Çuhadar, Kömeçci, Uncu, Tokaçcı, Celep, Oduncu, Hoşafçı, Kirazcı, Balıkçı, Kömürcü, Kaldırımcı, Kalaycı, Madenci, Kapancı, Camcı, Kaşıkcu, Arabacı, Merkeble Ticaret, Bargirle Ticaret, Bargir ile Çerçilik vs. gibi 31 çeşit meslek zikredilmiştir. Bunların yoğun olarak yapıldığı yerler Değirmenli, Tanoba, Fidi, Evyaba'dır. Ticaret ve işletmecilikten elde edilen kazanç aşağıdaki bölümde "Meslekler" kısmında tekrar ele alınacaktır.

3.3. Hayvancılık

Tarım toplumu formunda olan topluluklarda, hayvancılık, tarım ve ziraat işlerinin sağlıklı bir biçimde ilerleyebilmesi için en elzem unsurlardan biridir. Ziraat ve hayvancılık, tarım işletmelerinin birbirini bütünleyici iki temel kaynağıdır. Hayvan yetiştiriciliği muhtelif şekillerde izah edilmektedir.¹¹³ Bunlar şöyledir: At, öküz ve manda gibi hayvanları koşum işlerinde kullanmak, gübre temin etmek; çiftçinin kendi ailesinin süt, peynir, yağ, et, deri ve yün gibi ihtiyaçlarını gidermek ve bu ihtiyaçları pazar için üretmek. Bir işletmede bu ihtiyaçlardan hangisinin daha öncelikli olduğu o işletmenin üretim amaçlarına göre değişiklik gösterebilmektedir. Ziraî üretimi geçim kaynağı olarak yürüten bir işletmede hayvanların önemli işlevleri gübre sağlamak ve çift işlerini sorunsuz devam ettirmektir. Bu işletmelerde hayvanların ikinci görevleri tarımla uğraşan hane sahiplerinin et, süt, peynir ve yağ gibi temel hayvansal gıda ihtiyaçlarını karşılamaktır.

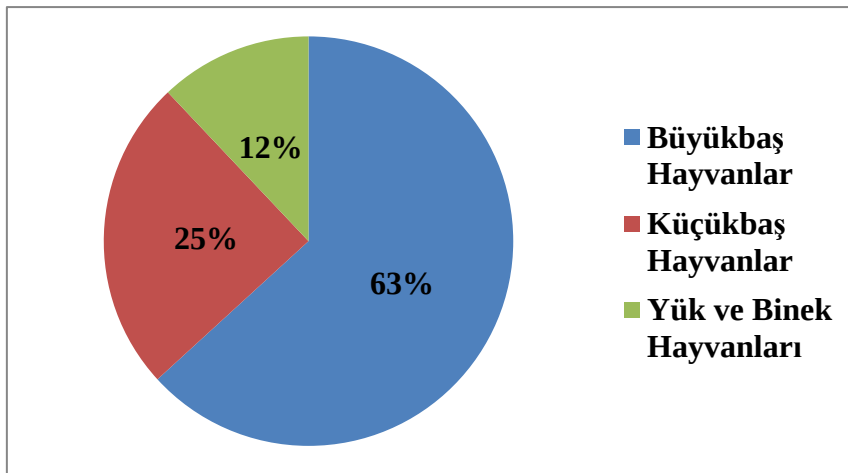
Taşâbad karyelerinin temel geçim kaynağı ziraatçı çiftçilerin sahip oldukları hayvanlardır. Bilhassa tarlaların sürülmesi için kullanılan büyükbaş hayvanların, eti, sütü, peyniri, yünü, kılını yaşamsal ihtiyaçları için önemli olurken, aynı zamanda diğer farklı gereksinimlerini karşılamada faydalandıkları küçükbaş hayvanlarda önemli rol oynamıştır. Hayvancılıktan elde edilen gelirlerin toplamı arıcılık dâhil olmak üzere 101.947 kuruştur. Bu miktar, toplam hâsılatın %63'ünü oluşturmaktadır.

Tüm karyelerde toplam 4.255 büyükbaş, yük ve binek hayvanı 654, küçükbaş 10.438, toplam 15.347 adet hayvan kayda geçmiştir. Karye başına düşen ortalama hayvan

¹¹³ Güran, 19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı, s. 198.

sayısı 438 tespit edilmiştir. Hane başına düşen ortalama hayvan sayısı 18'dir. Hangi hayvanın kaç re's (baş, adet) olduğu, özellikleri (dişi-erkek) ve hâsılatı vergisi olarak alınan miktar altında belirtilmiştir. Başlıca temel hayvan türleri İnek, Tosun, Öküz, Manda, Balak, Düve, Kısarak(at), Tay, Koyun, Keçi, Merkep, Bargir, Kuzu ve Oğlak'tır. Ziraat yapılan yerlerde ahalinin toprağı işleyebilmesi için besledikleri Öküz, taşımacılıkta kullandıkları Merkep, Bargir, At, Tay defterlere kaydedilen hayvanlardır. Buna ek olarak eti, sütü ve yünü için beslenen ve genelde her meslek sahibine ait evlerde bulunabilen İnek, Manda, Koyun, Keçi, Oğlak, Kuzu, gibi hayvanlar yazılmıştır. Hayvanların özellikleri defterde körpe, erkek-dişi, sağmal-kısır, döllu- dölsüz şeklinde kayda geçmiştir.

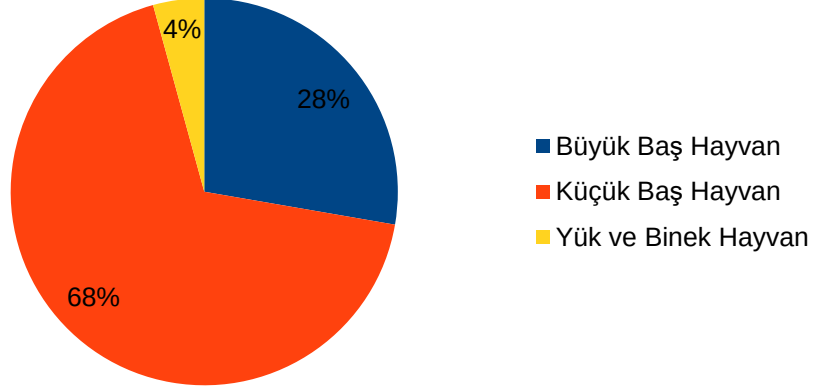
Hayvancılığın yoğun yapıldığı ve hayvan sayısının çok olduğu karyelerin başında Koramo yer alır. Hemen hemen tüm karyelerde en az bir hayvan çeşidinin bulunması bölgede ekonomik açıdan hayvancılığın önemli bir yer tuttuğunu gösterir. Hayvancılığın tümünden elde edilen gelire ulaşmak mümkün değildir. Çünkü bazı hayvan türlerinin hasılatı belirtilmemiş sadece adet ve tür olarak belirtilmiştir. Yine meslekler bölümünde “bargircilik, merkeble ticaret, bargirle ticaret” şeklinde gelirleri de ayrı yazılmıştır. Elimizde bulunan verilerden faydalanarak; Büyükbaş hayvancılığa ait gelir tahminî: 64.580 kuruş, Küçükbaş hayvancılığa ait gelir tahminî: 24.891 kuruş, Yük ve Binek Hayvanlarına ait tahminî gelir ise: 12,120 kuruştur. Toplamda ise hayvancılıktan elde edilen gelir: 101,592 kuruştur diyebiliriz.

Şekil 3. 8. Hayvancılıktan Elde Edilen Gelirin Dağılımı

En fazla büyükbaş hayvanlarından gelir elde edilmektedir. Daha Küçükbaş hayvancılık, daha sonra da yük binek hayvanlarından kazanç elde edilmiştir. Buradan çıkartabileceğimiz sonuç, tarımdan geçim sağlayan hane halkının daha yoğun olmasıyla

beraber daha sınırlı olarak yük ve binek hayvancılığını ticaret ve taşımacılıkta kullandıklarını söyleyebiliriz. Bu bölgedeki arazinin verimliliği ve iklim şartları ile doğrudan etkili olan bir sonuçtur

Şekil 3. 9. Hayvan Türlerinin Yüzdelik Oran Dağılımı

3.3.1. Büyükbaş Hayvancılık

Karyelerde büyükbaş hayvan türünde genel olarak *İnek, Öküz, Manda, Tosun, Balak, Düve* isimlerine rastlamaktayız. Karyelerde büyükbaş hayvan olarak 20 adet hayvan türü kaydedilmiştir. Küçükbaş hayvan türü olarak da 8 adet hayvan belirtilmiştir. Dolayısıyla bölgede büyükbaş hayvancılığın tür olarak daha fazla olduğu söylenebilir. Toplam 4.255 adet büyükbaş hayvan vardır. Hane başına düşen miktar ise yaklaşık 5'tir. Hayvanların cinsleri, kullanım amaçları, belirgin özellikleri isimleriyle beraber verilmiştir. En fazla ağırlıklı olarak sütünden faydalanılan hayvan yetiştiriciliğinin yapıldığı (1.576 adet) görülmektedir. Neredeyse tüm karyelerde *Sağman İneğe* rastlanmaktadır. En fazla sağman inek türünün bulunduğu karyeler şunlardır: Kuşeyh 74, Fidi 68, Yerkozlu 67 adet *Sağman İneğe* sahiptir. *Sağman Manda* 448 adettir. En fazla *Sağman Manda* Değirmenli 47, Tanoba 33 ve Evyaba'da 33 adet bulunmaktadır. Mandalar kendi içinde sağman-kısır-koşu şeklinde nitelendirilmiş olup kısır olanları sadece adet üzerine kaydedilmiş, hasılat bedeline tabi tutulmamıştır. Adetleri toplamda 54'tür.

Yörede 928 adet Koşu öküzünün bulunması tarımsal üretimde toprağın işlenmesiyle ilgili önemli bir araç olduğunu gösterir. 19. Yüzyıl Osmanlı taşrasını göz önüne aldığımızda

“*çifte koşmak*” ile toprağı işlemede kullanılan öküzün ifade edildiği ortadadır.¹¹⁴ İşte bu sebepten ötürü tarımın yapıldığı bölgelerde önemli bir iş koludur. 66 adet itibariyle en fazla *Koşu Öküzünün* bulunduğu yer Değirmenli’dir. *Koşu öküzü* olmayan tek karye Gelmuç ve Örgün’dür. *Koşu Manda* sayısı 617’dir. Yine en fazla Değirmenli karyesinde 76 adet *Koşu Mandası* vardır. *Kısır İnek* sayısı da 6’dır. Koramo’da 5 Tekye’de 1 adet vardır.

Balak, toplamda 244 adet olup en fazla Fidi’de 22 adettir. Onu takiben Tanoba’da 20, Değirmenli’de 19 Balak mevcuttur. Tosun çeşidine bakacak olursak toplam 522 adet olup en fazla Yerkozlu’da 40 adet bulunmaktadır. Düve ise tüm karyelerde 362 adet vardır. En fazla Fidi’de 33 tane Düve bulunmaktadır. Tüm bu genel türlerden sonra karyelerin tamamında geçen büyükbaş çeşidi şöyledir: İnekler 2 çeşit olup “*Sağman İnek*” ve “*Kısır İnek*” ’ten oluşur. Mandalar, “*Sağman Manda*” ve “*Kısır Manda*” olarak 2 çeşittir. Balaklar kendi içinde 7 farklı cinse sahiptir. Bunlar; “*Bir Yaşar Erkek Balak, Bir Yaşar Dişi Balak, İki Yaşar Erkek Balak, İki Yaşar Dişi Balak, Üç Yaşar Dişi Balak, Bir Yaşar Düğge Balak, İki Yaşar Düğge Balak, Üç Yaşar Düğge Balak*”. Düğgeler ise 3 çeşitte kayda geçmiştir; “*Bir Yaşar Düğge, İki Yaşar Düğge, Üç Yaşar Düğge*” şeklindedir.

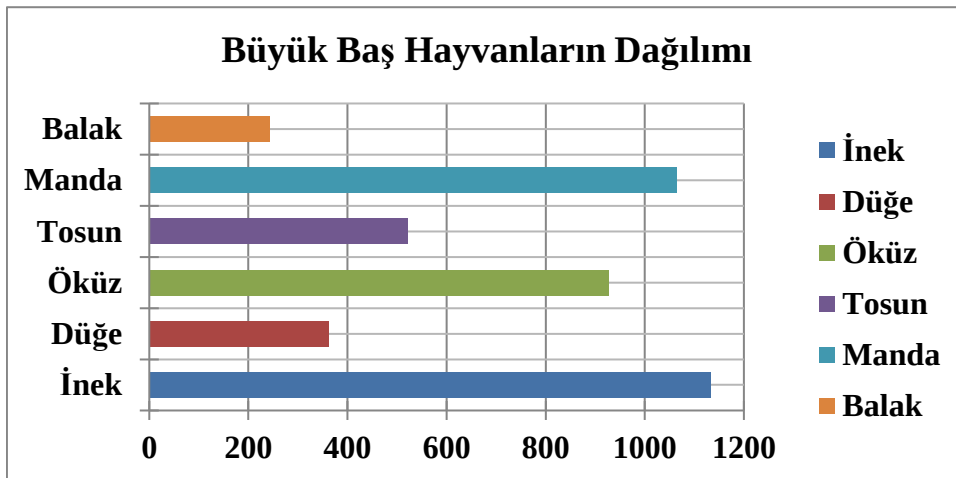
Tablo.3.10. Büyükbaş Hayvanların Köylere Göre Dağılımı.

Karye	S.İnek	K.İnek	Düğge	Öküz	Tosun	S.Manda	Ko.Manda	Balak
Ahur	6		1	8	6	9	6	4
Aşağı Baraklı	24		8	12	13	6	18	3
Belgü	51		11	57	30	21	14	11
Bidevi	53		22	58	27	31	26	13
Boladan	23		18	48	14	9	5	5
Çalkara	33		12	23	13	12	16	4
Darma	41		13	38	20	13	11	6
Dazı	4		1	6	2			
Değirmenli	55		15	66	14	47	76	19
Dereli	45		16	40	21	13	27	12
Devre	11		3	14	6	6	4	3
Evyaba	52		15	24	9	33	40	13
Fidi	68		33	64	20	31	31	22
Gelmuç	2		1			1	2	
Geydoğan	39		10	36	24	4	28	6
Hacıbazar	34		18	31	13	11	16	7
Hacıbey	28		9	13	11	3	12	3

¹¹⁴ Çavdar, “Taşâbad Kazası Köylerinin İhtimai ve İktisadi Şartlarına Dair Tespitler” s. 222.

Kadim	19		3	5	11	6	7	2
Kal'a Kal'a	52		12	27	26	17	28	9
Karaağaç	46		14	40	17	24	37	11
Kız Öldüren	5		2	4				
Kıranpa	20		8	14	12	10	18	10
Koramo	46	5	16	6	21			
Kurak Örgün	3			4	3			
Kuşeyh	74		23	65	25	23	29	15
Örgün	2				2	2		
Tanoba	52		12	34	33	33	39	20
Tasna	34		13	44	19	10	16	5
Tekye	39	1	10	33	23	18	28	6
Tonu	17		4	13	11	4	7	3
Yenidere	11		4	9	5			
Yerkozlu	67		8	44	40	23	42	16
Yolaçan	25		7	13	5	9	2	1
Yornis	31		15	19	13	11	16	11
Yukarı Baraklı	16		5	16	13	8	16	4
Toplam	1128	6	362	928	522	448	617	244

Büyükbaş hayvanlardan hâsılatı belirtilenler şunlardır: Sağman İnek (20 kuruş), Sağman Manda, (40 kuruş), Koşu Manda (20 kuruş). Sağman İnek'ten elde edilen gelir 22.560 kuruş, Sağman Manda 15.760 kuruş, Koşu Mandası 12.340 kuruş hâsılatı sahiptir. Koşu Öküzü de 13.920 kuruş hasılatıdır. Toplam 64.580 kuruştur. Büyükbaş hayvancılıktan elde edilen gelir toplam gelirin %63'nü oluşturur. Buradan çıkacak sonuç büyükbaş hayvancılığın elde edilen gelirin diğer kalemlerden daha fazla bir orana sahip olmasıdır diyebiliriz.

Şekil. 3.10. Büyükbaş Hayvan Cinsleri ve Dağılımı

3.3.2. Küçükbaş Hayvancılık

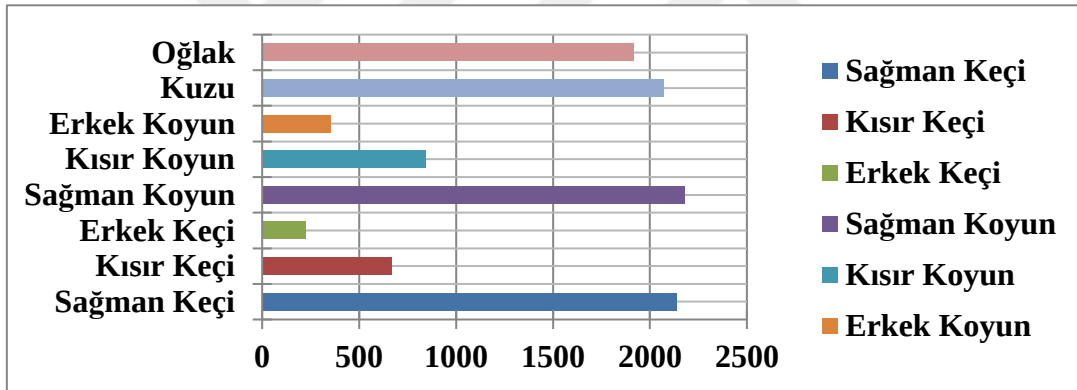
Karyelerde küçükbaş hayvan türü olarak koyun ve keçi yetiştirilmektedir. Temelde koyun, keçi, oğlak ve kuzu cinsi olarak ayrılmıştır. Toplam küçükbaş hayvan adedi 24.891'dir. Hane başına düşen miktar ise 29.45'tir. Küçükbaş hayvanlardan en çok yetiştirilen koyun (kuzu dahil) olup 6.214 adet olarak belirtilmiştir. Keçi ise toplamda oğlak dahil 4.924 adettir. Sağman ganem en fazla 245 adet ile Korama'da olduğu gibi *Kısır Ganem* ve *Erkek Ganem*'de en fazla Korama karyesindedir; *Kısır Ganem* (123 adet), *Erkek Ganem* (74 adet) şeklinde kayıt düşülmüştür. *Sağman Keçi*'ye bakacak olursak, en fazla Kuşeyh karyesinde 198 adettir. *Kısır Keçi* 77 adet ile en fazla Aşağı Baraklı karyesindedir. *Erkek keçi* 45 adet ile yine Korama karyesinde zikredilmiştir. Tüm bilgiler ışığında şunu söylebiliriz ki, Korama karyesi 10 hanelik küçük bir karye olmasına rağmen çok sayıda küçükbaş cinsinden en fazla orana sahiptir bu da karyede ağırlıklı olarak sadece küçükbaş yetiştirildiğini gösterir. Bunların dışında Gelmuç, Kadim, Kız Öldüren, Kurak Örgün, Örgün karyelerinde hiç küçükbaş hayvan yetiştirilmemektedir. *Oğlak* ise en fazla 180 adetle Aşağı Baraklı karyesindedir. *Kuzu* 234 adet ile Fidi karyesinde en fazla bulunmaktadır.

Küçükbaş hayvanlardan *Sağnam Ganem*'den (6 kuruş), *Kısır Ganem* ve *Erkek Ganem* (2 kuruş), *Sağman Keçi* (4 kuruş), *Erkek Keçi* ve *Kısır Keçi*'den 1'er kuruş, hasılat bedeli kaydedilmiştir. Bu rakam toplam gelirin yüzde on beşini (%24) oluşturur.

Tablo 3.11.Karyelerde Bulunan Küçükbaş Hayvan Sayıları

Karye	Sağmal Keçi	Kısır Keçi	Erkek Keçi	Sağmal Koyun	Kısır Koyun	Erkek Koyun
Ahur	10	5	0	18	10	2
Aşağı Baraklı	182	77	15	33	17	9
Belgü	164	46	6	130	44	26
Bidevi	21	8	30	54	14	0
Boladan	17	0	2	39	7	0
Çalkara	10	5	1	15	3	1
Darma	56	15	5	114	36	5
Dazı	0	0	0	0	0	0
Değirmenli	60	10	5	68	19	5
Dereli	99	30	6	59	20	10
Devre	6	0	0	4	4	0
Evyaba	36	14	4	119	71	32
Fidi	100	35	8	150	76	14
Gelmuç	0	0	0	0	0	0
Geydoğan	53	8	1	35	10	3
Hacıbazar	57	27	3	22	15	1
Hacıbey	59	18	5	0	0	0
Heriz	0	0	0	0	0	0

Kadim	0	0	0	0	0	0
Ka'l Kal'a	58	23	7	88	31	14
Karaağaç	70	13	0	56	31	0
Kız Öldüren	0	0	0	0	0	0
Kiranpa	42	10	0	35	5	0
Koramo	177	45	45	245	123	74
Kurak Örgün	0	0	0	0	0	0
Kuşeyh	198	57	2	114	38	10
Örgün	0	0	0	0	0	0
Tanoba	90	27	7	174	79	64
Tasna	99	24	8	85	17	19
Tekye	91	26	5	67	31	9
Tonu	25	13	0	33	10	3
Yenidere	20	10	5	20	5	5
Yerkozlu	108	42	18	128	50	28
Yolaçan	14	10	2	61	28	6
Yornis	98	12	12	132	16	3
Yukarı	119	56	22	81	32	9
TOPLAM	2.136	666	224	2.179	842	352
	3026			3373		

Şekil 3. 11. Küçükbaş Hayvan Cinsleri ve Dağılımı

3.3.3. Yük ve Binek Hayvanları

Karyelerde kiracılık ve taşımacılığın önemli bir iş kolu olarak geliştiğini söyleyebiliriz. Başlıca yük ve binek hayvanı çeşidi olarak, "*Bargir, Merkeb, Kısırak (At), Tay*" ın kayıtlı olduğunu görmekteyiz. Toplam olarak 654 adet yük ve binek hayvanı vardır. Karye başına düşen ortalama miktar; 18.6 adettir. Tüm karyelerde 404 adet merkep bulunurken, en fazla sayıda yük hayvanı ile Değirmenli karyesinde (45 adet) yer almaktadır. Merkepler kendi içinde döllü-dölsüz olarak ifadelendirilip yalnızca adet verilmiştir. Çünkü dölsüz merkeplere hasılat bedeline tabi tutulmamıştır. Toplamda tüm karyelerde 12 adet dölsüz merkep bulunmaktadır. Yük ve binek hayvanı hiç olmayan karye Gelmuç ve Koramo'dur. 169 adet ile Kısırak ikinci sırada yer alır. 12 karyede hiç kısırak bulunmamaktadır. Kısıraklar

döllü-dölsüz şeklinde iki cins üzerinden nitelendirilmiştir. Dölsüz kısıraklara hasılat bedeli yazılmamış olup sadece adetleri belirtilmiştir. Toplamda tüm karyelerde 13 tane bulunmaktadır.

Bu hayvanlarla yapılan kiracılık ve taşımacılıkta hangi mal ya da eşyanın taşındığı belirtilmemekle beraber yalnızca karye genelinde yapılan diğer mesleklerden yola çıkarak tahminlerde bulunmaktayız. Misal olarak kömürcülük için odun taşındığına dair bilgi mevcuttur. Karyelerde “*bargir ile çerçicilik, bir re’s merkeple ticaret*” şeklinde ifadelendirilmiştir. Yük ve binek hayvanlarından Döllü Merkeb (15 kuruş), Döllü Kısırak (40 kuruş), hasılat bedeli yazılmıştır. Bargirden herhangi bir hasılat bedeli alınmadığını görmekteyiz. Mevcut kayıta bulunan bargirler “*kira bargir*” şeklinde yazılmıştır. Taşımacılık ve kiracılığın karyelerde ek bir gelir kapısı olması nedeniyle merkebden alınan vergi diğer büyükbaş hayvanlara göre daha azdır.

Verilere ışığında yük ve binek hayvanlarına ait yıllık toplam 12.120 kuruş hâsılat elde edilmektedir. Hane başına düşen yıllık ortalama hâsılat ise yaklaşık 14 kuruştur. Yük ve Binek hayvancılığından en fazla gelire sahip karye 2.280 kuruş ile Koramo’dur. En fazla elde edilen gelir kısırağa aittir.

Tablo 3. 12.Yük ve Binek Hayvanlarının Köylere Göre Dağılımı

KöyAdı	Kısırak	Tay	Bargir	Merkep
Ahur	8	1		2
Aşağı Baraklı	1			13
Belgü	8	5		28
Bidevi	6		1	9
Boladan	1		1	9
Çalkara				10
Darma	4	1	1	18
Dazı				2
Değirmenli	6			45
Dereli	3			18
Devre				5
Evyaba	6		1	10
Fidi	8			27
Gelmuç				--
Geydoğan	1			14
Hacıbazar				10
Hacıbey				9
Kadim	4	3		6

Kal'a Kal'a				10
Karaağaç	6	3		25
Kız Öldüren				1
Kiranpa				7
Koramo	57	44		--
Kurak Örgün				1
Kuşeyh	6	2		28
Örgün	1		1	--
Tanoba	11	3	1	3
Tasna	4	2		29
Tekye				16
Tonu	1		2	4
Yenidere	3	2		1
Yerkozlu	19	7		11
Yolaçan	2			6
Yornis	3			13
Yukarı Baraklı				14
Toplam	169	73	8	404

3.3.4. İpek Üretimi

Karyede öşrü verilen bir diğer faaliyet ipek üretimidir.¹¹⁵ Esasen bu üretimin miktarı, kullandığı ölçek çeşidi bilgisine vâkıf değiliz. Yalnızca bir miktar ipek öşrü bilgisi mevcuttur. İpek öşrü belirtilen karyeler; Tasna'da 31 hane, Aşağı Baraklı'da 15 hane, Yukarı Baraklı'da 6 hane olmak üzere toplamda 52 hanenin kaydı bulunmaktadır. Toplam ödenen ipek öşrü miktarı 1.275 kuruştur. Çıkan sonuç göz önüne alındığında hane başına ödenen ipek öşrü miktarı 25 kuruş olduğu görülmektedir.¹¹⁶

¹¹⁵ 16. yüzyıldan itibaren ipekli kumaş üretiminde Amasya'da öne çıkan önemli bir şehirdir. Şehrin önemli ticaret yolları üzerinde olması bilhassa ipeği teminini kolaylaştırdığı için ipek dokumacılığı gelişmiş ancak ipek böceği yetiştiriciliği yaygın olmamıştır. Bu yüzyıldan sonra Amasya'da ham ipek üretiminin gelişmeye başladığı görülmüştür. 18. yüzyıl ve 19 yüzyıl başlarında ipek üretiminde Amasya en verimli çağını yaşamıştır (İsmail Kıvrım- Süleyman Elmacı, "Osmanlı Döneminde Amasya'da İpekçilik", *Turkish Studies*, Volume-6/4, 2011 s.715)

¹¹⁶ Çavdar, "Taşâbad Kazası Köylerinin İctimai ve İktisadi Şartlarına Dair Tespitler", s. 223.

3.3.5. Arıcılık

Karyelerde büyükbaş, küçükbaş, yük ve binek hayvancılığından başka *arıcılık* faaliyeti yapılmaktadır. Adet-i Kovan ve hâsılatı şeklinde defterlere kaydedilmiştir. Kovan adedi başına 4 kuruş gelir hesaplanmıştır. Arıcılık geçim kaynağı olan bir meslek olarak değil daha ziyade ailelerin kendi ihtiyaçlarını karşılamak için yaptıkları bir faaliyet olarak görmekteyiz. Kiranpa, Karaağaç, Belgü, Tasna, Darma, Yenidere, Bidevi, Devre, Tonu, Hacıbazır, Kal'a Kal'a, Tanoba, Boladan, Fidi karyelerinde arıcılık yapılmamaktadır. Kiranpa 13, Karaağaç 20, Belgü 12, Tasna 10, Darma 10, Yenidere 5, Bidevi 3, Devre 3, Tonu 3, Hacıbazır 2, Kal'a Kal'a 2, Tanoba 3, Boladan 2, Fidi'de 2 adet kovan bulunmaktadır. Tüm karyelerin toplamında 89 kovan vardır. Ortaya çıkan tüm bu veriler ışığında Taşabad yöresinde arıcılık faaliyetinin ekonomik bir geçim kaynağı olarak değil yalnızca hane sakinlerinin günlük ihtiyaçlarını karşılayan bir faaliyet kolu olduğu söylenebilir.¹¹⁷

Buna göre 14 karyede arıcılık faaliyeti mevcuttur. En fazla arı kovanı Karaağaç karyesinde. Aynı zamanda en fazla hasılatta yine Karaağaç karyesine aittir. Ancak hane başına düşen en fazla gelir Yenidere karyesinde. Arıcılıktan elde edilen toplam yıllık hâsılat 356 kuruştur.

Tablo 3. 13. Arıcılık Yapılan Köylerin Geliri ve Hane Başına Düşen Gelir

Karye	Hane Sayısı	Kovan Adedi	Hâsılatı (guruş)	Ortalama Gelir (guruş)
Karaağaç	32	20	80	2,50
Kiranpa	20	13	52	2,60
Belgü	62	12	48	0,77
Tasna	40	10	40	1,00
Darma	35	10	40	1,14
Yenidere	4	5	20	5,00
Bidevi	42	3	12	0,29
Devre	7	3	12	1,71
Tonu	10	3	12	1,20
Hacıbazır	18	2	8	0,44
Kal'a Kal'a	24	2	8	0,33
Tanoba	56	2	8	0,14
Boladan	23	2	8	0,35
Fidi	41	2	8	0,20
	414	89	356	

¹¹⁷ Çavdar, "Taşabad Kazası Köylerinin İhtimai ve İktisadi Şartlarına Dair Tespitler", s. 222.

3.4. Diğer Gelir Kaynakları

3.4.1. Meslekî Gelirler

İncelemiş olduğumuz yörenin kırsal kesimine baktığımızda köylü nüfusun geçimini tamamen çiftçilikten sağlayan tek düze bir yapı oluşturmadığını görmekteyiz. Esasen köy ve şehir ekonomilerinin iktisadi faaliyetler açısından homojen yapıda olmamaları hemen bütün sanayi öncesi ekonomileri için geçerlidir. Genel manada çiftçiliğe ek olarak iktisadi faaliyetler yanında, geçimini tümüyle ziraat dışı faaliyetlerden sağlayanlar da olabilmektedir ama bu kıstas her bölge için farklıdır. Kırsal bölgelerdeki tüm faaliyetler en çok nüfus-toprak ilişkisi ile açıklanmalıdır. Köylüler ödedikleri verginin yanında, ulaşamadıkları bazı yiyecek maddeleri ve giyim eşyalarını köy dışından temin etmektedirler. Bunun için köylü, ihtiyacı olan geliri kazana bilmek için ziraat dışı faaliyetlerde çalışmaktadır. Kırsal nüfusun çiftçilik dışı mesleklerde çalışması ile sanayileşmeden önce ülke insanları da modern ekonomik rollere bürünmeye başlamış olurlar. Bu açılarından bakıldığında, Taşâbad2da tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yanı sıra ticari faaliyetlere de yer verildiğini görmekteyiz.

Karyede yapılan mesleklerden elde edilen gelire bakacak olursak; defterlerde her hanenin temettüat sayımının sonunda toplam hasılat miktarını belirtmeden önce hane sahibinin ek gelir kazandığı mesleğin türü ve hasılatı verilmiştir. Bu açıdan baktığımızda karyelerin tamamında her hane sahibinin tarım ve hayvancılık dışında başka bir ek gelir kazandığı görülmemektedir. Bir tek Devre karyesinin hiçbir şahsının ek geliri mevcut değildir. Tabloda karyelerde mevcut bulunan meslekler ve gelirleri gösterilmiştir.

Tablo 3. 15. Mesleklerin Toplam Hâsılatı ve Karyelere Dağılımı- II

Karye	Yolaçan	Belgü	Yerkozlu	Yukarı Baraklı	Değirmenli	Yornis	Aşağı Baraklı	Geydoğan	Tanoba	Kuşeyh	Boladan	Karaağaç	Darna	Dazı	Örgün	Kurak Örgün
Hizmetkârlık		50	320		320		150		620	350		260				
Amelelik		50	506		1.320				300			200				
Çobanlık			350	250	2.050		200	350	400	650	350	440	700			
Dana Çobanlığı					475											
Harmancılık					94											
Kizirlik					200					250			252			
Berberlik					350				300							
Kilcilik																
Cambazlık												350				
Arabacılık					300											
Mülazımlık								1.200								
Dersaadet.Ticaret																
Duvarcılık																
Tacirlik		250			1.700						75	300				
Kömürcülük						350	1.683									
Azaplık	250				450											
Dülgerlik																
Kizirlik					200											
Köçekçilik																
Hizmetçilik		50														
Bağbancılık					250											
Bağçevanlık					270											
Çerçilik					270							250				
Değirmencilik					150											
Teb'alık					650	300			600	200		150				
Taşçılık														900		300
Tekaüdlük Maaşı																
İmamlık	150					300					350	400				
Merkeble Ticaret					1.020											
Bargirle Ticaret									1.403		200		250		250	
Bargirle Çerçilik																

Karyelerin tamamında ek gelir olarak kazanç sağlanan diğer mesleklerden toplam 42.913 kuruş kayda geçmiştir. En fazla gelir getiren meslek *Mülazımlık* sadece Geydoğan karyesinde bir hanede olup 1.200 kuruştur. Toplamda 31 çeşit meslek bulunmaktadır. Elimizdeki veriler ışığında en fazla gelir getiren meslekler şu şekildedir; Çobanlık Değirmenli karyesinde 2.050 kuruş, Tacirlik yine Değirmenli karyesinde 1.700 kuruş, Kömürcülük Aşağı

Baraklı'da 1.683 kuruş, Bargir ile ticaret 1.403 kuruş ile Tanoba'da, Amelelik Değirmenli karyesinde 1.320 kuruş temettüat ile kayda geçmiştir. En az gelir getiren meslek ise 50 kuruş ile Belgü'de Hizmetçilik vazifesidir. Bu hizmetçilik hane kaydında “*babalığına hizmetçiliğinden*” şekliyle ifade edilmiştir. Meslekler içerisinde aynı mesleği yapan farklı karyelerde yaşayan kişilerin aldıkları gelirin farklı olduğunu görmekteyiz. Kal'a Kal'a karyesinde bir hane Amelelik işinden 100 kuruş kazanırken, Evyaba karyesinde yaşayan şahıs Amelelikten 300 kuruş kazanmaktadır. Buna benzer başka mesleklerden de farklı miktarda kazanç sağlayan çok sayıda insan vardır.

Kayıtlarda dikkat çeken bir başka husus Dereli karyesine aittir; karyenin 5. Hanesinde toplam temettüat hasılatı belirtilirken “*Cami-i şerifin hatibi vazifesinde bulunduğu*” şeklinde not düşülmüştür ancak buna rağmen herhangi bir kuruş bedeli belirtilmemiştir. Bu durum defter kaydı tutan kâtibin sistematik bir hatası olduğu düşünebilir. Bir diğer önemli bilgi Hacıbazır karyesinde karşımıza çıkmaktadır. Hacıbazır'da yaşayan “*Kerim oğlu Salih ve Karındaşı Mehmed*” “*Dersaadet ile ticaretinden*” 250 kuruş kazanmaktadır. Dönemin şartlarını düşündüğümüzde bu bilgi önem arz etmektedir, zira anadolu'da kırsal bölgede yaşayan birinin Dersaadet'le yani İstanbul'la ticaret içerisinde olması kolay bir iş değildir. Ancak bu hane sahibinin İstanbul ile ne gibi bir ticaret yaptığı hususunda bir bilgiye sahip değiliz. Yerkozlu karyesinin 35. hanesinde “*Koca Ali oğlu Veli Ahmedin kızı Fatımanın Amelelik Temettüatı*” şeklinde bir ek gelir kazancı kayda geçmiştir. Buradaki özellik Taşabad karyelerinin tamamında Amelelik yapan çok sayıda insan var iken adı geçen karyede ilk defa bir kadının Amelilik yaparak nakdi gelir kazandığını görmekteyiz. Ancak bu Amelelik işinin ne olduğuna dair bir bilgi yoktur. Sadece Amelelik işinden yıllık kazandığı hasılat verilmiş olup o da 350 kuruş olarak ifade edilmiştir. Tüm karyeler içinde yalnızca Tanoba'da bir hanede 2 ayrı mesleğin bir arada yapıldığını görmekteyiz. Bunlar Bargir ile Ticaret (200 kuruş) ve Hizmetkârlık (300 kuruş) mesleğidir. Karyelerin tamamının genel durumuna baktığımızda gelir miktarına göre dört mesleğin ön plana çıktığını görmekteyiz. Bunlar; 8.944 kuruş ile Çobanlık, 4.969 kuruş ile Amelelik, 3.693 kuruş ile Tacirlik, 3.449 kuruş ile Bargir ile Ticaret'tir.

3.4.2. Vakıf Gelirleri

Karyelerde hane sahiplerinin vakfa ait hisselerine bakacak olursak toplamda 6 karyede zikredildiğini görmekteyiz. Bunlar Hacıbazır, Tekye, Fidi, Değirmenli, Tanoba, Kuşeyh

karyeleridir. Hacıbazır karyesinin bir hanesinde “*Revak zaviyedarlığı evkafından hums hissesi*” (beşte bir) olarak, buna ek bir de “*Mukataasının bedeli senevisi*” ifadesi ile hissesi vardır. Aynı hanenin “*Bir sene mezru bir sene gayri mezru Yörgüç Paşa Camii şerifi evkafı malikânesine semani (sekizde bir) hissesi*” mevcuttur.

Tekye karyesinde, 9 hanenin aynı vakıftan aynı oranda hissesi mevcuttur. Vakıf, “*Şeyh Mahmud Zaviyedarlığıyla hangâh-ı mezburenin ezbede ve revzbdesinin itmam-ı taamiyesi cihetine masruf olduğu hisse-i evladeyni*” ifadesi ile kayda geçmiştir. Yani adı geçen vakıf, zaviyedeki yeni doğmuş ve yürümeye başlayan hayvanların beslenmesi, yeminin tamamlanması için tahsis edilmiş iki kişinin hissesindedir.

Fidi karyesinde, 3 hanenin aynı vakıftan vakıf hissesi bulunmaktadır. Vakıf, “*Niksarda Ahi Nahcivânî¹¹⁸ hangah-ı itmam-ı taamdan nısf (yarım) hisse-i malikânesi*” şeklinde kayıtlıdır.

Değirmenli karyesinde, 3 hanede aynı vakfın farklı hayır şartları ile hisseler mevcuttur. Adı geçen vakıf “*Hanım Hatun Evkafı ve Camii*” bir hane “*emanete meşrut*” iken bir diğerinde, “*tevlilyete meşrut*” şeklinde ibare konulmuştur.

Tanoba karyesinde, 1 hanenin vakıf hissesi mevcuttur. Bu hisse mezru ve gayri mezru tarla ve asiyab (değirmen) hissesinden ibarettir. Bu hisse “*Şeyh Çanakçı Hangâhının itmam-ı taamiyesine meşrut ve mevkuf Ağalık ve hisse-i malikâne cihetlerinde nısfı oldukları...*” şeklinde kayda geçmiştir. Adı geçen hangâhın mezru tarlası 15 dönüm, gayrimezru tarlası 10 dönüm ve asiyab’ı bir adet şeklindedir.

Kuşeyh karyesinde, 1 hanede vakıf hissesi mevcuttur. “*Mahmud Camii Şerifi mezrasının hisse-i malikânesi ve camii şerifin imaret ve itmam-ı taamiyesine meşrut hisse-i malikâneleri bir sene mezru bir sene gayrimezru olduğu*” şeklinde ifade edilen vakfa ait mezranın bir sene ekildiğini bir sene nadasa bırakıldığını göstermektedir.

Tüm karyelerden elden edilen vakıf geliri toplamı 3461,5 kuruştur. Bu miktarın dağılımı ise Hacıbazır’da 417, Tekye’de 1350, Fidi’de 376, Değirmenli’de 433,5, Tanoba’da 560, Kuşeyh’de 175 kuruştur.

¹¹⁸ Asıl tam adı “Doğanşah oğlu Şemseddin Ahi Ahmed Nahcivani” olan vakıf, 15. yüzyıl ortalarında Niksar ve Sonisa yöresindeki etkin durumda olan dört önemli Ahi zaviyesinden biridir. 1455 tarihli kayıtlarda Ahi Nahcivani Zaviyesi Niksar şehrinin önemli kurumlarından (Mehmet Fatsa, “Niksar Yöresindeki Ahi Vakıflarının Karadeniz Bölgesinin İskânı ve İslamlaştırmasındaki Rolü”, *Vakıflar Dergisi*, S. 39, Haziran 2013, s. 28,32).

3.4.3. Asiyab Gelirleri

Asiyab ya da değirmen hasılatına gelince, bölgede tahıl üretiminin önemli bir yer tuttuğunu hatta en birinci üretimin yapıldığı çeşid olduğunu söyleyebiliriz. Genellikle tek bir kişiye ait olmayan asiyab hisseleri söz konusudur. Tüm hanelerde “*nısf hisse-i asiyab, bila müşterek mutasarrıf olduğu asiyab, üç hisse-i müşterek olan asiyab, iki hisse-i müşterek olan asiyab, dört hisse-i asiyabdan hissesine isabet eden, beş hisse-i müşterek olduğu asiyab, hisse-i rub ile müşterek olduğu asiyab*” şeklinde kayıtlı olup değirmenlerin ortaklaşa çalıştırıldığı görülmektedir. Değirmen ölçüsü olarak kıt’a yani adet kullanılmaktadır. İfadede geçen “*kıt’a*” ibaresi değirmende kaç çift taş olduğunu gösterir.¹¹⁹ Genellikle “*bir kıt’a*” şeklinde geçmektedir. Tüm karyelerin tamamına baktığımızda 12 karyede değirmen hasılatı olduğunu görmekteyiz. Bidevi’de 1.400, Tekye’de 510,5, Dereli’de 350, Fidi’de 630, Kal’a Kal’a’da 500, Tonu’da 440, Belgü’de 980, Yerkozlu’da 1450, Değirmenli’de 650,5, Tanoba’da 1.391,5, Kuşeyh’de 935, Boladan’da 300 kuruş değirmen hasılatı kayda geçmiştir. Elimizdeki verilere göre en fazla değirmen hasılatı Yerkozlu karyesine ait olup onu takiben Bidevi, Tanoba ve Belgü karyeleri gelmektedir. En az hasılat miktarı ise Kuşeyh karyesininidir. Değirmen hasılatı en fazla olan Yerkozlu’da diğer karyelere kıyasla daha yoğun tahıl üretimi yapılmış olabileceği sonucunu çıkartabiliriz.

3.5. Vergiler

3.5.1. Osmanlı Vergi Düzeninde Tanzimât ile Yapılan Düzenlemeler

Osmanlı Devleti'nde ekonomisinin temeli ziraat verimliliği üzerinden gelen vergilere bağlıydı.¹²⁰ Vergi, tarımın hâkim bulunduğu sanayi öncesi toplumların ekonomilerinde gelir dağılımının temel kaynaklarından biri olmuştur. Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan, Tanzimat Fermanının ilanına kadar geçen sürede mali teşkilatının gelir kısmının ana unsuru Şer'i ve Örfi Vergileridir.¹²¹ “Tekâlîf-i Şer'iyye” ve “Rüsûm-u Örfiyye” adı altında iki şekilde alınmaktaydı. Birincisi daha önce İslam devlet geleneği ve dini inanç ve esaslara göre alınan vergilerdir. Öşür, çift resmi, ağnam ve şehirlerde ticari faaliyetleri hasebiyle çiftçiden alınan vergilerdir. İkincisi ise; devletin yürütme ve uygulama vazifesini yapanlara hizmetleri karşılığı verilen miktarı kanunnamelerle belirlenen “Rüsûm-u Örfiyye” (Tekâlîf-i

¹¹⁹Selahittin Özçelik, XIX. Yüzyılda Honaz Kazasında Sosyal ve Ekonomik Hayat (Temettuât Defterlerine Göre), Isparta 2005, s. 319.

¹²⁰ Ömer Alp, Anayasal İktisat Teorisi Açısından Osmanlı Mali Yapısının Analizi, Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan I, İstanbul 2001, s. 77.

¹²¹ Mustafa Gürhan Acar, “Osmanlı ile Türkiye Cumhuriyeti Vergi Sistemi'nin Karşılaştırılması”, Vergi Dünyası Dergisi, S. 264, 2003, s. 86

Örfiyye)'dir. Vergi, cürüm ve cinayet, arus, bennak, mücerret ve benzeri şeylerden alınmaktadır.¹²² Bir başka vergi türü "Tekâlif-i Divaniyye", "Avarız-ı Divaniyye" adı altında başlangıçta sefer için gerekli görülüp alınan vergidir. Ancak sonradan sürekli hale getirilen bu vergi tiplerinin çokluğu halk üzerinde büyük bunalımlar meydana getirmiş istismarcıların bu durumdan istifadeye kalkışmalarına sebep olmuştur.¹²³

Tanzimat'ın ilanı ile her alanda yapılmak istenen reformun bir dalı da vergi kanadındadır. Bu yeni düzenlemelerle mevcut olan şer'i vergilerin kaldırılması, yerine zirai ürünlerden onda bir oranında öşür, küçükbaş hayvanlardan aded-i ağnam ve gayrimüslim kimselerden cizye alınması kararlaştırılırken, değişik türlerde tahsil şekli olan örfi vergiler yerine de "vergi-yi mahsusa" vergisi getirilmiştir. Esasen tek bir düzlemde tek kalemde toplanacaktır.¹²⁴

Tanzimat döneminin vergi reformu alanındaki temel hedefi, şer'î vergilerin (öşür, cizye vb.) dışında kalan geleneksel vergileri kaldırılıp ve tek çatı altında toplamaktır.¹²⁵ Yine bu dönemde maliyeyi ve sosyal yapıyı sarstığı gerekçesiyle 1840'ta iltizam sistemi kaldırılmış ve muhassıllıklar kurulmuştur. Vergi reformunu uygulamak adına merkeze yakın eyaletlerden başlanarak muhassıl-ı emval¹²⁶ adı ile doğrudan hükümetin vazifelendirdiği âmirler sancaklara gönderilmiş ve yanlarında mal, nüfus ve emlâk kâtipleri görevlendirilmiştir.¹²⁷ Bununla beraber her sancak merkezine vergilerin adil bir şekilde belirlenmesi ve tarhı için Muhassıllık Meclisleri oluşturulmuştur. Bu meclisin görevi, bulundukları bölgelerde muhassılların emrinde çalışarak tahrir işlemlerini derhal başlatmaktır. Muhassılların görevlendirildikleri mahalde kaza ve köylerin çok olması ve bu bölgelerde yapılması öngörülen tahrirlerin tamamını muhassılın tek başına yapamayacağından kazalarda meclis tarafından bir memur ve yeteri kadar kâtip

¹²² Ekmeleddin İhsanoğlu, *Osmanlı Devleti Tarihi*, C.II, IRCICA Yayınları, İstanbul 1999, s. 542.

¹²³ İsmet Demir, *Temettü Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri*, Osmanlı, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999, s. 315.

¹²⁴ Tefik Güran, "Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi", *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası* S. 49, 2011, s. 75.

¹²⁵ Stanford J. Shaw- Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, çev: Mehmet Harmancı, İstanbul 1983, s. 130.

¹²⁶ Muhassıl-ı Emval, taşraya gönderilen ve genel bir ifadeyle "tahsildar" konumundaki maliye memurudur (Ayla Efe, *a.g.t.*, s. 8).

¹²⁷ Halil İnalçık, "Tanzimât'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri", *Belleten*, C. XVIII, S. 112, Ankara 1964, s. 624.

görevlendirilerek muhassılların emrine verilmiş, muhassıllardan teftişe çıkmaları istenmiştir.¹²⁸

23 Ocak 1840 tarihli *Muhassılân Yedlerine İ'tâ Olunan Tâlimât-ı Seniyye* yayınlanmış ve muhassıllara dağıtılmıştır.¹²⁹ Talimatnamenin dördüncü bendinde muhassılların görevlendirdiği kâtipleri ara sıra teftiş etmesi ve kayda geçirilen tahrirleri bizzat kontrol etmesi emredilmiştir. Bu manada tahrir sırasında haksızlık yapan veya rüşvet alan kimselerin kanunlardaki hükümler gereğince cezalandırılmaları dile getirilmiştir. Tahrirler başlamış fakat muhassıllar merkezin beklediği performansı gösterememiş ve 1842 yılı başlarında görevlerine son verilmiştir.¹³⁰ Bundan sonra iltizam usulüne tekrar dönülmüştür.¹³¹ Tanzimat ve sonraki dönemlerde maliyenin merkezileştirilmesine, vergilerin düzenli bir şekilde tanzim ve tahsiline, hazine gelirlerinin artırılmasına çalışılmıştır. Tüm bu ıslahat hareketlerinin temel dayanağı devleti ve ekonomik yapıyı ayakta dinç tutma isteğidir.

Osmanlı Devleti'nde pratik amaçlarla benimsenen vergi reformlarını, toplumsal ve kurumsal yapının elverdiği ölçülerde başarılı kılmışken, zaman zaman tüm çabalar sonuçsuz kalmıştır. Batı etkisi altında gelişen Osmanlı vergileri içerisinde Tanzimat öncesine ait geleneksel vergilerin devam eden ağırlığı, vergi tahsil usullerinde iyileşmenin sağlanamayışı ve özellikle tüm çabaların iltizam usulünü bir türlü kaldıramayışı, bölgelerin ve kişilerin eşit vergilendirilmesi ilkesinin gerçekleşemeyişi, toplumsal ve kurumsal yapının gösterdiği direnmelerin sonucu Tanzimat tam anlamıyla başarılı olamamıştır.¹³²

Tanzimat'ın getirdiği yeni bir ekonomik sistem tüm ülkede uygulanmak istenmişti. Böylece vergide adalet temeli diyeceğimiz yeni reformlar hayata geçecekti. Ancak bazı bölgeler devlet merkezine çok uzak olduğundan tüm ülkede uygulanması da kolay değildir. Öncelikli olarak Anadolu ve Rumeli' de bazı eyaletlerde yürürlüğe girmiştir. Vergi reformları ilk önce Hüdavendigar, Konya, Aydın, Sivas, Ankara, Biga, Edirne, Rumeli, Silistre, Vidin ve

¹²⁸ Said Öztürk, "Temettuat Tahrirleri", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, S. 4-5, İstanbul, 2000, s. 548; Metin Ünver, *Tanzimât'ın Midilli Adasında Tatbiki*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2006, s. 29.

¹²⁹ Bu Talimatnamenin transkripsiyonlu metni için bk. Coşkun Çakır, *Tanzimât Devri Osmanlı Maliyesi*, İstanbul 2001, s. 285-300.

¹³⁰ Akgündüz- Öztürk, *a.g.e.*, s. 26; Çadırcı, *a.g.e.*, s. 209; Nuri Adıyeke, "Temettuat Sayımları ve Bu Sayımları Düzenleyen Nizamname Örnekleri", *OTAM*, S. 11, Ankara 2000, s. 775.

¹³¹ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2008. s. 93.

¹³² Abdüllatif Şener, "Osmanlı Vergi Reformları", *Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu*, TTK. Yayınları, Ankara 1989, s. 270.

Selanik eyaletlerinde uygulanmaya konuldu. Vergi reformları Tanzimat'ın uygulanmadığı yerlerde eski sisteme devam ettirilmiştir. Devlete imtiyaz ile bağlı olan yerler ise, yıllık belirlenmiş geçerli bir ödemede bulunurken, iç işlerinde özerktiler. Neticede ülkede üç ayrı uygulama yer bulmuş oldu. Tanzimat'ın tüm bölgelerde başarısı tartışmalı olsa bile zamanla tüm ülkede devamlı genişleme eğilimi gösterdiği görülmüştür.¹³³

3.5.2. Taşâbad Kazasına Ait Vergi Miktarları

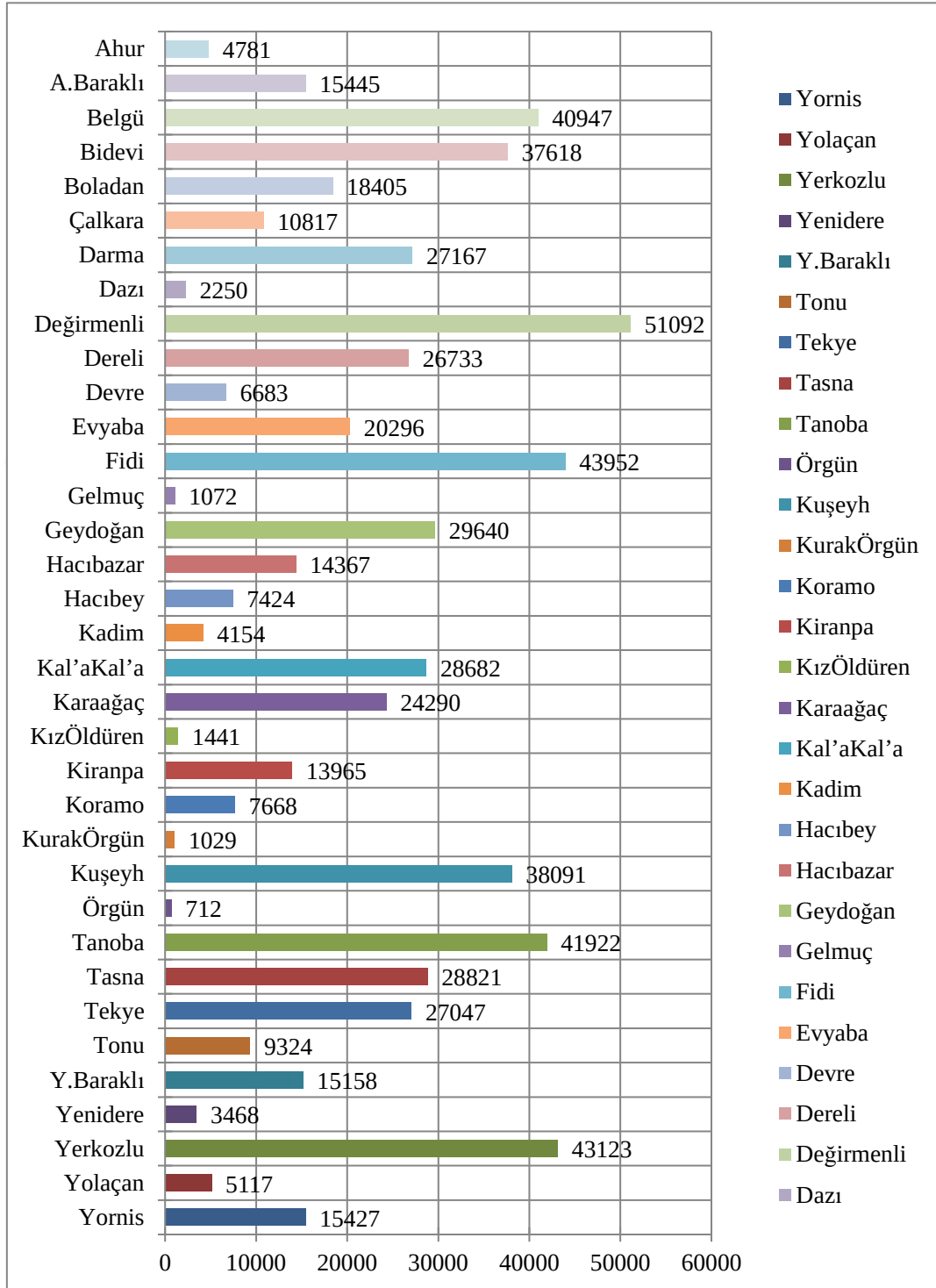
Taşâbad temettüat defterlerine göre adı geçen 36 karyenin toplam temettüat miktarı 668.128 kuruştur. Gayrimüslimlerin temettûatı 13.929 kuruştur. Karye başına düşen ortalama gelir miktarı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

¹³³ Abdüllatif Şener, *a.g.e.*, s. 70.

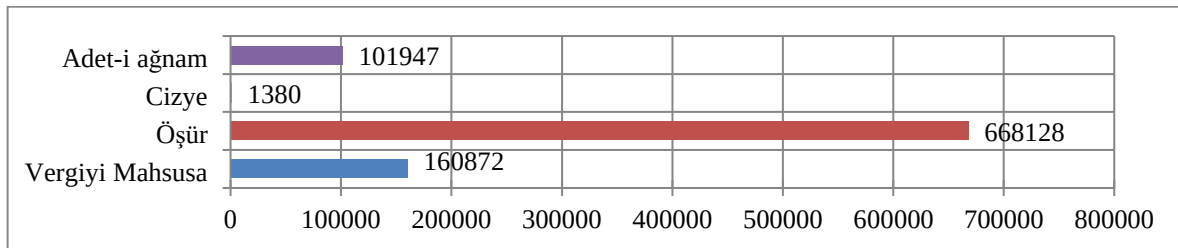
Tablo 3.16. Karyelerin Toplam Temettuat Miktarların Dağılımı

Karye	Hane Sayısı	Toplam Temettuat	Hane Başına Düşen Ortalama Temettuat
Ahur	5	4.781	956
Aşağı Baraklı	18	15.445	858
Belgü	62	40.947	660
Bidevi	42	37.618	895
Boladan	23	18.405	800
Çalkara	22	10.817	492
Darma	35	27.167	776
Dazı	3	2.250	750
Değirmenli	90	51.092	568
Dereli	31	26.733	862
Devre	7	6.683	955
Evyaba	31	20.296	655
Fidi	41	43.952	1072
Gelmuç	1	1.072	1072
Geydoğan	32	29.640	926
Hacıbazar	18	14.367	798
Hacıbey	10	7.424	742
Kadim	5	4.154	831
Kal'a Kal'a	24	28.682	1196
Karaağaç	32	24.290	759
Kız Öldüren	2	1.441	720
Kiranpa	20	13.965	698
Koramo	10	7.668	767
Kurak Örgün	1	1.029	1029
Kuşeyh	45	38.091	846
Örgün	1	712	712
Tanoba	56	41.922	749
Tasna	40	28.821	720
Tekye	40	27.047	676
Tonu	10	9.324	932
Yenidere	4	3.468	867
Yerkozlu	42	43.123	1026
Yolaçan	8	5.117	640
Yornis	17	15.427	907
Yukarı Baraklı	17	15.158	892
Toplam	845	668.128	

Toplam temettüat miktarının karyelere göre dağılımına baktığımızda en fazla Değirmenli karyesinden elde edildiği görülmekte olup bu miktar 51.092 kuruştur. Değirmenli karyesinin ekonomik yönden gelişmiş olduğunu söyleyebiliriz. Esasen tüm karyeler içerisinde en büyük nüfusa sahip köy özelliğini taşımaktadır. Onu takiben Fidi karyesi 43.952 kuruş ile ikinci sırada takip etmektedir. 43.123 kuruş ile Yerkozlu, 41.922 kuruş ile Tanoba ve 40.947 kuruş ile Belgü karyeleri yine yüksek miktarda temettüatı olan karyelerdir. En az temettüat oranı 712 kuruş ile Örgün karyesine aittir. Hane başına düşen vergi oranında ise Kal'a Kal'a 1.196 kuruş ile ilk sıradadır. En az hane başına düşen vergi 492 kuruş ile Çalkara karyesindedir. Hane başına düşen ortalama gelir 790,6 kuruştur. Buna göre ortalama gelirin altında olan karyeler; Tasna, Tekye, Çalkara, Koramo, Kiranpa, Evyaba, Yolaçan, Belgü, Değirmenli, Tanoba, Darma, Hacıbey, Kız Öldüren, Dazı Örgün, Karaağaç'dır.

Taşâbad'a ait defterlerde bulunan dört çeşit verginin oranlarına bakacak olursak; Vergi-yi Mahsusa toplam da 160.600 kuruştur. Öşür vergisi 55.223 kuruş, Cizye 1.380 kuruş, Adet-i Ağnam vergisi ise 24.891 kuruştan ibarettir. Bu vergilerin toplam vergideki payları ise şöyledir: Vergi-yi Mahsusa %11 gibi büyük bir oranla ilk sıradadır. Öşür vergisi %4 oranla ikinci sırada yer almakta, hayvancılıktan alınan adet-i ağnamda %2 ile üçüncü sıradadır. Cizye ise %0,1'lik bir dilimle en az vergi oranıdır.

Şekil 3.13. Taşâbad Kazasında Vergi Çeşitlerinin Dağılımı

3.5.3 Vergi-yi Mahsusa

Tanzimat idarecileri tarafından örfi vergiler yerine ikame edilen ve “An-cemaatin vergi”, “Vergi-yi Mahsusa” gibi çeşitli adlar verilen bu vergi 1256/1840 yılından itibaren uygulanmaya başlanmıştır. Vergi-yi Mahsusa herkesin az çok kazancı gözetilerek pay edilen genel bir vergi niteliği taşımaktadır. Kazanın müdür ve meclis azaları, nüfusun Müslim-gayrimüslim özelliğine göre imam, papaz ve kocabaşı gibi kişiler toplantıda kasaba ve köylere isabet eden hisseleri belirlenip köy ve mahalle düzeyine, kişilerin ödeme güçlerine göre paylaştırılırdı.

Buna göre sayımlarda; Muhassıllar köylerden başlamak suretiyle istisnasız herkesin isim ve şöhretini, ne kadar emlak, arazi ve hayvanın bulunduğunu, tüccar ve esnafın bir yılda tahmini olarak ticaretini ve kazancını kaydetmesi gerekirdi. Muhassıllara yardımcı olacak memleketin ileri gelenlerinden birisi ve meclis tarafından gönderilecek bir katip verilecekti. Esas itibariyle halkın emlak, arazi ve diğer gelirlerinin tesbit edilerek ödeme gücüne göre vergilendirme prensibine dayanan bu vergi 20 yıl süreyle (1256-1275) yürürlükte kaldıktan sonra 1860 yılında kaldırılarak yerine nisbi nitelikte arazi ve gelir vergileri getirilmiştir. Ancak yeni yapılan tahrirle bağlı olarak uygulanmaya konması mümkün olan yeni sistemin uygulama sahasına konulmadığı yerlerde II. Meşrutiyet dönemine kadar varlığını sürdürmüştür.¹³⁴

Genel özelliklerini değinilen vergi-yi mahsusanın Taşâbad Temettüat defterlerindeki durumuna bakacak olursak: Defterde hane sahibinin adından önce dikey olarak vergi- yi mahsusası şeklinde kayıt düşülmüştür. Taşâbad karyelerinde toplam 160.600 kuruş vergi-yi mahsusa kayıtlıdır. Vergi-yi Mahsusa'nın en fazla ödendiği karye 15.840 kuruş ile Değirmenli karyesidir. 10.560 ile Belgü ikinci sırada yer alır. En az oran ise Kurak Örgün ve Örgün karyelerindedir. Bu karyelerin Vergi-yi Mahsusası aynı miktardadır.

¹³⁴ Said Öztürk, *Tanzimât Döneminde Bir Osmanlı Şehri Bilecik (Sosyo-Ekonomik Yapı)*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1996, s. 175.

Tablo 3. 17.Vergi-yi Mahsusa'nın Oranları ve Dağılımı

Karye	Hane Sayısı	Toplam Vergi-yi Mahsusa	Hane Başına Düşen Ortalama Vergi-yi Mahsusa
Ahur	5	880	176
Aşağı Baraklı	18	3.696	205
Belgü	62	10.560	170
Bidevi	42	7.920	188,5
Boladan	23	5.280	230
Çalkara	22	4.048	184
Darma	35	6.160	176
Dazı	3	528	176
Değirmenli	90	15.840	176
Dereli	31	6.160	199
Devre	7	1.234	176
Evyaba	31	5.280	170
Fidi	41	9.680	236
Gelmuç	1	352	352
Geydoğan	32	6.729	210
Hacıbazar	18	4.047	225
Hacıbey	10	2.112	211
Kadim	5	880	176
Kal'a Kal'a	24	4.576	191
Karaağaç	32	7.040	220
Kız Öldüren	2	528	264
Kıranpa	20	3.696	185
Koramo	10	1.760	176
Kurak Örgün	1	176	176
Kuşeyh	45	8.800	195
Örgün	1	176	176
Tanoba	56	8.800	157
Tasna	40	7.392	185
Tekye	40	7.744	194
Tonu	10	2.288	229
Yenidere	4	352	88
Yerkozlu	42	7.392	176
Yolaçan	8	1.550	194
Yornis	17	3.520	207
Yukarı Baraklı	17	3.696	217
Toplam	845	160.600	Ort. 190 kuruş

3.5.4. Aşar Vergisi

Onda bir anlamına gelen öşür kelimesinin Arapça çoğulu âşar kelimesidir. Şer'i vergilerden olan öşür vergisi mülkiyeti Müslümanlara ait olan ve mahsulünden 1/10'u her sene devlete ödenen toprakların mahsulünden alınan vergidir.¹³⁵

Ziraî ürünlerin, yetiştirilme usullerine, ziraî toprakların verimliliği ve mahalli özellikler dikkate alınarak, 1/3 ile 1/20 arasında değişen oranlarda öşür alındığı görülmektedir. Tanzimattan önce öşür vergisi iltizam usulüyle tahsil edilen bir vergiydi. Tanzimat ile öşrûn kelime anlamına uygun olarak onda bir oranında toplanmasına karar verilmiştir. Muhassıllar vasıtası ile merkezi olarak toplanan öşür vergisinin tahsilinde bazı sorunlar çıkması üzerine tekrar iltizam usulüne geçilmiştir. Böylece, öşür vergisi 5 yıllığına varlıklı kişilere iltizama verilmiştir. 1925'e kadar devam aşar vergisi, daha sonra Cumhuriyet döneminde yapılan birtakım yenilikler ile kaldırılmıştır.¹³⁶ Rûsumat vergisi ise önceden belirlenmiş bedel üzerinden, üretime bağlı kalmaksızın belirlenen orana göre nakden alınan vergidir. Arıkovanı resmi, bağ resmi, bahçe resmi ağnam resmi ve değirmen resmi gibi muhtelif ürünler üzerinden alınan vergiler bu tür vergilere örnektir.

Defterlerde hane reisinin adının üzerinde senelik vergisinden sonra “aşar rûsumundan bir senede verdiği” ya da “aşar rûsumundan” ifadeleri yer almış ve altta öşür alınan ürünler ve miktarları belirtilmiştir. Öşür alınan başlıca ürünler tabloda yer aldığı şekilde; Buğday, Arpa, Yulaf, Karıklı, Burçak gibi tahıl ürünleri ile Bağ, Bahçe, Bostan, Ceviz, Kenevir, Duhan¹³⁷, Kızır, Penbe (Pamuk), Meyve ve Mahlep'dir. Tüm karyelerdeki toplam öşür vergisi 53.948'dir. Hane başına düşen ortalama miktar 68,84 kuruştur.

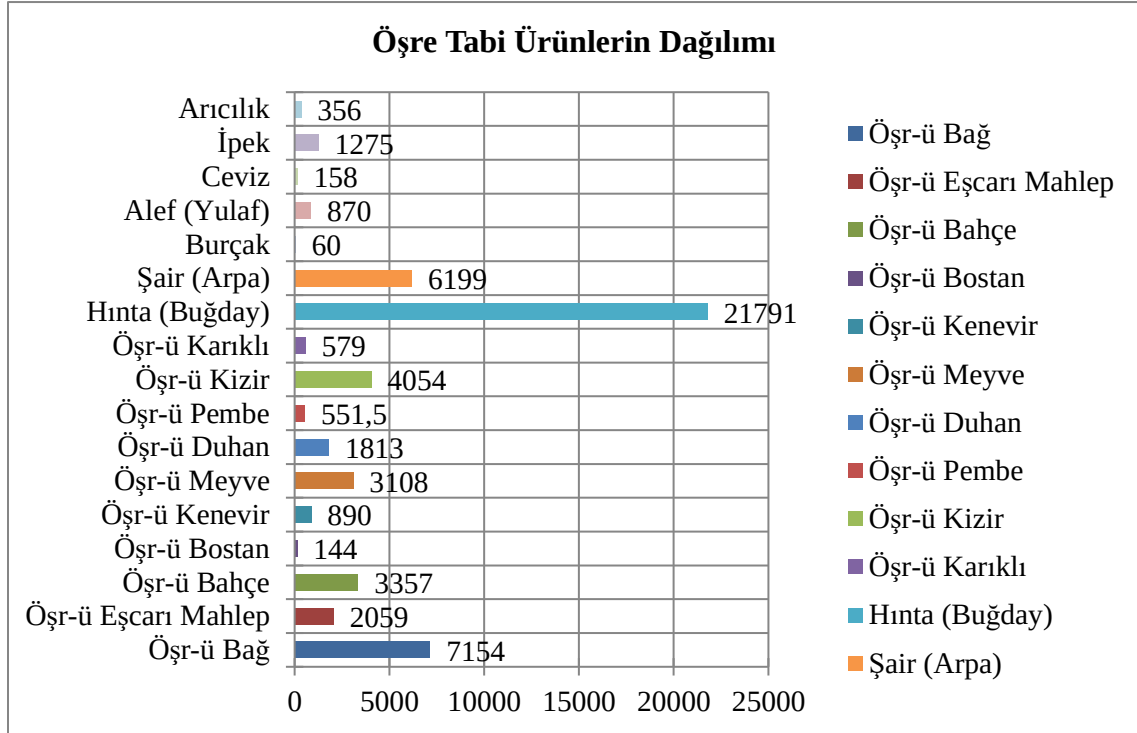
¹³⁵ Halil Cin, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Yenigün Matbaası, Ankara 1978, s. 749.

¹³⁶ Ö. Faruk Arslan, *Temettüat Defterlerine Göre Havza'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2006, s. 102.

¹³⁷ Taşova tütününün çok büyük bir bölümü Erbaa ovasını çevreleyen dağların eteklerinde yetiştirilmektedir (Süleyman Sayın, *Türkiye'de Tarım Dışı Amaçla Arazi Kullanımı İçinde Toprak Sanayiinin Yeri ve Erbaa Örneği*, Ankara Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1986, s.52).

Tablo 3. 18. Öşür Alınan Zirai Ürünler ve Öşür Miktarlarının Karyelere Dağılımı

Karye	Hane	Mahleb Öşür	Duhan Öşür	Pembe Öşür	Kızır Öşür	Bağ Öşür	Bahçe Öşür	Bostan Öşür	Hımta Öşür	Şair Öşür	Alef Öşür	Burçak Öşür	Karıklı Öşür	Kenevir Öşür	Meyva Öşür	Ceviz Öşür
Ahur	5	0	0	0	0	0	0	0	116	27	0	0	9	94	33	0
Aşağı	18	15	0	29	0	245	0	0	175	130	2	0	0	0	108	14
Belgü	62	15	243	0	580	86	755	0	1320	250	13	0	24	0	177	18
Bidevi	42	478	10	0	0	536	259	18	1384	490	30	0	34	0	58	7
Boladan	23	197	0	0	0	28	175	0	812	178	0	6	0	0	146	3
Çalkara	22	0	0	0	0	19	0	0	532	150	55	0	0	24	0	0
Darma	35	141	278	0	147	183	407	0	664	185	32	0	91	0	97	2
Dazı	3	0	20	0	0	0	0	0	84	24	0	0	0	0	0	0
Değirmenli	90	166	58	47	42	8	426	112	1598	450	10	6	21	425	69	2
Dereli	31	45	490	0	94	621	48	0	972	206	37	0	10	0	13	8
Devre	7	101	8	0	0	165	0	0	240	90	6	0	38	0	0	0
Evyaba	31	95	0	59,5	70	3	79	2	566	159	23	0	46	98	163	0
Fidi	41	129	0	68	460	905	52	0	1170	342	84	6	38	80	244	18
Gelmuç	1	0	12	0	0	0	0	0	56	20	0	0	10	0	0	0
Geydoğan	32	62	238	0	275	619	47	0	972	324	55	0	22	0	130	0
Hacıbazar	18	3	0	0	0	0	89	12	572	164	17	0	0	159	30	0
Hacıbey	10	0	122	0	0	0	0	0	376	120	5	0	62	0	0	0
Kadim	5	0	0	0	94	0	0	0	128	42	14	0	0	0	0	3
Ka'l Kal'a	24	0	0	81	494	536	0	0	696	246	6	0	0	0	420	5
Karaağaç	32	0	0	0	0	282	22	0	1188	332	71	0	26	0	0	1
Kız Öldüren	2	0	12	0	0	0	0	0	88	34	0	0	10	0	0	0
Kiranpa	20	40	0	7	276	15	13	0	506	136	27	0	0	0	214	0
Koramo	10	0	0	0	0	0	0	0	40	10	0	0	0	0	0	0
Kurak	1	0	0	0	0	0	0	0	44	22	0	0	0	0	0	0
Kuşeyh	45	0	0	18	0	611	0	0	1866	544	152	0	56	0	0	0
Örgün	1	0	0	0	0	0	0	0	28	6	0	0	0	0	0	4
Tanoba	56	25	295	0	115	1033	307	0	1116	220	28	26	20	0	306	6
Tasna	40	0	0	129	324	214	18	0	760	182	19	16	0	0	7	0
Tekye	40	10	0	101	366	216	100	0	840	250	58	0	6	0	222	2
Tonu	10	81	27	0	17	34	115	0	324	102	0	0	0	10	47	0
Yenidere	4	0	0	12	0	0	0	0	160	64	4	0	0	0	0	12
Yerkozlu	42	243	0	0	682	734	311	0	1086	276	80	0	0	0	310	6
Yolaçan	8	0	0	0	0	0	0	0	260	86	16	0	0	0	0	0
Yornis	17	43	0	0	0	0	65	0	524	164	26	0	56	0	259	4
Y.Baraklı	17	170	0	0	18	61	69	0	528	174	0	0	0	0	55	43

Şekil 3.14. Öşür Alınan Ürünler ve Dağılımı

Tablo 3. 19. Öşre Tâbi Ürünler

Sıra	Öşür Çeşidi	Öşür Miktarı (guruş)
1	Öşr-ü Bağ	7.154
2	Öşr-ü Eşcarı Mahlep	2.059
3	Öşr-ü Bahçe	3.357
4	Öşr-ü Bostan	144
5	Öşr-ü Kenevir	890
6	Öşr-ü Meyve	3.108
7	Öşr-ü Duhan	1.813
8	Öşr-ü Pembe	551,5
9	Öşr-ü Kizir	4.054
10	Öşr-ü Karıklı	579
11	Hınta (Buğday)	21.791
12	Şair (Arpa)	6199
13	Burçak	60
14	Alef (Yulaf)	870
15	Ceviz	158
16	İpek	1.275
17	Arıcılık	356
	Toplam	54.378,5

Tahıllardan alınan öşürde ürünlerden hınta (buğday) üretiminin ağırlığı kile olarak yazılmış altına öşür tutarı yazılmıştır. Aşağıdaki tabloda 1844-1845 yılı Taşâbad Temettüat defterlerinde tahıl üretim miktarları ve öşürleri verilmiştir. Tabloya göre, kile başına Buğday, Karıklı ve Arpa'ya nazaran Burçak'tan alınan öşrün çok daha az olduğu görülmektedir. En fazla Buğdaydan öşür alındığı görülmektedir. Karyelerde açık ara farkla buğdayın en birinci tahıl üretimi olduğunu görmekteyiz. Onu takiben Arpa üretimi ve öşrü gelmektedir.

Tablo 3. 20. Tahıl Öşrünün Karyelere Dağılımı

Karye	Hınta		Şair		Alef		Burçak		Karıklı	
	Kile	Guruş	Kile	Guruş	Kile	Guruş	Kile	Guruş	Kile	Guruş
Ahur	34	116	14	27	0	0	0	0	9,5	9
Aşağı Baraklı	119	175	65	130	2	2	0	0	0	0
Belgü	332	1320	125	250	13	13	0	0	12	24
Bidevi	344	1384	241	490	25	30	0	0	17	34
Boladan	203	812	89	178	0	0	3	6	0	0
Çalkara	133	532	75	150	55	55	0	0	0	0
Darma	166	664	95	185	28	32	0	0	47	91
Dazı	21	84	13	24	0	0	0	0	0	0
Değirmenli	410	1598	222	450	9	10	3	6	11	21
Dereli	243	972	103	206	37	37	0	0	5	10
Devre	60	240	45	90	6	6	0	0	19	38
Evyaba	147	566	78,5	159	20,5	23	0	0	22,5	46
Fidi	295	1170	171	342	84	84	3	6	19	38
Gelmuç	14	56	10	20	0	0	0	0	5	10
Geydoğan	243	972	162	324	55	55	0	0	11	22
Hacıbazar	143	572	81	164	17	17	17	0	0	0
Hacıbey	94	376	60	120	5	5	0	0	31	62
Kadim	32	128	21	42	14	14	0	0	0	0
Ka'l Kal'a	174	696	123	246	6	6	0	0	0	0
Karaağaç	297	1188	166	332	71	71	0	0	13	26
Kız Öldüren	22	88	17	34	0	0	0	0	5	10
Kiranpa	125	506	68	136	27	27	0	0	0	0
Koramo	10	40	5	10	0	0	0	0	0	0
Kurak Örgün	11	44	11	22	0	0	0	0	0	0
Kuşeyh	466,5	1866	272	544	152	152	0	0	28	56
Örgün	7	28	3	6	0	0	0	0	0	0
Tanoba	279	1116	110	220	28	28	13	26	10	20
Tasna	190	760	91	182	19	19	8	16	0	0
Tekye	210	840	125	250	58	58	0	0	3	6
Tonu	81	324	51	102	0	0	0	0	0	0
Yenidere	40	160	32	64	4	4	0	0	0	0
Yerkozlu	271,5	1086	138	276	80	80	0	0	0	0
Yolaçan	65	260	43	86	16	16	0	0	0	0
Yornis	132	524	82	164	26	26	0	0	27	56
Y. Baraklı	132	528	87	174	0	0	0	0	0	0
Toplam	5546	21791	3094,5	6199	857,5	870	47	60	295	579

Öşür alınan ürünlerden en fazla ekimi yapılan buğdaydır. Elde edilen ürün miktarı toplam 5546 kiledir. Öşrü ise 21.791'dir. Kile başına alınan öşür miktarı hanelere ve karyelere

göre değişiklik göstermektedir. Buğday ve Arpa üretimi tüm karyelerde mevcuttur. Buğday üretim miktarın en fazla 467 kile ile Kuşeyh karyesine aittir. En az ise 7 Kile ile Örgün karyesine aittir. Arpa toplam 3095 kile üretilmekte olup 6.199 kuruş vergisi bulunmaktadır. Arpa üretiminde en fazla üretim 272 kile ile Kuşeyh karyesine aittir. Yulafın tüm karyelerde toplam üretimi 857 kiledir. En fazla 152 kile ile yine Kuşeyh karyesinde bulunmaktadır. Karıklı toplamda 295 kile olup üretimi en fazla 47 kile Darma karyesindedir. Burçak toplam üretimi 47 kile olup en fazla üretim 13 kile Tanoba karyesindedir.

Tablo 3. 21. Hane Başına Düşen Öşür Dağılımı

Karye	Hane	Toplam Vergi	Hane Başına Düşen
Ahur	5	1.284	257
Aşağı Baraklı	18	3.815	212
Belęü	62	8.891	143
Bidevi	42	7.733	184
Boladan	23	3.606	157
Çalkara	22	2.839	129
Darma	35	5.782	165
Dazı	3	328	109
Değirmenli	90	10.363	115
Dereli	31	6.222	201
Devre	7	1.461	209
Evyaba	31	5.671	183
Fidi	41	9.681	236
Gelmuç	1	218	218
Geydoğan	32	5.489	172
Hacıbazar	18	3.531	196
Hacıbey	10	2.194	219
Kadim	5	1.366	273
Kal'a Kal'a	24	6.208	259
Karaağaç	32	6.286	196
Kız Öldüren	2	319	160
Kiranpa	20	3.159	158
Koramo	10	6.000	600
Kurak Örgün	1	201	201
Kuşeyh	45	9.250	206
Örgün	1	198	198
Tanoba	56	9.242	165
Tasna	40	6.988	175
Tekye	40	5.759	144
Tonu	10	2.041	204
Yenidere	4	997	249
Yerkozlu	42	9.750	232
Yolaçan	8	2.089	261
Yornis	17	4.367	257
Yukarı Baraklı	17	3.842	226
	845	157.170	

3.5.5. Adet-i Ağnam Vergisi

Osmanlı'da Ağnam vergisi, hayvan geliri üzerinden alınan şer'i bir vergidir. Koyun, keçi, deve, camızdan “res (baş)” üzerine tarh olunan vergidir. Şer'i vergi türlerinden olup çok bir vergi türüdür.¹³⁸ Aynı vergilerden olup Tanzimat'la nakdi vergiye çevrilmiştir. Önceleri iltizam usulü ile toplanan bu vergi sonraları “Mübaşir” denilen memurlar ile toplanılmaya başlanılmıştır.¹³⁹

Osmanlı Devleti'nde önceleri koyun, keçi ve domuz dışındaki hayvanlardan vergi alınmıyordu. Ayrıca deve, camız, manda ve öküz gibi hayvanlar ile (ziraatta kullanıldıklarından) at, merkep gibi hayvanlardan da (savaşta kullanıldıklarından dolayı) vergi alınmamaktaydı. İhtisab resminin yaygınlaştırılmasının sonra bu durum değişmiştir. Tanzimat öncesinde koyun ve keçiler üzerinde çeşitli adlarla birçok vergi alınmaktaydı. Ancak tanzimattan sonra koyunun değeri; sütü, yavrusu ve yünü hesaba katılmak suretiyle bir değer biçilerek gelir üzerinden vergi alınması sağlanmıştır. Yıllık belirlenen gelir üzerinden %10 vergi alınması kararlaştırılmıştır.¹⁴⁰

Taşâbad Temettüat defterlerinde; vergi-yi mahsusa ve aşar rüsumatından sonra defterin dikine olarak “*adet-i ağnam rüsümü*” şeklinde koyun ve keçi adetleri ve alınan vergi miktarının yazılmıştır. Ancak bu ifadeler her karyede, her hanede yer almadığı gibi bazen de sadece koyun ve keçi sayısı belirtilmiş, vergisi yazılmamıştır. Hane sahibinin kimlik bilgilerinin arazi kaydından hemen sonra koyun ve keçi sayısı ile hâsılatı şeklinde kayıt düşülmüştür. Ulaştığımız sonuçlar genel manada buradan hesaplanmıştır. Oğlak ve kuzudan vergi tahsis edilmemiştir. Vergiye tâbi olan küçükbaş hayvanlar şunlardır; Sağmal Ganem'den 6 kuruş, Kısır Ganem ve Erkek Ganem'den 2 kuruş, Sağmal Keçi'den 4 kuruş, Erkek Keçi ve Kısır Keçi'den 1 kuruş vergi alınmaktadır. Bazı karyelerde adet-i ağnam vergisi kaydedilmemiştir. Örneğin Dazı, Gelmuç, Kadim, Kız Öldüren, Kurak Örgün, Örgün karyelerinde yoktur. Bu karyelerin hanelerinde koyun ve keçi kayıtlı değildir. Adet-i ağnam vergisi ödeyen köyler ve hayvan sayıları şu şekildedir: Toplam resm-i adet-i ağnam'a tâbi 6.398 adet hayvan vardır. Bunlardan toplam da 24.891 kuruş vergi alınmıştır. En çok ağnam adedi 709 adetle Koramo'ya aittir. En fazla vergide 2.660 yine Koramo karyesinindir.

¹³⁸ Halil Cin, *a.g.e.*, s. 174.

¹³⁹ M.N. Savrım, *Boğazlıyan Temettüat Defterleri ve Değerlendirilmesi*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2007, s. 17.

¹⁴⁰ Faruk Arslan, *a.g.t.*, s.112.

Tablo 3. 22. Ağnam Rüsumunun Karyelere Dağılımı

Karye	Hane Sayısı	Resm-i Adet-i Ağnam (Kuruş)
Ahur	5	1005
Aşağı Baraklı	18	2550
Belgü	62	5362
Bidevi	42	4417
Boladan	23	2053
Çalkara	22	2059
Darma	35	3515
Dazı	3	200
Değirmenli	90	6923
Dereli	31	3678
Devre	7	801
Evyaba	31	4307
Fidi	41	6077
Gelmuç	1	120
Geydoğan	32	2745
Hacıbazar	18	2477
Hacıbey	10	1509
Kadim	5	1085
Ka'l Kal'a	24	3716
Karaağaç	32	4284
Kız Öldüren	20	175
Kiranpa	10	1873
Koramo	2	5950
Kurak Örgün	1	135
Kuşeyh	45	6003
Örgün	1	160
Tanoba	56	5737
Tasna	40	3665
Tekye	40	3588
Tonu	10	1272
Yenidere	42	725
Yerkozlu	4	6022
Yolaçan	8	1727
Yornis	17	3226
Yukarı Baraklı	17	2450
Toplam	845	101591

Tabloya göre hayvancılığın temel geçim kaynaklarından biri olduğu açıktır. Toplamda karye başına düşen en fazla ağnam vergisi 2.660 kuruş ile Koramo karyesindedir.

3.5.6. Cizye Vergisi

Cizye vergisi şer'i vergilerden olup zimmet anlaşması gereği askerlik hizmetlerinden muaf tutulan gayrimüslimlerden alınan vergi kalemini oluşturmaktaydı. Vergi mükellefi olanlar; buluğ çağına ermiş, akli baliğ, para kazanan erkek nüfustur. Vergiden muaf olanlar ise; kadınlar, çocuklar ile çalışamaz duruma düşmüş erkekler, hiçbir mal varlığı olmayan sakat ve ihtiyarlardır. Dini görevli olan rahipler ve devlet hizmetinde bulunan aileler de cizyeden muaf olanlardır. Tanzimat'la birlikte cizyenin tahsil usulünde de değişiklik yapılmıştır. Önceleri gayrimüslim tebaa üzerinden alınan cizye, cizyedar olarak tanınan Müslüman devlet adamları tarafından tahsil edilirken artık cizyeyi toplama ve eldeki gelirleri hazineye nakletme yetkisi cemaat liderlerine; İstanbul'da patrikhanelere, taşrada piskoposlara ve kocabaşılara devredilmiştir. Cizye 1840-1842 yıllarında bu usule göre toplanmıştır. Cizye vergisi mükellefleri servetlerine göre üç guruba ayrılmaktadır. Bunlar; Âlâ (yüksek), Evsat (ortalama), Edna (düşük) seviyesi olarak ifadelendirilmektedir.¹⁴¹ Gayrimüslimlerin askerden muaf tutulmasından dolayı cizye ismi daha sonra değiştirilerek "bedel-i askeri" olmuştur.

Taşâbad'da toplamda 18 haneden 1380 kuruş cizye vergisi alınmaktadır. Verilere baktığımızda vergi mükellefi olan 18 hanedeki 46 kişinin tamamı evsat(orta) düzeyde kişi başı yaklaşık 30 kuruş ödemişlerdir. Karyelere göre ise Hacıbey'de 630 kuruş, Kız Öldüren'de 180 kuruş, Gelmuç'da 180 kuruş, Dazı'da 180 kuruş, Kurak Örgün'de 120 kuruş, Örgün'de 90 kuruş cizye miktarı tespit edilmiştir.

Tablo 3. 23. Karyelerde Cizye Vergisi Ödeyenlerin Vergi Miktarları

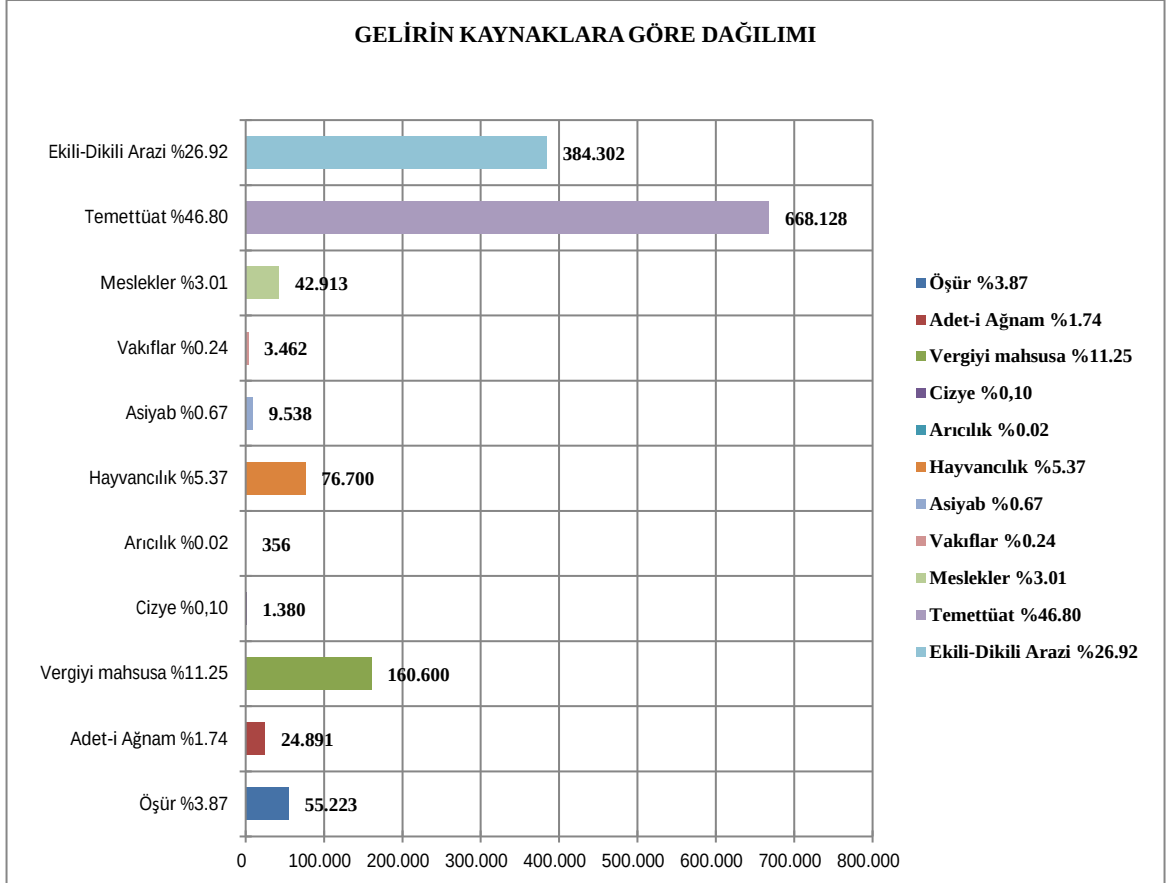
Karye	Hane	Cizye	Â'lâ	Evsat	Edna	Toplam
Hacıbey	10	21	--	21	--	630
Kız Öldüren	2	6	--	6	--	180
Gelmuç	1	6	--	6	--	180
Dazı	3	6	--	6	--	180
Örgün	1	3	--	3	--	90
Kurak Örgün	1	4	--	4	--	120
Toplam	18	46	0	46	0	1380

¹⁴¹ Savrım, *a.g.t.*, s. 20.

Tablo 3. 24. Gelirin Kaynaklara Dağılımı

Kaynaklar	Alınan Vergi Miktarı (guruş)
Öşürler Toplamı	55.223
Adet-i Ağnam	2.4891
Vergiye mahsusa	160.600
Cizye	1.380
Arıcılık	356
Hayvancılık	76.700
Asiyab	9.537,5
Vakıflar	3.461,5
Meslekler	42.913
Ekili-Dikili Arazi	384.302
	1.427.492

Tabloya göre Taşâbad kazası için genel olarak alınan vergiler içerisinde en büyük oran tarımdan elde edilen gelirdir. Onu takiben hayvancılık ikinci sırada gelmektedir. Bölge ekonomisinin nerdeyse tamamına yakını tarım ve hayvancılık alanından sağlanmaktadır. Sonuç olarak 1261 yılı için verilen tahmini hâsılatların 1260 yılı hâsılatlarına yakın miktarlarda olduğu kimi zaman bazı karyelerde dikkat çekici farklar olsa da bunu genel kanıya yaymak hatalı olacaktır. Gelir çeşidinde üçüncü sırada meslekler vardır. Bu durum karye sakinlerinin sadece çiftçilik yaparak durağan, tek düze bir yaşam idame ettirmediklerini göstermektedir. En az gelir getiren ise arıcılık faaliyeti olmuştur. Zira bu faaliyet küçük çaplı hane sahiplerinin hususi gıda gereksinimleri için yapılmıştır.

Şekil.3.15. Gelirin Kaynaklara Göre Dağılımı

SONUÇ

XIX. yüzyıl ortalarında Taşâbad kazasının sosyo-ekonomik yapısını incelemek için 1844-1845 tarihli Temettüat Defterlerini esas alarak yaptığımız çalışmada, Tanzimat'ın ilanından kısa bir süre sonra Anadolu'nun bir kazasının, sosyal ve ekonomik durumunu tespit etmeyi amaç edindik.

Temettüat sayımlarının yapıldığı tarihte Taşâbad, Sivas Eyaleti Tokat Sancağına bağlı bir kazadır. Kazada 36 adet köy ismi tespit edilmiştir. Günümüzde köylerin bir kısmı Erbaa ilçesine bağlı, bir kısmı da Taşova'ya bağlı köyler içerisinde. 845 haneye ve tahminen olarak 4225 nüfusa sahiptir. Gayrimüslimler toplam nüfusun %2,2'sini oluşturmaktadır. Temettüat defterinde yer alan bilgiler ışığında mevcut nüfus dikkate alınarak, kazaya ait sosyal ve iktisadi bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Taşâbad, bu tarihlerde bölge ekonomisine ziraat ve hayvancılık alanında önemli katkı sağlayan bir bölgedir. 19. yüzyıl ortalarında Taşâbad kazasının temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır denilebilir. Üretilen ürünler açısından günümüzde Tokat ve merkez ilçelerinin bugünkü geçim kaynaklarının 19. yüzyıldaki geçim kaynakları ile paralellik taşıdığı görülmüştür. Büyükbaş, Küçükbaş hayvanlar ile Yükl ve Binek Hayvanı yetiştiriciliği söz konusudur. Hane başına düşen hayvan sayısına bakarak bölgede hayvan varlığının oldukça yüksek rakamlarda olduğunu söyleyebiliriz. Köylerde genel olarak buğday, arpa, yulaf, burçak, karıklı vb. tahıl, sebze ve meyve üretimi çoğunlukla yapılmaktadır. Bununla birlikte mahlep üretimi de oldukça yaygındır. Tahıl, baklagil, sebze ve meyvenin yanı sıra sanayi ürünlerinden Kenevir, Duhan (tütün) ve Penbe (Pamuk) üretiminde de önemli bir yere sahiptir. Elde edilen tahıl üretimi bölgenin ihtiyaçlarını karşılayabilecek düzeydedir.

Tarımın dışında mesleki çeşitlilik de özellikle büyük nüfuslu karyelerde dikkat çeken bir başka özelliktir. Defterlerden hane reislerinin ödemekle yükümlü oldukları vergi-yi mahsusa, öşür, adet-i ağnam, resm-i asiyab ve gayrimüslimlerden alınan cizye vergisi gibi çeşitli vergiler tespit edilmiştir.

Mezru araziden sonra bağcılığın karyelerde önemli bir faaliyet alanı olduğu görülmektedir. Tütün üretimi önemli bir yer tutar. Bazı karyelerde üretimi yapılan ipek getirdiği kazanç bakımından oldukça zengindir. Ancak buna rağmen üreticilerin bunu tüm Taşâbad

karyelerinde yapmadığı gözlenmektedir. Karyelerde rastladığımız kenevir üretimi de dokuma sanayiyle ilgilidir.

Kaza’da Müslüman Türk nüfusu, gayrimüslimlerle birlikte yaşamaktadır. Fakat aynı köyde yaşamadıklarını gayrimüslim Rumlar ayrı köylerde yaşamayı tercih etmiştir. Geçim kaynağı olarak Müslüman ve gayrimüslimler arasında özellikle kırsal kesimde herhangi bir ayrım olmadığını görmekteyiz. Büyük karyelerde iş alanlarının yoğunlaştığı merkezlerde ise durum biraz daha farklılık arz etse de gayrimüslimlerinde hem ticaret hem zanaatla iştigal olduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA.), Maliye Varidât Muhasebesi Temettüat Defterleri (MLD. VRD. TMT. d.) Taşâbad Kazası 13418- 13425- 13426- 13432- 13433- 13454- 13458- 13460- 14626- 14627- 14628- 14629- 14630- 14631- 14632- 14633- 14634- 14635- 14636- 14637- 14638- 14639- 14640- 14641- 14642- 14643- 14651 ve 16076 numaralı defterler.

Kitap ve Makaleler

ACAR, Mustafa Gürhan, “Osmanlı ile Türkiye Cumhuriyeti Vergi Sistemi’nin Karşılaştırılması”, *Vergi Dünyası Dergisi*, S. 264, 2003.

AÇIKEL, Ali, “Tokat”, *TDİA*, C. 41, İstanbul 2012.

AÇIKEL, Ali, “Tanzimat Döneminde Tokat Kazasının İdari ve Nüfus Yapısındaki Değişiklikler (1839-1880)”, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 27, S. 2, Aralık, Sivas 2003.

AÇIKEL, Ali, “Tokat Sancağının İdari Durumu ve Nüfus Yapısı (1880- 1907)”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 14, S. 2, Elâzığ 2004.

AKDAĞ, Mustafa, *Türkiye’nin İktisadi ve İçtimai Tarihi II (1453-1559)*, Yapı Kredi Yayınları, Ankara 1999.

AKGÜNDÜZ, Ahmet -Said Öztürk, *Yozgat Temettuat Defterleri, C. I*, Yimpaş Holding Yayınları, İstanbul 2000.

AKTAŞ, Esat, *XIX. Yüzyılın Son Çeyreğinde Tokat*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2009.

ALP, Ömer, *Anayasal İktisat Teorisi Açısından Osmanlı Mali Yapısının Analizi*, Prof. Dr. Nuri Çelik'e Armağan I, İstanbul 2001.

ALP, Sedat, *Maşat Höyükte Keşfedilen Çivi Yazılı Tabletler*, TTK. Yayınları, Ankara, 1979.

ARSLAN, Ömer Faruk, *Temettüat Defterlerine Göre (1844- 1845) Havza'nın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.

AY, Nuran, “Tanzimat'tan Sonra Mali Hukukumuzda Meydana Gelen Gelişme ve Değişmeler”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 9, S. 3-4, 2001.

AVŞAR, Zakir- Ferruh Solak, “İmparatorluk Türkiye’sinde Yapılan Nüfus Sayımları”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Osmanlı Özel Sayısı, C. 32, Mart- Nisan, Ankara 2000.

- BARKAN, Ömer Lûtfi, “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 10, İstanbul 1953.
- BAYRAM, Mikail, *Selçuklular Zamanında Tokat Yöresinde İlmi ve Fikri Faaliyetler*, Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu Bildiriler, Ankara 1986.
- BEŞİRLİ, Mehmet, *Orta Karadeniz Kentleri Tarihi I- Tokat (1771- 1853)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Yayınları, Tokat 2005.
- BIYIK, Ali- Zeki Tekin, “1844-1845 Tarihli 04512 Numaralı Temettuat Defterine Göre Bulak Köyünün Sosyo-Ekonomik Yapısı”, *Uluslararası Geçmişten Günümüze Karabük ve Çevresinde Dini İlmi ve Kültürel Hayat Sempozyumu*, Ed. Ayhan Işık- Tuğba Aydeniz- İbrahim Hakkı İmamoğlu, Karabük Yayınları, Karabük 2019.
- CİHANGİR, Elif, *Salat Tepede Arkeobotanik Çalışmalar*, Hacettepe Üniversitesi Biyoloji Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2006.
- CİN, Halil, *Osmanlı Toprak Düzeni ve Bu Düzenin Bozulması*, Yenigün Matbaası, Ankara 1978.
- ÇAÇAN, Berna, “Osmanlı Devleti'nde Vergi Sistemi ve Bir Çeşit Vergi Toplama Usulü Sistemi: Temettuat Defterleri”, *Electronic Journal of Vocational Colleges*, İstanbul, Mayıs, 2015.
- ÇADIRCI, Musa, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, TTK. Basımevi, Ankara 1997.
- ÇAKIR, Coşkun, “Tanzimat Devri Vergi Uygulamalarında Karşılaşılan Güçlükler ve Vergi İhtilalleri”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, C. 52, S. 1, İstanbul 2001.
- ÇAVDAR, Necati, “1844-1845 Yıllarında Taşâbad Kazası Köylerinin İçtimai ve İktisadi Şartlarına Dair Tespitler”, *III. Uluslararası Geçmişten Günümüze Merzifon ve Amasya Yöresi Sempozyumu*, 2015.
- ÇAVDAR, Necati, “XIX. Yüzyıl Ortalarında Tokat'ta Katolik Ermeniler: Demografi-Ekonomi”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Ermeni Meselesi Özel Sayısı, C. I, S. 60, 2014.
- ÇAVDAR, Necati, “Temettuat Kayıtlarına Göre Tokat Mahallelerinde Yaşayan Yahudilerin Sosyal ve Ekonomik Durumları (1844-45)”, *Tokat Tarihi ve Kültürü Sempozyumu Bildiriler*, C. I, Tokat 2015.
- ÇAVDAR, Necati, “Tanzimat Dönemi Muhassıllık Meclislerinin Osmanlı Demokrasi Tecrübesindeki Yeri ve Tokat Muhassıllığı Örneği”, *TBMM'nin Açılışının 101. Yıl Dönümünde Türk Demokrasi Tarihi Yazıları*, Ed. İsmet Türkmen, Y. Emre Tekinsoy vd., Berikan Yayınevi, Ankara 2021, s. 145-180.

- ÇİÇEK, Harun, *Tokat Merkez Sancağı'nın Sosyo-Ekonomik Durumu (1850- 1856)*, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2006.
- DEMİR, İsmet, “Temettü Defterlerinin Önemi ve Hazırlanış Sebepleri”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, C. VI, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara 1999.
- DEVELLIOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2013.
- EFE, Ayla, *Muhassıllık Teşkilatı*, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Eskişehir 2002.
- FATSA, Mehmet, “Niksar Yöresindeki Ahi Vakıflarının Karadeniz Bölgesinin İskânı ve İslamlaştırmasındaki Rolü”, *Vakıflar Dergisi*, S. 39, Haziran, 2013.
- GÖDE, Kemal, *XIV. Yüzyılda Eratnalılar Hâkimiyetinde Tokat*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.
- GÖKBİLGİN, Tayyib, “15 ve 16. Asırlarda Eyalet-i Rûm”, *Vakıflar Dergisi*, S. 6, İstanbul 1965.
- GÜRAN, Tefvik, *XIX. Yüzyıl Osmanlı Tarımı*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1988.
- GÜRAN, Tefvik, *19. Yüzyıl Osmanlı Tarımı Üzerine Araştırmalar*, Eren Yayınları, İstanbul 1998.
- GÜRAN, Tefvik, *Tanzimat Döneminde Osmanlı Maliyesi: Bütçeler ve Hazine Hesapları (1841-1861)*, TTK. Yayınları, Ankara 1989.
- HINZ, Walter, *İslam'da Ölçü Sistemleri*, Çev. Acar Sevim, Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1990.
- İHSANOĞLU, Ekmeleddin, *Osmanlı Devleti Tarihi*, IRCICA. Yayınları, İstanbul 1999.
- İNALCIK, Halil, “Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri”, *Belleten*, C. XVIII, S.112, Ankara 1964.
- KARAL, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, TTK. Basımevi, Ankara 1983.
- KARAMURSAL, Ziya, *Osmanlı Mali Tarihi Hakkında Tedkikler*, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara 1989.
- KARPAT, Kemal, *Osmanlı Nüfusu 1830-1914*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.
- KAZICI, Ziya, *Osmanlılarda Vergi Sistemi*, Bilge Yayınevi, İstanbul 1977.
- KENDİRLİ, Sefa, *Temettuat Defterlerine Göre Nevâhi-i Barçın Kazasının Sosyo- Ekonomik Yapısı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar 2008.

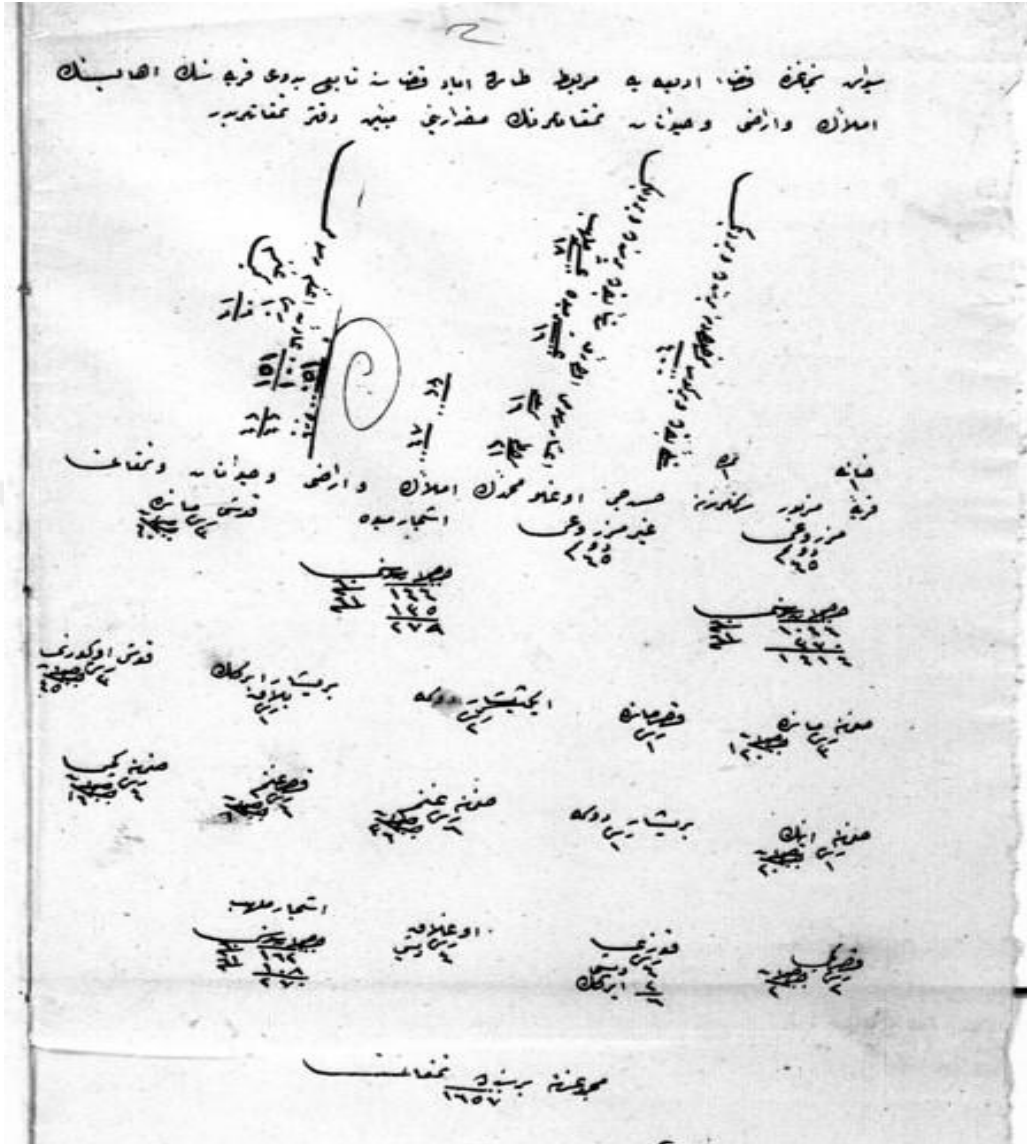
- KIVRIM, İsmail, *Taşova-Erbaa Yerleşme- Nüfus ve Ekonomi (15-16. Yüzyıl)*, Kitabevi, İstanbul 2014.
- KIVRIM, İsmail-Süleyman Elmacı, “Osmanlı Döneminde Amasya’da İpekçilik”, *Turkish Studies*, Volume-6/4, 2011.
- KIZILKAN, Ayşe Özdemir “Osmanlı Vergi Düzeninde Temettuat Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Dumlupınar Üniversitesi SBE Dergisi*, S. 20, 2008.
- KÜNDEYİ, M. Abdullah, *Temettuat Defterlerine Göre Karamık'ın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyonkarahisar 2009.
- KÜTÜKOĞLU, Mübahat, “Osmanlı Sosyal ve İktisâdî Tarihi Kaynaklarından Temettü Defterleri”, *Belleten*, LIX/ 225, Ağustos, Ankara 1995.
- MAT, Zübeyde, *Temettuat Defterlerine Göre Kazâbad Kazası'nın Sosyal ve İktisadi Yapısı (1844-1845)*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2016.
- MELİKOĞLU, Merdin Yılmaz, “Melik Ahmet Danişment Gazi Tarihinde Tokat”, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Tokat Sempozyumu*, Tokat 1986.
- ORTAYLI, İlber, *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri (1840-1880)*, TTK. Yayınları, Ankara 2000.
- ORTAYLI, İlber, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yayınları, İstanbul 2008.
- ÖNCEL, Mualla-Ahmet Kumrulu-Nami Çağan, *Vergi Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara 2005.
- ÖZÇELİK, Selahattin, *XIX. Yüzyılda Honaz Kazasında Sosyal ve Ekonomik Hayat (Temettuat Defterlerine Göre)*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2005.
- ÖZTÜRK, Said “Temettuat Tahrirleri”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, S. 4-5, İstanbul 2000.
- ÖZTÜRK, Said, *Tanzimat Döneminde Bir Anadolu Osmanlı Şehri Bilecik*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1996.
- ÖZYÜKSEL, Murat, “İmparatorluk ve Cumhuriyet Dönemlerinde Gelir, Gider, Servet Vergileri”, *Uludağ Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. 7, Nisan, 1985.
- PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, İstanbul 1993.
- PAMUK, Şevket, *Osmanlı-Türkiye İktisadî Tarihi 1500- 1914*, İletişim Yayınları, İstanbul 2007.

- SAVAŞ, Saim, *XVIII. Asrın Son Çeyreğinde Sivas'ın idari, Sosyal ve Ekonomik Durumu; Şer'iyye Sicillerine Göre*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1986.
- SAVRIM, M. N., *Boğazlıyan Temettuat Defterleri ve Değerlendirilmesi*, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Niğde 2007.
- SAYIN, Süleyman, *Türkiye'de Tarım Dışı Amaçla Arazi Kullanımı İçinde Toprak Sanayiinin Yeri ve Erbaa Örneği*, Ankara Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1986.
- SCHILCHER, Linda, "Geç Osmanlı Suriye'sinde Tahıl Ekonomisi ve Büyük Ölçekli Ticarileşme Sorunu", *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*, Ed. Çağlar Keyder-Faruk Tabak. Çev. Zeynep Altok, Türkiye Ekonomik Toplumsal Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998.
- SERİN, Mustafa, "Osmanlı Arşivinde Bulunan Temettuat Defterleri", *Başbakanlık I. Milli Arşiv Şurası, Tebliğler-Tartışmalar*, Ankara 1998.
- SERTOĞLU, Mithat, *Osmanlı Tarih Lügatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1986.
- SEZEN, Tahir, *Osmanlı Yer Adları*, Başbakanlık Osmanlı Arşivi Yayınları, Ankara 2016.
- SONGUN, Gülden, *10120 Numaralı Temettuat Defterine Göre Atabey Kazası'nın Sosyal ve Ekonomik Durumu (1844-1845)*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2006.
- SUMER, Faruk, *Anadolu da Moğollar*, TTK. Yayınları, Ankara 1970.
- SHAW, Stanford J.- Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, trc: Mehmet Harmancı, İstanbul 1983.
- ŞAHİN, İlhan- Feridun Emecen, "Amasya", *TDİA*, C. 3, İstanbul 1991.
- ŞENER, Abdüllatif, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İşaret Yayınları, İstanbul 1990.
- ŞENER, Abdüllatif, *Osmanlı Vergi Reformları*, Tanzimat'ın 150. Yıldönümü Uluslararası Sempozyumu, TTK. Yayınları, Ankara 1989.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ, *Kâmus-u Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.
- TABAKOĞLU, Ahmet, *Türk İktisat Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul 2005.
- Tokat İl Yıllığı 1973*, Doğu Matbaası, Ankara 1973.
- Türkiye Hükümeti Dahiliye Vekaleti, Son Teşkilat-ı Mülkiyede Köylerimizin Adları*, Hilal Matbaası, İstanbul 1928.
- TEKİN, Zeki-Hatice Ceylan, "Safranbolu Şer'iyye Sicillerinde Geçen Eşya, Lakap ve Yer İsimleri", *Tarih Kültür ve Sanat Araştırma Dergisi*, Eylül, C.6, S.6, 2017.
- TÜRKHAN, M. Sait, "Celep", *TDİA*, C. 1, Ankara 2020.

- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. 1, TTK. Yayınları, Ankara 1988.
- ÜNVER, Metin, *Tanzimat'ın Midilli Adasında Tatbiki*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2006.
- Abdî-zâde Hüseyin Hüsâmeddin Yaşar, *Amasya Tarihi*, Yay. Haz.: Mesut Aydın-Güler Aydın, C. 3, Amasya Belediyesi Kültür ve Yayınları, Amasya 2007.
- YAVİ, Ersal, *Tokat*, Güzel Sanatlar Matbaası, İstanbul 1986.
- YERELİ, Ahmet Burçin, “Cumhuriyet Dönemi Türkiye’inde Maliye Biliminde Yaşanan Gelişmeler”, *Atatürk’ün Ölümünün 62. Yılında Cumhuriyet Türkiye’inde Bilimsel Gelişmeler Sempozyumu*, Ankara 2001.

EKLER

Birebir Türkçeye transkibe edilmiş örnek sayfa:

Sivas sancağında kazayı Erbaa'ya merbut Taşâbâd kazasına bağlı Bidevi karyesinin ahalisinin emlâk ve arâzi ve hayvanat temettu'atlarının miktarını mübeyyin defter temettu'atıdır.

Hâne Numara

1 1

Karye-i mezbur sakinlerinden Hacı Hasan ve oğlu Mehmedin Emlâk ve Arazi ve Hayvanat Temettu'atı

Sene-i sabıkda vergi-i mahsusata bir senede verdiği: 400 Guruş

Aşara vergi rusûmu olarak sene-i sabıkda bir senede verdiği:

Hınta	Şair	Öşrü Meyve	Öşrü Mahleb	Adet-i Ağnam Rusûmu: Res 16
21 kile	16 Guruş	16 Guruş	18 Guruş	10 Ganem , 6 Keçi
84 Guruş	32 Guruş			16 Guruş

Toplam :150 Guruş pare

YENİ YIL

Arazi ve Emlak

Mezru dönüm: 45 Hasılât-ı Seneviyyesi Sene 60: 1044 Sene 61: 370 — 1414 Guruş	Gayr-i Mezru Dönüm: 45	Eşcar Meyve: Hasılât-ı Seneviyyesi Sene 60: 144 Sene 61: 135 — 279 Guruş	Eşcar Mahleb: Hasılât-ı Seneviyyesi Sene 60: 162 Sene 61: 108 — 270 Guruş
--	------------------------------	--	--

Hayvanat

Koşu Manda: Res 3	Sağman Manda :Res 3	Kısır Manda:Res1	İki Yaşar Düğe: Res 2	Bir Yaşar Erkek Balak: Res 1	Koşu Öküzü: Res 3	Sağman İnek: Res 1
Hasılat: 60 Guruş	Hasılat: 120 Guruş	⊗	⊗	⊗	Hasılat: 45 Guruş	Hasılat: 20 Guruş
Bir Yaşar Düğe: Res 1	Sağman Ganem: Res 6	Kısır Ganem: Res 4	Sağman Keçi: Res 5	Kısır Keçi: Res 2	Kuzu: Res 6 Dişi: 4 Erkek: 2	Oğlak : Res 4(dişi)
⊗	Hasılat: 36 Guruş	Hasılat: 8 Guruş	Hasılat: 16 Guruş	Hasılat. 3 Guruş	⊗	⊗

Mecmû'undan bir senede tahminen temettu'atı. Guruş: 1657